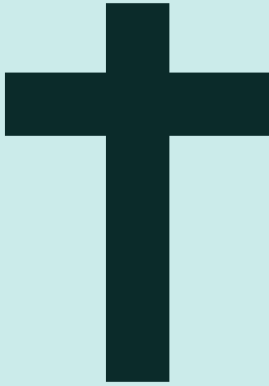

Kurti Baibel

Genesis, Mark, Galatians, and 1 Timothy in the Kurti
Language of Manus Province, Papua New Guinea

Kurti Baibel
Genesis, Mark, Galatians, and 1 Timothy in the Kurti
Language of Manus Province, Papua New Guinea
Buk Baibel long tok ples Kurti long Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kurti

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

4b6b2a0f-d503-5776-82b6-23faf9ff2fed

Contents

Mak	1
Galesia	53
1 Timoti	66

Mak

Nolou Ile Munen

Mak Ti Si Lau?

Jon Mak idetorwe buk kutih.

Jon Mak ti tinen pedih homou odo Yerusalem rangan Maria (Aposel 12.12). (Maria tinen Yesus ti pwi.) Su disaipel honto “rum eleng” odo Yerusalem ti ise um tan tinen Mak.

Mak ti tuwen Banabas (Kolosi 4.10-11). Iy iyus Pol pe Banabas ile Antiok (Aposel 12.25), odoke iy ilahnan horu horpo loroh ile ta horu. Iy indrimin huyen pwi, ile pe iy iyeu ta horu (Aposel 13.13). Odoke idu ndre omur ti eri iy iduwe henewii mandra-an ile tam Pol (2 Timoti 4.11). Pita ihnan Mak ile Kristen. Pita iyuw iy ile nedun (1 Pita 5.13). Sa sape ndramat se ti hapa Pita ininen sane ndre iyin lon Gutnius ti pe Mak intatorwei.

Mak Inen Sa?

Nolou ndre mamune iyin lom buk Mak ti ihpa, “Gutnius ta Nedun Lapan, Yesus Kristus ti ihir ihpa ndre kurtih.” Buk kuti ililngan ihpa ndre Yesus ti tadan puko-on pe pawa odo po marai. Tidu we titndroni puko-on pe pawa tadan, into iy intatuhne pe impunou sa lau, into iy ina-as sinel odo pule-en sa lau, pe into iy ina-as to-ir ta sa lau. Yesus iy ndre iy ti iyuw iy ile “Nedun Ndramat.” Pe iy ipe iy ise ti isetudou sengin kile sihnen sa ndramat sulo-on hala yi ndre hu Lapan.

Mak ti indreninen sohousulo-on ndre Yesus ipaniye ile ta sa lau ti pwi. Mak ti inen ke marai ndre Yesus ipupu-uh tih. Ndre mamunen ti Mak inen marai tan Jon odo Baptais, pe Yesus ipu baptais, pe Satan ituhne ipe kihnan Yesus kipu to-ir. Inum ti pe Mak inen Yesus ikarundrum sa lau ndre tasa pede-en ti pe itou tatuhne pe punou ile ta sa.

Ndre mamunen ti su disaipel ma hontut ile sane ndre Yesus ipu tih. Odoke melsen kopwi su hesitalonan pe hesehtuno su.

Buk Mak ti inen sa ndramat hehmbore sa Yesus pe hapa hahnan marai tadan kihmo-on. Pe pohtidi-iy ta Mak ti inum idu Yesus imet, itlang yi, pe ile yi ndre Heven.

Jon Baptais Itou Nolwo-on Lapan ile ta Sa Lau

(Matyu 3.1-12 pe Luk 3.1-18 pe Jon 1.19-28)

¹ Gutnius ta Nedun Lapan, Yesus Kristus ti ihir ihpa ndre kurtih. ² Profet Aisaiah ndre pihe ti idetorwe pohon Lapan ihpa,

“Yu we kuhtakalan ndramat todo kidokai kise munen, pe iy we kise kisitatilen salam kile huyen.

³ Homou lau iyuw imin lok sehir tam pwi,
ihpa, 'Adahnan salan Lapan ki-in.
Atatilen salan kile huyen.' "

⁴ Ile pe ndramat odo tokai ise munen ti Jon odo Baptais. Jon imin lok sehir ndre akan poi ke porah iyin eriy, pe isohou puko-on ile ta sa lau ihpa, "Tawene taddu ke-eu odo punou mo-on pe atsa otpo baptais, kile pe Lapan kolon ke-eu odo to-ir taddu." ⁵ Ile pe sa lau sulo-on odo Yerusalem pe lok se yi odo Yuda, hala pe haltahrung Jon. Su henen to-ir ta su ile moleu pe Jon itou baptais ile ta su odo wo Yordan.

⁶ Kolewen Jon ti hahnan odo lemlemun kamel, pe iy inehndrusi let iyin ndrokoron. Song anan Jon ti kalangou pe wayen pakok odo purken kei. ⁷ Iy ipe ile ta sa lau ihpah, "Ndramat homou ndre we kise omur todo ti ise puli-i lakopwi. Yu ti undranon Iy pwi. Yu undranon kukaluluhi pe kuruwyon esuke-en su Tadan pwi. ⁸ Yu untudou baptais odo wo, odoke Iy ti we kitou baptais odo Lapan Mulwen."

*Jon Itou Baptais ile ta Yesus
(Matyu 3.13-17 pe Luk 3.21-22)*

⁹ Kalmene-en kurti pe Yesus iyus taon Nasaret, odo Galili Distrik, pe ile ndrongo Jon. Pe Jon inuhen Iy odo wo Yordan. ¹⁰ Idu ke ndre Yesus ise eleng odo lon wo ti, Iy indre-et ile eleng, pe iltuwe parar iseket idu kopwi. Pe Lapan Mulwen iyuh ise pule-en ihpa ndre pal. ¹¹ Kuruwen pohoi iyus lom parar iseket ti ipe ihpa, "Ou ti Nedu. Yu wasu-u Ou lakopwi. Yu uhposon Ou."

*Satan Ituhne Ipe Kihnan pe Yesus Kindretahrung Lapan Pwi
(Matyu 4.1-11 pe Luk 4.1-13)*

¹² Idu ke ndre kuruwen pohoi iyus parar ti imnin, eri Lapan Mulwen ikuni Yesus ile lok sehir, pat pe on ke porah iyin eriy. ¹³ Yesus imin lok erti rang ndre hangoh ndroda su ka-an puyep. Pe Satan ile pe ituhne ipe kihnan Iy pe Iy kindretahrung nolou ta Lapan pwi. Pe su engel henehnuwii Iy.

*Yesus Ipu Stat Marai odo Galili
(Matyu 4.12-17 pe Luk 4.15-16)*

¹⁴ Sa kah hendrundrotowe Jon odo Baptais pe hokuni iy inna kou. Idu ndruwen erti, Yesus ile Galili Distrik pe ipehre Nolwo-on Lapan. ¹⁵ Iy ipe ihpa, "Losengin indrihir. Mundrun ndre Lapan we kile king odo lokpoi ti indrisa. Ada-as punou mo-on ha-au pe otpo bilip kile Nolwo-on Lapan."

*Yesus Iyuwen Su Lau Hamou pe Su Ho-us Iy
(Matyu 4.18-22 pe Luk 5.1-11)*

¹⁶ Yesus inelila odo ngerin Ndras Galili,* pe Iy iltuwe horu madan tinton rumuu, Saimon pe Andru. Horu ti lau odo pondrih ni, ile pe horu herempiyi kupwen. ¹⁷ Pe Yesus ipe ile ta horu ihpa, “Arsa oru-us Yu, pe Yu we kutuhnnon oruu kile takun ndramat.” ¹⁸ Ile pe horu herpiyen kupwen ta horu into ndre poi pe horu-us Yesus.

¹⁹ Iy illa ile lehpe lakopwi, pe iltuwe Jems pe Jon. Jems horu Jon ti tama’ horu Sebedi. Horu hermin lon ndrole’ horu, pe heresokopet pe herempisi ta horu kupwen. ²⁰ Yesus madan ihtek ta horu ti pe iyuwen horu lakopwi. Horu herpiyen tama’ horu ndrodan ndre su lewen marai honto ndre ndrol, pe horu-us Yesus.

*Yesus Itou Sukul odo Kaperneam pe Iyes Sinel
(Luk 4.31-37)*

²¹ Su hala taon Kaperneam, pe idu Sabat, eri Yesus ile lon omwen surok ta su Yuda pe ipehre nolwo-on Lapan ile ta sa lau. ²² Sa lau hehretek ile suhwon, odosa Iy indrenolou ihpa ndre su ndramat ndre tuno’ su Lo ti pwi. Su sape ndramat odo Lo ti henosohou illa ke nolou ndre sa ndramat se yi hendresohou kah ile eri, odoke Yesus ti isohou ihpa ndre Iy ti Tadan pawa odo sohou. ²³ Sa hehretek ti orngon homou sinel imin pule-en ti idehel idu pule-en Yesus ihpa, ²⁴ “Yesus odo Nasaret, Ou apa ospo sa kile tadu? Ou apa asahyan odu tih? Yu tuno Ou! Ou ti Ndramat Kapin ta Lapan!”

²⁵ Yesus ihrurute anan ihpa, “Onlou kah! Asa mahun odo tadan!” ²⁶ Pe sinel kuti iruhyon orngon kuti ile puko-on, inum pe idehel ile mo-on pe indreh iyeu.

²⁷ Sa lau ndre sulo-on hehretek pe poho’ sa idohoh idu kopwi. Homou ihndremte homou ihpa, “Homosa kutih? Iy itou tatuhne pe punou ile handrai yi. Iy isohou Nolwo-on Lapan ihpa ndre ndramat tadan pawa. Pe inlou ta sa sinel pe su hohrung Iy!” ²⁸ Ile pe Yesus rangan ihnding sowin kopwi odo lon Galili Distrik ndre mandra-an.

*Yesus Ihnan Osohon Pita ile Huyen
(Matyu 8.14-15 pe Luk 4.38-39)*

²⁹ Yesus ise kiu odo omwen surok pe illa ile um ta Saimon horu Andru. Sa lau se ho-us yi, ndrodan ndre Jems pe Jon. ³⁰ Osohon Saimon ti inemetir iyin petle odosa iy imet sik pe mundren mburten, ile pe su henen ndralngan Yesus. ³¹ Iy illa ile hun osohon Saimon, indrotowe lumwen, pe isori iy imin eleng. Osohon Saimon ile huyen, pe itou song ile ta su pe su hoyo-on.

* **1.16** ndras Galili. Wo mandra-an odo Galili ihpa ndre ndras odoke kanyan ti wo. Elwe-en tadan ti kilomita rungeh (20) pe ndrokoron idu hodoh ile hodoh ti kilomita sungoh-pe-toloh (13).

³² Idu lukumwen ti pe mundrun Sabat inum. Ile pe sa hekuni sa lau ndre hamat sik, ndrodan ndre sa lau ndre sinel hodo ta su, eri hala hu Yesus. ³³ Sa lau ndre sulo-on odo taon Kaperneam ti hala pe hodo malal odo um ta Saimon horu Andru. ³⁴ Yesus ihnan sik handrai pe handrai odo mundre' sa lau ti honum. Iy iyees sinel odo mundre' sa lau yi. Odoke Iy isinip ana' su sinel we hendresohou pwi, odosa, su tuno' su Iy ti Nedun Lapan.†

*Yesus Ipu Marai odo Galili Distrik
(Luk 4.42-44)*

³⁵ Yesus itlang maping ndrelik odo lon um, pe iyeu ile ngerin taon. Ndramat hondruto sehir erti pwi. Iy imin eriy pe inesurok. ³⁶ Saimon su lewen hala helpondrih Iy. ³⁷ Su hetureh Tadan pe hapa ihpa, "Sa lau ndre sulo-on hempondrih Ou."

³⁸ Odoke Iy ipe ile ta su ihpa, "Tidu titla lok se yi ndre he-en mukehe odo ketih, pe Yu kulpehre Nolwo-on Lapan. Yu use ti odo paninye nolou ta Lapan ile lok ndre sulo-on." ³⁹ Ile pe Iy ile lok ndre sulo-on odo lon distrik Galili pe ipehre Nolwo-on Lapan odo lon omwen surok sim pe sim, pe iyeesilpinen su sinel ha-au odo ta sa ndramat.

*Yesus Ihnan Lepra tan Orngon Homou Inum
(Matyu 8.1-4 pe Luk 5.12-16)*

⁴⁰ Orngon homou tadan sik lepra ile, pe pandrulku-un ndre rukei ile poi idu madan Yesus, pe iy ideng ipe ihpa, "Uh Ou ereh, eri ahnan yu kuhir huyen odo madan Lapan."‡

⁴¹ Yesus madan ile tadan pe ikarndrum iy lakopwi. Iy itlon lumwen ile pe itkuni orngon kuti, pe ipe ihpa, "Yu wasu-u. Ou ala huyem." ⁴² Pe sik tan orngon ti ihkepwi pe iy ile huyen. ⁴³ Yesus sowin kopwi ipe ile tadan iyeu, odoke ipe nolou puko-on ile tadan ihpa, ⁴⁴ "Antahrungii? Nombangun enen ndrangan homou. Ndrasale kopwi ala pe elilngan ou kile tam pris, pe ahnan ofa kihpa ndre Lo ta Moses ipe tih. Kile pe sa lau hehtuno sa ihpa ndre ou ti kah huyem."

† **1.34** su ti tuno' su Iy. Yesus ti Iy Nedun Lapan. Iy ti ndramat ndre Lapan ipe we iy maryan odo takun sa lewen. Ile nolou Grik eri sa heneyuwen ndramat erti ile 'Kristus,' pe ile nolou Hibrui eri sa hoyuw ile 'Mesaiah.' Endre-et Mak 1.1. Su Yuda tuno' su ihpa ndre Lapan we kiduwe ndramat erti kise, odoke su hapa yi iy we kihir kihpa ndre homou king puko-on pe ki-es su Rom ha-au, pe kantri Israel ti kimin huyen. Yesus ti insa odo marai erti pwi, ile pe iy mboren su sinel hennen Iy ti si lakopwi. ‡ **1.40** huyen odo madan Lapan. Tok Pisin *klin*. Lo ta su Yuda ndre Moses iduwe ti ipe ndramat ndre tadan lepra ti 'mo-on ile madan Lapan.' Lau tadan sik kuti we kinna Yerusalem pwi, we kindrimin ndroda sa odo lon kem pwi, we kinna surok kile emwen lotu pwi, we kintese kuren kolau, pe uh sa lau hasa mukehe eri iy we kisorohe pohon pe kiyuw kihpa, "Atla mahun, yu ti mo-o." Iy si lau ndre kitkuni iy ti inna 'mo-on odo madan Lapan yi.

⁴⁵ Odoke orngon ti ile lok ndre sulo-on odo Galili pe inen sane kuti ile ta sa lau. Ile pe Yesus indranon kindrila lon sih taon pwi, odosa sa ndre sulo-on hempondrih ke Iy. Iy immin ke lok ndre ndramat hondruto eriy pwi ti, odoke sa lau odo hokor pe hokor halla ndrongoon Iy.

2

Yesus Ihnan Orngon Homou Lumwen pe Ndriken Kakukuw ile Huyen

(Matyu 9.1-8 pe Luk 5.17-26)

¹ Rang se inum oh, pe Yesus ile yi ndre Kaperneam, pe ninen ihtot lok ihpa ndre Iy insa yi. ² Lau hohndur hala yi ndre ndrongoon Iy, ile pe um ndre Iy imin eriy ti ihndrepit ta sa lau. Lonu-um pe kiu ndrodan ti hepe lok ke porah indrisou pwi, pe Yesus impehre Nolwo-on Lapan ile ta sa. ³ Su lau hamou hosori orngon homou ndriken pe lumwen kakukuw ile. ⁴ Lok indrehndrepit pe su handranon hana mukehe ta Yesus pwi, ile pe su hosori orngon kuti ile mbrungiy pe hosomukihi ngereu ise eriy. Ngereu ti ise ke ndre pule-en Yesus. Inum pe su hosokombrute-en osukei ile lokowon orngon kuti pe heduwe iy ile pwoi melsen, ile purmadan Yesus. ⁵ Yesus iltuwei ihpa ndre bilip ta su ti mandra-an, ile pe Iy ipe ile tan orngon kakukuw ihpa, “Nedu, Yu undra-as to-ir tadam handra-au.”

⁶ Su tisa se odo Lo ta Moses ti hodo pe hehrungi Yesus, ile pe su hadawene ihpa, ⁷ “Ei! Iy ti ipe Iy ti sa pe inolou mo-on ile ta Lapan tih? Homou lau kindranon kindra-as to-ir ta homou lau pwi. Homou ke Lapan kenon kipu ertih!”

⁸ Odoke Yesus indrehtunon tawene ta su, ile pe Iy ipe ile ta su ihpa, “Oduu edentawene ihpa kirti ile sa? ⁹ Iy kehe mangsan ewehen lakopwi? Yu kupwe ‘to-ir tadam handra-au’ ndre pwi Yu kupwe ‘atlang, okuni lokowum pe alla’? ¹⁰ Yu we kulilngan kile ta oduu ihpa ndre Nedun Ndramat* ti tadan pawa odo as to-ir ta sa ndramat odo lokpoi.” Ile pe Iy ipe ile tan orngon kakukuw ti ihpa, ¹¹ “Atlang, ekuni lokum pe owou ala emwem!”

¹² Orngon ti itlang, ikuni lokowon, pe illa iyeu iyus mada’ sa lau ndre sulo-on. Sa ndre sulo-on hehreteh pe hemesi-iy, pe hesori rangan Lapan ile eleng. Pe sa hapa ihpa, “Odu hepe etsenendre-et hangka-an ihpa kuti pwi uu ndre mahkele.”

Yesus Iyuwen Livai

(Matyu 9.9-13 pe Luk 5.27-32)

* **2.10** Nedun Ndramat. Tok Pisin, *Pikinini Blong Man*. Inglis, *The Son of Man*.

¹³ Yesus ile yi ndre ngerin ndras odo Galili. Sa lau sulo-on hala ndrongon Iy, pe Iy innen Nolwo-on Lapan ile ta su. ¹⁴ Iy inelila ile ti pe iltuwe Livai, taman ti Alfius. Livaia ti imin um odo sihsih takis, odosa iy maryan ti takun takis ta sa lau. Yesus ipe ile tadan ihpa, “Asa owus Yu.” Livai itlang pe iyus Iy.

¹⁵ Ndruwen erti pe Yesus ile ilyo-on song ile um ta Livai. Su se ndramat odo takun takis pe sa ndramat se mo-osa, hala yi pe hana-an song hodo ke hondroh ndroda Yesus pe su lewen.

¹⁶ Su tisa odo Lo (su ti Paraseo) heltuwe Yesus ina-an song ndroda sa lau mo-osa pe su lau odo takun takis, ile pe su hehdremte su disaipel Tadan ihpa, “Ihpa kehe pe Iy ina-an song ndroda sa lau kurtih?”

¹⁷ Yesus ihrungi su pe ipe ile ta su ihpa, “Sa lau hendrimat sik pwi ti hesereh tan ndrokta pwi, tapake sa ndre ta sa sik ti herreh tan ndrokta. Yu use ti odo yuw sa lau huye’ sa ti pwi. Yu use ti usuyuw sa lau mo-osa.”

*Yesus Ipehre Nolou odo Luhuw Song
(Matyu 9.14-17 pe Luk 5.33-39)*

¹⁸ Petsih ti su lau honu-us Jon Baptais, pe su lau ndre honohtot Lo ta Moses, eri holuhuw yo-on song. Ile pe sa lau se hala hu Yesus pe hehdremte Iy, “Su lewen Jon pe su lau mandra-ane odo Lo ta Moses ti heneluhuw yo-on song, pe ihpa kehe pe su lewim ti hesempo erti pwi tih?”

¹⁹ Yesus ipe ihpa, “Ihpa kehe? Oduu waso-o’ oduu atpa sa kowson ndramat ndre iyesusou mahkele kopwi ti hoyo-on song kolwii, idu iy mapwi imin ndroda su tih? Pwi tih! Idu iy mapwi imin, eri su kowson ti we hensinip ana’ su odo yo-on song pwi. ²⁰ Odoke rang ti we kise, pe sa lau mo-osa we hekuni iy ke-eu odo ngo’ su lewen. Iy ndre kah kindra-au ti pe su ka we holuhuw song.”

²¹ “Homou indresokopti sehir kolau wuhou ile mundren siot ndrucken iseket ti pwi, odosa, uh sa we hesingen, eri palan kolau wuhou kuti we kikuw kile lehyen pe kire-e siot kile mandra-an lakopwi. ²² Pe homou isentehen wain morowin ile lon keltun meme ndrucken pwi. Pwi ti we wain kire-e keltun meme kurti, pe wain ndrodan ndre keltun meme we herehmo-on. Ile pe sa hentehen wain morowin ti illa ke lon kalatun meme wuhou.”†

*Nolou odo Sabat
(Matyu 12.1-8 pe Luk 6.1-5)*

²³ Idu rang sei Sabat eri Yesus illa iyus lon katen wit. Su lau Tadan ti ho-us Iy yi, pe hentakun sengin wit pe hana-an.

† 2.22 kalatun meme wuhou. Sa lau odo lonen Yesus ti hosokopti keltun meme illa puken wo, pe hentehen wain illa lon yi.

²⁴ Ile pe su Paraseo‡ hapa ile ta Yesus hahpa, “Hei, Lo ta tidu ti indresinip ana’ tidu odo yo-on song odo langah ta sa lau ti pwi, odoke Lo ti ipe tidu we titndrepe erti kidu Sabat pwi.”

²⁵⁻²⁶ Yesus isomwi su ihpa, “Oduu ti hepe edempo rit poh-tidi-iy tan Devit iyin buk tam Profet Samuel ti ndre pwi? Idu mundrun ndre Abiatar ti hetpris, Devit pe su lewen hamat song pe hala lon omwen Lapan, pe hani bret odo ofa illa ta Lapan. Bret erti immin purmadan Lapan, pe sa lau ke porah we hendreyo-on pwi. Sa pris kopwi we heyo-on. Odoke Devit iyo-on, pe itou se ile ana’ su lewen yi. Oduu edempo ridim nolou kuti ndre pwi?”

²⁷ Inum pe Yesus ipe ile ta su yi ihpa, “Lapan iduwe Sabat ti odo henuwii ndramat. Lapan indrahnan ndramat odo we kinehnuwii Sabat ti pwi. ²⁸ Ile pe Nedun Ndramat ti bos odo Sabat yi.”

3

*Yesus Ihnan Lumwen Orngon Homou ile Huyen idu Sabat
(Matyu 12.9-14 pe Luk 6.6-11)*

¹ Yesus ile lon omwen surok yi. Orngon homou imin lenga’ sa lau ti lumwen hakai indrimat. ² Sa se hodo omwen surok ti hapa hehreh sal odo hopo kotim Yesus, ile pe su mada’ su tis Tadan, kihne Iy kihnan lumwen orngon kuti kile huyen, odosa rang erti Sabat. ³ Ile pe Yesus ipe ile tan orngon ndre lumwen mo-on ti ihpa, “Odo eleng pe esuto munen.”

⁴ Pe Yesus ihndremte su ihpa, “Lo tatidu ti ipe we tidu titpo sa kidu Sabat? Lo ipe tidu we titpo sane huyen or sane mo-on? Tidu tidehnuwii ndramat kimet kolwii, or tidu tidahnan ndramat kimet?” Odoke homou indripa hangka-an pwi.

⁵ Yesus indre-et ile ta su pe lon ndrinen inei, odoke ikarundrum su, odosa su hapa we ha-au hemin ke ndre tawene ta su munen tih. Pe Iy ipe ile tan orngon kuti ihpa, “Otlon lumwem.” Orngon ti itlon lumwen pe lumwen ile huyen ndresale. ⁶ Ile pe su Paraseo hatlang pe ha-au hala kiu. Su ndresale kopwi hala ndroda su lau ta Herot pe helpunou odo we hapwi Yesus kimet.

Yesus Ililngan Puko-on (Pawa) Tadan, Odoke Su Lau Odo Lonen Hondrupu Bilip Ile Tadan Pwi

(Sapta 3.7–6.6)

*Sa Lau Sulo-on Ho-us Yesus
(Luk 6.17-19)*

‡ **2.24** Paraseo. Tok Pisin - Farasi. Su lau ndre hendrotowe Lo ta Moses pe lotu ta su Yuda ile puko-on.

⁷ Yesus ndroda su disaipel Tadan ha-au hala Ndras Galili pe sa lau sulo-on hodo ndruwen. Kaunan sane ndre Yesus impo ti ihtot lon lok odo Galili Distrik, Judea Distrik,⁸ odo taon Yerusalem, odo Idumea Distrik ndroda lok odo wo Yordan hodoh, pe odo taon Tair pe taon Saidon. Ile pe sa lau sulo-on odo lok erti hasa ndrongoon Iy. ⁹ Ile pe Yesus ipe ile ta su disaipel Tadan ihpa, “Sa lau pohpou pohpou hansa. Etpondrih sih ndrol ki-in, kihne sa hoportai hasa mukehe pe horotawe Yu. Pe uh sa hapa heseporoh Yu, eri Yu we kundreh kile ndrol pe kule mahun odo ta sa.”

¹⁰ Yesus indrahnan sik ta sa lau sulo-on munen kah, ile pe sa sik ti hentandrusuwi hapa hala mukehe pe hetkuni Iy, kile pe sik ta sa ha-au. ¹¹ Su sinel ti yi, into su heneltuwe Yesus, eri pandrukku-u’ su illa poi pe hoyuw ihpa, “Ou ti Nedun Lapan!” ¹² Odoke Yesus ineyahat ana’ su ile puko-on, ipe su hapahran Iy ti si eri kolwii.

*Yesus Ihlite Su Lau Sungoh-pe-Rumuu
(Matyu 10.1-4 pe Luk 6.12-16)*

¹³ Yesus inek kuh ile malal, pe iyuwen su lau ndre Iy waso-on su tih. Su hala ndrongoon Iy, ¹⁴ pe Iy ihlite su sungoh-pe-rumuu. Su ti we honto ndrodan Iy, pe Iy we kinehtakalan su hompo maryan Lapan. Pe Iy ipe ile ta su ihpah, “Yu ukuni oduu we otto ndroda Yu. Yu we kuhtakalan oduu atlapahre Nolwo-on Lapan. ¹⁵ Pe oduu we tadu puko-on odo as sinel.”

¹⁶ Su lau sungoh-pe-rumuu ndre Yesus ihliteni ti Saimon (Yesus iduwe rangan handrai yi ti Pita), ¹⁷ Jems pe tinton ke Jon, tama’ horu Sebedi (Yesus iduwe ranga’ horu ile Boanerges. Mining odo rangai erti ihpa ndre ‘Nedun Kurur’). ¹⁸ Pe Yesus ihlite yi Andru, Filip, Bartolomyu, Matyu, Tomas, Jems (rangan taman Jems ti Alfius). Yesus ihlite yi Tadius, Saimon (iy odo lain ta su Selot*), ¹⁹ pe Yudas Iskariot, iy ndramat ndre iduwe Yesus ile lumwe’ sa lau mo-osa.

*Sa Hapa Yesus ti Impo Marai Ndrodan Belsebul
(Matyu 12.24-32 pe Luk 11.14-23; 12.10)*

²⁰ Yesus ile yi ndre um ndre iy immin eriy tih. Pe sa lau sulo-on yi hala haltahrunng Iy, ile pe Iy ndroda su disaipel Tadan handranon hendreyo-on song pwi. ²¹ Su murwon Yesus hehrungi sane Yesus impo kuti, pe su hala hapa hal-takun Iy, odo sa sulo-on hapa Iy ti ngungong idu Tadan.

²² Sa sape ndramat se odo Lo ho-us Yerusalem hala pwoi, pe hapa ihpa, “Belsebul imin pule-en. Iy ina-as sa sinel ti ile puko-on tam Belsebul,† mandra-an ta su sinel.”

* **3.18** Selot. Saimon ti iy odo pati sih ndre hapa we hapwii pe ha-as su Rom ha-au.

† **3.22** Belsebul. Rangan handrai yi ti Satan.

²³ Ile pe Yesus iyuwen su hala mukehe pe ipe ile palan nolou ihpa, “Ihpa kehe pe Satan we ki-es Satan?” ²⁴ Uh sih kantri kitlangan iy kile kantri ruweh, pe sih kipu pahun kile pule-en sih, eri kantri erti we kitpar. ²⁵ Pe uh su lewen lonu-um sim hetlangan su hala rimir pe hopo pahun kile ke ndre pule-e’ su, eri lewen lon um erti we hatpar. ²⁶ Pe uh Satan kipu pahun kile ke ndre pule-e’ su lewen, eri puko-on tadan we kinum, pe iy we kinum ndresale.”

²⁷ “Homou lau kindranon kinna lon omwen homou ndramat puko-on pe kikun sane kile reh tadan ti pwi. Iy we kihndrusi lau puko-on erti kile osukei oh, kile pe iy ka we kenon kikun sane odo lon um ta lau puko-on kutih.”

²⁸ “Yu kupwe ndre ndrokene kile taddu. Lapan we ki-es to-ir ndre sulo-on ndre sa ndramat hompo. Pe nolou mo-on ndre sa ndramat hampa ile pule-en Lapan, eri Lapan we ki-es ke-eu, ²⁹ odoke iy si ndramat ndre kipe nolou mo-on kile ta Lapan Mulwen, eri Lapan we kindra-as to-ir tadan erti pwi. To-ir erti we kindrimin pe kindrimin.” ³⁰ Yesus ipahran nolou kurti, odosa su sape ndramat odo Lo hapa sinel imin pule-en.‡

Tinen Yesus pe Su Tinton

(Matyu 12.46-50 pe Luk 8.19-21)

³¹ Idu mundrun kurti, eri kah tinen Yesus pe su tinton hehir. Su hodo kiu pe heduwe nolou ile hu Yesus imin lon um. Su hapa Iy kise kiu ndrongo’ su. ³² Lau sulo-on hemin pwoi hosokaltan Yesus, pe su hapa ile Tadan ihpa, “Yesus, tinem pe tintom su holto kiu pe hapa Ou ala.”

³³ Pe Iy ipe ihpa, “Nino ti iy si, pe tinto ti su kehe?”

³⁴ Inum pe Iy madan ile ta sa lau ndre hemin pwoi hosokaltan Iy ti pe ipe ihpah, “Su he-en poi he-en ti nino pe tinto. ³⁵ Iy si ndre kimpo sane kile reh ta Lapan, eri iy ti tinto pe timsu-u pe nino.”

4

Yesus Ide Palan Nolou ile Orngon Homou Ipiyi Pedun Wit ile lo Langah

(Matyu 13.1-9 pe Luk 8.4-8)

¹ Yesus ile ngerin Ndras Galili petsih yi, pe iltudou tatuhne pe punou ile ta sa lau. Lau pohpou pohpou hala haltahrung. Ile pe Iy indreh ile lon ndrol sih, pe intilpit ise koson papi. Iy imin poi imin lon ndrol pe ineshou ile ta sa lau. Sa lau hodo

‡ **3.30** Yesus impo marai ti ile puko-on ta Lapan Mulwen, iy erti Mulwen Lapan. Ile pe uh sa lau hapa iy impo marai ile puko-on ta Satan or homou sinel, eri su lau erti hompo nolou mo-on ile pule-en Lapan Mulwen.

papi pe hantahrung Iy. ² Pe Yesus isohou sulo-on ile ke palan nolou* odo tatuhne su ile sane sulo-on.

Iy ipe ile ta su ihpa, ³ “Oduu atahrung! Orngon homou ile iltehe pedun wit ile langah. ⁴ Iy ineroti hosu lompurlumwen pe impiyi ile sehir pe sehir. Pedun wit se ti hadaketi hala sal, pe nenka-an hala pe hani. ⁵ Se ti hadaketi hala pule-en pat. Poi odo pule-en pat ti menihin, ile pe wit erti hombruu sowin kopwi. ⁶ Odoke idu ndre mundroi ising, eri ininihi su pe su hekewes pe hamat, odosa su ngondro’ su hana kwin pwi. ⁷ Wit se ti hamandro hala lon esukei pudon. Pe esukei pudon hosomali su, ile pe su hendrupu sengi’ su pwi. ⁸ Odoke wit se ti horror hala pule-en poi huyen. Su hombruu, hernge hala mandra-an pe hotou sengi’ su. Se ti mbrwe’ su inehndre tulngeh ea hosu hombrung, se onngoh, pe se sangat.”

⁹ Inum pe Yesus ipe ihpa, “Ou si ndralngam eri ohrung nolou kuti kehii.”

Ihpa Kehe pe Yesus Inesohou ile ke Palan Nolou?

(Matyu 13.10-17 pe Luk 8.9-10)

¹⁰ Sa lau sulo-on kah handra-au. Ile pe su lau ndre honto ndroda Yesus ti, pe su aposel Tadan ndre sungoh-pe-rumuu, hehdremte Iy ile mining tam palan nolou ndre Iy indripa kah ile ta sa lau tih. ¹¹ Ile pe Yesus ipe ile ta su ihpa, “Nolou tungye odo kapman ta Lapan ti oduu etndrehtuno oduu. Odoke su lau ndre holto ndre mahun, eri Lapan we kimpehre sane kile ke palan nolou killa ta su. ¹² Kile pe:

“ ‘Su we hehreh pe hehreh

odoke we hendrepondriti pwi,

su we hehrung pe hehrung yi,

odoke su we hendrehtuno su pwi.

Odo uh su hopondritii pe hehtuno su, eri

kihne su ha-au odo sal mo-on

pe Lapan ki-es to-ir ta su ha-au.’†”

Yesus Ipahran Mining tam Palan Nolou ile tan Orngon Homou Idehe Wit

(Matyu 13.18-23 pe Luk 8.11-15)

¹³ Inum pe Yesus ipe ile ta su ihpa, “Oduu ti tuno’ oduu mining odo palan nolou yu upwe ti pwi? Orkom! Oduu we edehtuno oduu mining odo palan nolou ndre sulo-on ti kihpa kehe? ¹⁴ Ndramat ndre intehe song kiti eri intehe Nolou ta Lapan. ¹⁵ Sa ndramat se ti hahpa ndre wit ndre horror hala sal. Su hehrungi Nolou ta Lapan, odoke sowin kopwi Satan ile pe ikuni nolou erti iyeu. ¹⁶ Lau se eri hahpa ndre wit ndre horror ile pule-en pat. Su hekuni nolou ti sowin kopwi pe hehposon.

* 4.2 palan nolou. Inglis *parable*. Tok Pisin *tok piksa*. † 4.12 Nolou Yesus ipe kuti iyin lon buk tam profet Aisaiah 6.9-10.

¹⁷ Odoke nolou erti indrimin ndriner su pwi pe su ha-amelyen sohi kopwi. Ile pe idu sa lau hapa hahyan Nolou ta Lapan pe hotou pede-en pe hopo mo-on ile ta su, eri bilip ta su intaketi sowin kopwi. ¹⁸ Sa lau se ti hahpa ndre wit ndre hadaketi hala lon osukei pudon. Su lau erti hehrungi Nolwo-on Lapan ¹⁹ odoke su hantewene hudut ile sane odo lokpoi. Su ede' su inehnduk ile moni pe henendringis handrai pe handrai. Sane erti hosorohe Nolwo-on Lapan, pe indrempe sengin pwi. ²⁰ Odoke sa lau se eri hahpa ndre wit ndre hadaketi ile poi huyen. Su hehrungi Nolou ta Lapan, su hokunii, pe hondrotowei. Pe su hopo sengi' su. Su se sengi' su ihir ile tulngah, su se onngoh, pe su se ihir ile sangat."

Lam Imin Pahndran Ndrop
(Luk 8.16-18)

²¹ Yesus ipe ile ta su yi ihpa, "Sa lau ti henehturmon lam pe hosorohe ile ndrop, erih? Ndre pwi hantawe ile pahndran sau, erih? Pwi! Sa hentawe into moleu. ²² Homosa ndre inna tungye ti we kihir kise rang. Pe homosa ndre sa lau hepulngi, eri we kile tere. ²³ Ou si ndralangam, eri ehrungi nolou kurti kehii."

²⁴ Iy ipe yi ihpa, "Atawene kehii kile nolou kutih. Punou sa ou opo kile pule-e' si ndramat kihpa kehe eri Lapan we kipu kihpa ke ndre eriy kile puli-im. Pe Lapan we kitou hepe lakopwi, kihluwen iy ndre ou opo ile ta sa ndramat. ²⁵ Iy si ndramat ndre tadan sane, eri Lapan we kihngahang iy lakopwi. Pe iy si ndre tadan sane pwi, eri Lapan we kikuni ndre sulo-on ndre hodo ngon iy ti ke-eu."

Palan Nolou odo Mbrwen Sane Song Henerenge

²⁶ Yesus ipe yi ihpa, "Kapman to Lapan ti ihpa ndre kurtih: Orngon homou itserpede pedun wit hala lo langah. ²⁷ Iy inemetir lukumwen pe immin eleng into meseren, odoke iy tunon sa inahnan wit henerenge ti pwi. ²⁸ Poi iy ndre iy inahnan wit kuti henerenge pe hompo sengi' su. Ndremanunen ti su hombruu, inum ti ndron hehir, inum pe paren hehir. Ndre ilnum ti sengin wit hehhir. ²⁹ Pe idu ndre song ti mandran, eri orngon ti ile pe imndrele padan pe ideparngan sengin. Odoa iy eti kah mundrun takun song mandran odo langah."

Palan Nolou odo Mbrwen Mastet
(Matyu 13.31-32 pe Luk 13.18-19)

³⁰ Pe Yesus ipe yi ihpa, "Tidu we titpahelos kapman ta Lapan ti kile sa? Tidu we titpehre kile palan nolou sa? ³¹ Kapman ta Lapan ti ihpa ndre mbrwen kei he-ei sa hana-an, rangan mastet. Mbrwen mastet ti indrahpa ndre mbrwen kei se ti pwi. Mbrwen ti lehyen lehyen lakopwi. Pe

sa hentohon illa lo langah. ³² Sa ndre hendretohon kah ti pe iy inerenge, pe inehluwen kei ndre sulo-on odo langah. Ndrandran ti halla mandra-ane, pe lon ndrandran ti wo-on. Ile pe nenka-an halla henemandro pe hentumwe emwe' su honto eriy."

³³ Yesus ipehre Nolwo-on Lapan ti ile palan nolou se sulo-on yi. Iy impahelos sane illa homosa ndre sa lau tuno' sa, pe we hanon hokuni mining odo eriy tih. ³⁴ Nolou ndre sulo-on ndre Iy ipehre ile ta sa lau, eri illa ke palan nolou. Odoke ndre omur ti su disaipel Tadan kopwi honto ndrodan Iy, pe Iy impahran mining odo palan nolou kuti hala ta su.

*Yesus Ipe ile tan Ahai Mandra-an pe Ahai Inum
(Matyu 8.23-27 pe Luk 8.22-25)*

³⁵ Idu pehon odo rang erti pe Yesus ipe ile ta su disaipel ihpa, "Tidu titla ndras hodoh." ³⁶ Ile pe su hondroh ile ndrol ndre Yesus imin lon ti pe hokuni Iy ile hodoh. Sa lau ndre sulo-on ti honto, tapake ndrol se ho-us su hala hodoh. ³⁷ Langat mandra-an inguh pe ihnan payau hala mandra-an, ile pe wo inehturu ile lon ndrol, pe ndrol ipe kiruh. ³⁸ Yesus ti iduwe palan imin ndralulum pe inemetir imin ku-in ndrol. Su disaipel hala hesohrungi Iy pe hapa ihpa, "Tisa, emin eleng! Ndrol ke iruh pe tidu kihne kah titmat. Ou karmadam kopwi ile sa?"

³⁹ Yesus imin eleng pe ihrurute ana' yor ihpa, "Onum!" pe ipe ile tam payau ihpa, "Otto kopwi!" Ile pe yor imet pe pule-en ndras iyeweh. ⁴⁰ Pe Iy ipe ile ta su disaipel ihpa, "Ihpa kehe pe oduu otnoh? Oduu ti mapwi etndrempo bilip ile Todo pwi?"

⁴¹ Odoke su honoh ile mo-on. Homou madan ile ta homou pe hapa ihpa, "Iy ndramat sa kurtih? Yor pe payau ti hentahrunng nolou Tadan yi!"

5

*Yesus Iyes Su Sinel odo Pule-en Orngon Homou Ngungong
idu Tadan
(Matyu 8.28-34 pe Luk 8.26-39)*

¹ Yesus pe su disaipel Tadan hodo ndrol ti pe helihir hala hodoh. Lok su hehir eriy ti lone' su lau odo Gerasa, ise ngerin Ndras Galili odo rai ea. ²⁻³ Yesus indreh ile pwoi odo ndrol, pe orngon homou ihtot ile hun Iy. Orngon kuti sinel imin pule-en, pe ine-en lon ngat odo matmat.* Sa lau henehndruhus iy tahit. Sa henehndruhus iy ile sen ti tahit yi. ⁴ Sa henehndrusi iy illa sen odoke iy isomondrihi sen,

* **5.2-3** ngat odo matmat. Sa lok erti henesu-e pehliy iso padan pat odo tunton ndramat mat.

pe inti-i haen odo ndriken. Puko-on tadan ti ilsou lakopwi, pe homou lau kindranon kindrundrotowe iy pwi. ⁵ Meseren pe lukumwen sei ihpa ke sei, iy inelila ine-en lom matmat pe inehtot odo padangkuh, pe inesangar pe inemendrele mundren illa pat.

⁶ Iy idu ndre alau pe iltuwe Yesus, pe ihtot ile, pe pandrulku-un ile poi idu kendrun ndriken Yesus. ⁷⁻⁸ Pe Yesus ipe ile tadan ihpa, “Sinél, asa mahun odo tan orngon kitih.”

Pe iy idehel puko-on ihpa “Yesus! Ou Nedun Lapan Mandra-an imin Eleng! Ou apa opo sa kile todo? Adamumoi kile ta Lapan ihpa ndre ou we endretudou ngendre-en kile todo pwi yi.”

⁹ Eri pe Yesus ihndremte iy ihpa, “Ou rangam si?”

Pe iy ipe ihpa, “Yu rongo Lijen†, odosa odu ti odu sulo-on.”
¹⁰ Pe iy ihndremte Yesus iseu pe iseu, ipe Yesus ki-es su odo lok erti kolwii.

¹¹ Puu sulo-on sulo-on henesusuu hoso tondrih odo lok ertih. ¹² Su sinel hehdremte Yesus hahpa, “Ou eduwe odu atla mundre’ su puu holso kitih.” ¹³ Yesus ipahran pe su ha-au odo mundren orngon kuti pe hondroh hala tam puu. Eri pe puu ndre sulo-on, mukehe ndre pwerungeh (2000), hohtot hala ma-au pe hondroh hala lon ndras. Su ndre sulo-on hamat.

¹⁴ Su lau ndre mada’ su iso tam puu ti hohtot ha-au pe helninen hala taon pe lok se yi ndre he-en ertih. Pe sa lau hala helndre-et. ¹⁵ Sa hala ti pe heltuwe orngon ndre su sinel hodo pule-en pihe ti indretasan kolewen pe imin poi ndroda Yesus. Ngungong tadan indrinum. Ile pe sa lau honoh. ¹⁶ Su lau ndre hodo pe hendre-et homosa ihir tan orngon ndre sinel hodo pule-en ti henen ile ta sa lau. Su henen homosa ihir ile ta su puu ti yi. ¹⁷ Ile pe sa lau odo lok erti honoh pe hapa ile ta Yesus ihpa, “Ou owou odo lok keti pe ala hepe yi.”

¹⁸ Yesus indreh ile yi ndre ndrol, pe orngon ndre Yesus iyes su sinel odo mundren ti ihndremte Yesus ihpa, “Yu upwe Ou ekuni yu ku-us Ou.”

¹⁹ Odoke Yesus mboren pe ipe ile tadan ihpa, “Ala yi ndre emwem pe lonem, pe elninen kile ta su murwom. Ala pe enen homosa ndre Lapan ikarundrum ou pe ipu huyen ile tadam.” ²⁰ Ile pe orngon kuti iyeyu, pe ile lon taon ndre sungoh ndre he-en lok erti, pe inen homosa ndre Yesus ipupu-uh odo henuwii iy. Sa lau ndre sulo-on hohrungii pe hehretek.

*Yesus Isohrungi Nedun Jairus Pihin pe Pedih Homou Itkuni Kolos ta Yesus
 (Matyu 9.18-26 pe Luk 8.40-56)*

† **5.9** Lijen. Lijen ti nolou Greek ihpa ndre sa ami iyenon ndre po-hangoh (4000) or pon-onngoh (6000).

²¹ Yesus indreh ile yi ndre ndrol pe ile yi ndre hodoh. Iy ilihir hodoh ti pe sa lau sulo-on hala ndrongoon iy odo papi. Su hapa hohrung nolwo-on. ²² Pe orngon homou rangan Jairus ise hu Yesus. Jairus ti madan iso marai odo lon omwen surok sim. Iy ile pe pandrulku-un ile poi idu kendrun ndricken Yesus, ²³ pe ihndremte puko-on ihpa, “Yu nedu pihin ke imet. Ou asa lumwem kile tadan, kile pe iy kile huyen pe kimet kolwii.”

²⁴ Yesus iyus iy harla, pe sa lau sulo-on ho-us yi. Homou intu-uw ta homou, pe henelila hosokaltan Yesus ile.

²⁵ Pedih homou idu lenga' sa lau, eri tadan sik. Iy ineruhti ndrai ti indrahpa ndre sa pedih se ti pwi. Sik tadan ti indrehir into mundrun ti pwi, pe kah idu tadan iyenon ndre krismas sungoh-pe-ruweh. ²⁶ Iy indrepiyen mone-en ndre sulo-on ile ta sa ndrokta, odoke isella huyen ke pwi. Sik tadan ti ke illih mo-on lakopwi. ²⁷ Iy ihrungi sa lau heninen Yesus, ile pe iy irehen iy ile lenga' sa lau ndre hodo ndruwen Yesus. ²⁸ Iy idawene ihpa, “Uh yu kutkuni ke hepe ngerin kolos Tadan, eri sik todo we kinum.”

²⁹ Iy itkuni kolos ta Yesus, pe ndrai tadan inum. Pe iy ihkalmanan lom mundren ihpa ndre sik tadan ti indrinum ndresale. ³⁰ Idu ke ndre erti pe Yesus ihkalmanan ihpa ndre se puko-on ti iyeu odo mundren. Ile pe Iy indre-et ile ta sa pe ihndremte, “Si lumwen ile kolos Todo tih?”

³¹ Su disaipel Tadan hapa ihpa, “Sa lau ndre sulo-on henelila ho-us Ou ti hentu-uw ke Tadam, pe Ou enehndremte ile sa?”

³² Odoke Yesus ma inendre-et pe impondrih si lau ndre lumwen ile kolos Tadan. ³³ Pedih kuti ihkalmanan sa indrihir tadan eri pe iy inuh pe ihreretek. Iy ile pe pandrulku-un ile poi idu kendrun ndricken Yesus, pe inen sane ndre sulo-on. ³⁴ Pe Yesus ipe ile tadan ihpa, “Nedu, bilip tadam indrahnan ou ala huyem. Owou ala yi. Adawene sulo-on kolwii. Sik tadam ti indrinum.”

³⁵ Yesus ma inesohou ile tam pedih kuti pe lau se hehir. Su lau erti ho-us um tan Jairus. Su hapa ile tan Jairus ihpa, “Jairus, ou nedum pihin ti indrimat. Konan, ekowi-iy tisa ti kah kahrii.”

³⁶ Odoke Yesus indretaryan nolou ta su lau kurti pwi. Pe Iy ipe ile tan Jairus ihpa, “Onoh kolwii. Opo ke bilip.” ³⁷ Inum pe Yesus ikuni ke Pita, Jems, pe Jon tinton Jems, pe su ho-us Iy. ³⁸ Su helihir um tan Jairus ti pe Yesus iltuwe sa lau heneru-iy pe hentehel. ³⁹ Iy ile lon um pe ipe ile ta sa ihpa, “Oduu edentang pe edentehel ile sa? Enihin kiti indrimat pwi. Iy inemetir kopwi.” ⁴⁰ Pe su herikiyan Iy.

Yesus ipe ile ta sa lau ndre sulo-on hala kiu. Inum pe Iy ikuni taman pe tinen enihin kuti, ndrodan ndre su disaipel Tadan ndre tulmuu, pe su hala lon rum ndre enihin kuti iyin eriy tih. ⁴¹ Pe Iy lumwen ile lumwen enihin kuti pe ipe ile nolou Aram ihpah, “Talita, kum.” Nolou erti ihpa ndre, “Enehin, yu upwe ile tadam, atlang!”

⁴² Pe enihin ti isupu-ur imin eleng pe illa. Krismas tan enihin ti sungoh-pe-ruweh. Su heltuwei pe hehretek pe hemesi-iy. ⁴³ Yesus ipe ile ta su ihpa, “Etninen kile ta homou kolwii.” Pe Iy ipe su hopo song pe enihin ti kiyo-on.

6

Su Lau odo Nasaret Mbore' Su Tahrung Yesus (Matyu 13.53-58 pe Luk 4.16-30)

¹ Yesus iyus erti pe ile yi ndre lonen Nasaret. Su disaipel Tadan ho-us iy hala. ² Idu Sabat eri Iy ile lon omwen surok pe ipehre Nolwo-on Lapan ile ta sa lau. Sa lau sulo-on hehrungi nolou ndre Iy ipehre ti pe hehretek Tadan pe hapa ihpa, “Iy lau kuti ihtunon sane kuti ihpa kehe? Iy impupu-uh mirakulo yi! Pe puko-on kuti Iy ikuni odo kehe? ³ Iy ti kamda ke porah. Iy tinen ti Maria, pe tinton su ti Jems, Yosep, Yudas pe Saimon. Pe timso-on su ti hodo lenga' tidu hodo kitih.” Ile pe su lau odo ke ndre lonen ti mbore' su hopo bilip kile Tadan.

⁴ Yesus ipe ile ta su ihpa, “Profet ti we rangan huyen pe sa waso-o' sa tahrung Iy odo hokor pe hokor. Odoke lilin lonen eri we pwi. Su lin tinton pe timso-on pe murwon ti we mbore' su Iy.”

⁵ Ile pe Iy indranon kindripo handrai mirakulo odo lonen ti pwi. Tapake sa sik ndramat se kopwi hala pe Iy iduwe lumwen ile mundre' su pe su hala huye' su. ⁶ Yesus idawene ile hudut, odosa sa lau odo lonen ti hendrupo bilip ile Tadan pwi tih.

Yesus Ililngan Puko-on Tadan Odoke Su Disaipel Hendrehtuno Su Iy Indrahii Pwi *(Sapta 6.6–8.21)*

*Yesus Ihtakalan Su Disaipel Tadan ndre Sungoh-Pe-Rumuu
Holpo Marai*

(Matyu 10.5-15 pe Luk 9.1-6)

Inum pe Yesus ile lok hokor hokor pe ipehre Nolwo-on Lapan. ⁷ Pe Iy iyuwen su disaipel Tadan ndre sungoh-pe-rumuu, pe itlangan su hala rumuu rumuu, pe ihtakalan su hala helpehre Nolwo-on Lapan. Iy iduwe puko-on odo as sinel ile ta su. ⁸ Iy ipe ile ta su ihpa, “Atakun hangka-an kolwii, tapake kendro odo lila. Atakun song kolwii. Atakun ndrop

kolwii. Atakun moni kolwii. ⁹ Atawe su-e' oduu. Atakun nuhnuh kile ruweh kolwii, tapake iy ndre idu mundren oduu." ¹⁰ Iy ipe ile ta su yi ihpa, "Uh oduu atla hokor lok pe si lau kiyuwen oduu, eri otto ke ndre um tadan uu kenon ndre oduu ada-au odo lok ertih. ¹¹ Uh oduu atla hokor lok pe sa lau hendreyuwen oduu atla um pwi, pe hendretahrung oduu pwi eri oduu atakorohon wahun poi odo ndrike' oduu kidu mada' su, kinum pe ada-au. Kile pe su hohtuno su ihpa ndre su ti hendrupu mo-on."

¹² Ile pe su disaipel ndre sungoh-pe-rumuu ti halla hala hokor pe hokor pe hopo marai. Pe su hapa ile ta sa lau ihpa, "Ada-au odo punou mo-on ndre oduu edempo tih." ¹³ Su ha-as sa sinel odo ta sa lau. Sa ndre hamat sik ti su disaipel hetndrenge ndronun mbrwen oliv ile pule-e' sa, pe sa hala huye' sa.

King Herot Ihrungi Kaunan Yesus ti pe Iy Ipe Ye Jon Baptais Indretalang Yi

(Matyu 14.1-2 pe Luk 9.7-9)

¹⁴ King Herot ihrung kaunan Yesus. Sa lau se heninen ihpa, "Jon Baptais indrila yi ndre moren, erti uu pe puko-on odo pupu-uh mirakulo ti imin ndrongon iy."

¹⁵ Sa se ti hampa ihpa, "Iy kiti Profet Elaijah." Sa se yi ti hampa ihpa, "Iy kiti profet homou yi, ihpa ndre su profet se ndre pihe tih."

¹⁶ Herot ihrungi nolou ndre sa hampa ti pe ipe ihpa, "Yu unsimndri padawon Jon Baptais ti ndre pihe, pe pwi ti kihne iy inna yi ndre moren."

Pohtidi-iy tan Jon Baptais Imet

(Matyu 14.3-12)

¹⁷ Pihe ti, Herot ipe ile ta su lewen pe hondrotowe Jon Baptais pe heduwe iy ile kou.* Herot ipu kuti odosa, iy iyewon Herodias mbrulun tinton ke Filip, ¹⁸ odoke Jon impa ile tadan ipe iy erti punou mo-on. ¹⁹ Ile pe Herodias ti lon ndrinen inai ile tan Jon pe ipe kihnan iy kimet, odoke indranon pwi, ²⁰ odosa Herot ti inoh tan Jon. Herot tunon ihpa ndre Jon ti iy lau kapin odo madan Lapan, ile pe iy intawe Jon immin huyen. Herot waso-on tahrung sohoun tan Jon, tapake nolou Jon impa ti inahnan tawene ta Herot inehrut.

²¹ Patmundrun ndre Herodias ingkeli-iy ti ihir. Herot ihnan song mandra-an idu mundrun rang ndre tinen iduwe iy idu eriy tih. Iy ihnan song erti ana' su lau mandra-ane odo marai tadan, su lau mandra-ane odo ami, pe ana' su lau mandra-ane odo Distrik Galili. ²² Su ndre hana-an song ti

* **6.17** Jon Baptais ndre imin kou ti pe kah Yesus ipu stat marai. Endre-et sapta 1.14.

pe nedun Herodias pihin ile lon um pe indren ise purmada' su. Herot ndrodan ndre su lau hana-an song ti hahwaso-o' su ndran tan enihin kutih. Ile pe Herot ipe ile tan enihin kuti ihpa, "Homosa ou wasu-um, eri yu we kuduwe tadam." ²³ Inum pe Herot idamumoi ihpa, "Mondre Eleng, homosa ou ehndremte yu kile eriy ti yu we kuduwe tadam. Ipe ye ou wasu-um hombrul kantri todo, eri yu we kutpili kile rumbrul, pe kuduwe hombrul kile tadam."

²⁴ Enihin kuti ile kiu pe ihndremte tinen ihpa, "Yu we kupwe wasu-u sa?"

Tinen ihpa, "Palan Jon Baptais."

²⁵ Enihin ti ihtot ile ndre ndrongon king pe ipe ihpa, "Yu wasu-u mahkele kopwi, palan Jon Baptais kimin lom pelet."

²⁶ King ikarundrum lakopwi, odoke iy we kindripo kihpa kehe pwi, odosa iy 'indretamumoi eleng' idu mada' sa lau mandra-ane tih. ²⁷ Ile pe iy ipe ile ta soldia homou ihpa, "Ala sowin kopwi, pe esimndri won Jon Baptais. Eduwe palan kile lon sih pelet pe ekuni kise." Soldia kuti ile omwen kou pe isimndri padawon Jon ²⁸ inum pe iduwe palan Jon ile lom pelet pe iduwe ile tan enihin kurtih. Enihin ti ikunii pe iltawei ile tan tinen.

²⁹ Su disaipel tan Jon hohrunge mat tadan ti pe su hala haltakuni iy, pe heltawe iy ile lon ngat.

*Yesus Itou Song ile ta Sa Lau ndre Polimngeh (5000)
(Matyu 14.13-21 pe Luk 9.10-17 pe Jon 6.1-13)*

³⁰ Su aposel hondrupu marai kah, pe kah hala yi ndre hu Yesus. Pe su hennen marai sa su hopo pe nolou sa su hapa ti ile ta Yesus. ³¹ Odoke sa lau sulo-on lakopwi halla pe hassa, ile pe Yesus pe su aposel handranon hamyau pe heyo-on song pwi. Ile pe Iy ipe ile ta su ihpa, "Tidu tida-au titla hepe ndre ndramat pwi tih. Kile pe oduu etmiyau hepe." ³² Ile pe su hondroh hala ndrol sih pe ha-au hala lok sehir ndre ndramat hondruto eriy pwi.

³³ Odoke sa lau heltuwe su ka helih ti pe sa sulo-on odo taon sih pe sih odo distrik erti hohtot sal eleng ea, pe helengkeli-iy holto munen. ³⁴ Yesus indreh ile pwoi odo ndrol, pe iltuwe sa lau sulo-o' sa lakopwi. Pe Iy ikarndrum su ile mandra-an, odosa su hahpa ndre sipsip ndre homou madan indriso ta su pwi. Ile pe Iy itou punou pe tatuhne ile ta su odo sane sulo-on.

³⁵ Lok ndre kah inna pehon lakopwi, pe su disaipel halpa ile Tadan ihpa, "Lok kihne kah kile lukumwen pe lok keti isiso alau. ³⁶ Apa kile ta sa lau ha-au, kile pe sa hala lok ndre he-en mukehe ti pe hesih ana' su song pe hoyo-on."

³⁷ Pe Yesus ipe ihpa, "Oduu ti we otpo song pe su hoyo-on."

Su hehndremte Yesus, “Ou wasu-um apa odu otpo rupweu moni pe atla sihsih bret ana’ su pe su hoyo-on, erih?”

³⁸ Yesus ihpa, “Bret idu ndrongo oduu ti heski? Atla ndre-et oh.”

Su hala helndre-et inum pe hasa yi pe hapa ihpa, “Bret limihir pe ni rumuu.”

³⁹ Yesus ipe ile ta su disaipel Tadan hatparan sa lau hala hemir hemir pe hapa ile ta su hemin poi pule-en mundriu.

⁴⁰ Ile pe sa lau hemin poi. Se sangat ea, pe se limngeh ea.

⁴¹ Inum pe Yesus ikuni bret ndre limihir pe ni ndre rumuu ise lumwen. Iy madan ile eleng, pe ide urehen Lapan. Iy iptan bret inum pe iduwe ile ta su disaipel, pe su hetlengge ile ta sa lau. Pe Iy itmbre-e ni ndre rumuu ti pe itlangan ile ta sa lau yi.

⁴² Sa lau ndre sulo-on hoyo-on pe ilanon ndre sa. ⁴³ Inum pe su disaipel hadaparngan bret pe ni ndre irswe ti pe hedehen ile ndrop ndre sungoh-pe-ruhet. Ndrop erti ndre haltah. ⁴⁴ Su lau kamal ndre hoyo-o song kuti eri ndre polimngeh (5000).

*Yesus Illa odo Pule-en Wo
(Matyu 14.22-32 pe Jon 6.16-21)*

⁴⁵ Idu ke ndre sa lau hoyo-on song kah ti pe Yesus ipe ile ta su disaipel hondroh ile ndrol pe henemunen hala Betsaida. Betsaida ti ise tolau rai odo ndras Galili hodoh. Yesus ti ipe we kihtakalan sa lau ha-au yi ndre oh, kinum pe Iy kidu omur ta su disaipel. ⁴⁶ Iy ipe ile ta sa lau ha-au ndre oh, inum pe Iy inek ile puliy pe ilsurok.

⁴⁷ Lok ti kah inna lukumwen pe ndrol ti indra-au inna ndrokoron ndras, pe Yesus Iy kopwi into ndre poi. ⁴⁸ Pe Iy iltuwe su disaipel hempuke puko-on ile suwei, odosa langat mandra-an idu munen pe ineruhi ndrol ise yi ndre omur. Ndre lirang ti pe Iy illa iyus pule-en wo ile ndrongo su. Iy ipe kihrik ndresale, ⁴⁹ odoke su heltuwe Iy inelila iyin pule-en wo. Su hapa yi sinel pe su hedehel, ⁵⁰ odosa su heltuwe Iy pe honoh ile mo-on.

Yesus iporitai inlou lakopwi ile ta su ihpah, “Otnoh kolwii. Iy keti Yu.” ⁵¹ Inum pe Iy inek ile lon ndrol ndroda su, pe yor imet. Su hehretek ile mo-on pe poho’ su idu kopwi, ⁵² odosa, su ma hontut ile ta Yesus. Pingi kopwi ti pe Iy ihlingi sa lau ndre polimngeh ile bret ke limihir, odoke su disaipel tuno’ su Iy inna huyen mapwi. Su pala’ su mapwi intut.

*Yesus Ihnan Sik ta Sa Lau Sulo-on odo Genesaret Inum
(Matyu 14.34-36)*

⁵³ Su hesuweile ile ndras hodoh pe halras ile Genesaret pe heswi ndrol ise. ⁵⁴ Su hondroh odo ndrol ile poi ti pe sa lau mada’ sa ile, pe hahpa, “Orkom, iy eti Yesus.” ⁵⁵ Ile pe nolou ihtot ile lok ndre sulo-on odo erti, pe sa lau hehtuno sa ihpa

ndre Yesus insa. Uh kaunan Iy imin lok kehe, eri sa hentawe sa lau sik hala petle pe henesori su halla hu Yesus. ⁵⁶ Taon pe lok ndre sulo-on kehe ndre Yesus ile eriy, eri sa hentakuni sa sik halla malal. Pe sa henehndremte Yesus kihran iy pe sa sik heduwe lumwe' sa kile ngerin kolos Tadan. Pe sa sik ndre sulo-on ndre lumwe' sa itkuni kolos Tadan ti hala huye' sa.

7

Lo ta Lapan ti ise Pule-en Lo ta Ndramat (Matyu 15.1-9)

¹ Su Paraseo pe su tisa se odo Lo ta Moses ho-us Yerusalem hala Galili pe henelukum Yesus. ² Pe su hendroni su disaipel se ta Yesus hesenesingen lumwe' su illa huyen pwi, odoke ke hana-an ke song.

³⁻⁴ (Su Paraseo pe su Yuda ti hondrotowe punou ta su il ta su ti ile puko-on lakopwi. Su we hendreyo-on song pwi uu kenon ndre su hesingen lumwe' su. Singi lumwei ti ndre kastam tadan. Song odo suhen ti we hesingen ndre oh, kinum pe su hoyo-on. Lo ta su il ta su yi ti ipaninyan kastam odo singi kap, pe singi kur, pe singi palet, pe singi lok odo metir.)

⁵ Ile pe su Paraseo pe su tisa odo Lo hehndremte Yesus ihpa, "Ei, Yesus. Su lewim ti hesenohtot punou ta su papo' tidu pwi ti ile sa? Su lumwe' su mo-on odoke hantakun song pe hana-an ti ou apa huyen?"

⁶ Yesus isomwi su ihpa, "Oduu ti ndramat odo tawiwihhi sa lau. Profet Aisaiah pihe idetorwe Nolwo-on Lapan ti idu-uw tadu. Nolou erti ipe ihpa:

" 'Su lau kiti henesori rongo iso poho' su,
odoke tawene ta su ti indrito Todo pwi.

⁷ Surok su hompo ile Todo ti porah kopwi.

odosa lo ndre su hempehre ti sa ndramat hadatorwei. Lo erti Yu undretawei pwi.*

⁸ Oduu ti edengkakik puko-on ile sal ndre ndramat iduwei, pe etndre-au odo Lo ndre Lapan iduwei."

⁹ Yesus ipe ile ta su lakopwi yi ihpa, "Oduu ti tuno' oduu lakopwi odo pondrih sal odo atawe Lo ta Lapan kile mahun, pe atkakik puko-on kile lo ndre sa ndramat hahnan. ¹⁰ Lo ta Lapan ndre Moses iduwei ti ipe ihpa, 'Oso pahndran tamam horu tinem, pe opo huyen kile ta horu.' Lo erti ipe yi ihpa, 'Si kom kipu nolou mo-on kile pule-en taman horu tinen ti we hapwi iy kimet.' ¹¹ Odoke oduu etawe lo handrai ihpa, 'Uh homou lau kipahran pohon kile moleu ipe iy we kihngahang Lapan kile sane, eri iy lau erti we kindrahngahang taman horu tinen kile hangka-an pwi.' ¹² Lo tadu kuti ihnan,

* 7.7 Endre-et Aisaiah 29.13

ile pe iy lau kuti we kindranon kindrehnuwii taman horu tinen pwi. ¹³ Iy lo ndre oduu edempo kuti inahnan lo ndre ndramat ihnan ti illa pukon, pe Lo ndre Lapan iduwei ti illa hangka-an ke porah. Pe oduu edemposisihen sane sulo-on yi ihpa ke kutih.”

Homosa Lakopwi Inahnan Sa Lau Hala Mo-on odo Madan Lapan?

(Matyu 15.10-20)

¹⁴ Yesus iyuwen sa lau hala hun Iy yi, pe ipe ile ta su ihpa, “Oduu ndre sulo-on atawe ndranga’ oduu kise, pe atahrung kehii. Atawonon nolou ndre Yu ka we kupwe kutih. ¹⁵ Sane odo kiu ndre ndramat intakuni hala lom mundren ti handranon hahnan iy kile mo-on odo madan Lapan pwi. Tapake sane ndre honu-us lom mundren ndramat hassa moleu ti hanahnan iy illa mo-on odo madan Lapan. ¹⁶ Ou si ndre ndranga, eri ehrungi nolou kuti kehii.”

¹⁷ Yesus isohou ta sa lau oh, inum pe Iy iyeu ile lonu-um. Pe su disaipel hehdremte Iy, “Mining odo nolou Ou ampa mahkele ti ihpa kehe?”

¹⁸ Yesus ipe ihpa, “Oduu ti tawene ta oduu murun. Oduu tuno’ oduu pwi, erih? Homosa ndre ki-us kiu pe kile lon ndrinen ndramat, eri kindranon kihnan ndramat kinna mo-on odo madan Lapan pwi, ¹⁹ odosa hangka-an erti inna lon ndrinen ndramat ndre ndrokene pwi. Hangka-an erti ile ke salan song, inum pe ile salan ndre, inum pe iyeu ise yi ndre moleu.” Yesus ipahran nolou kuti, odosa iy ipe song ndre sulo-on ti huyen kopwi odo yo-on.

²⁰⁻²³ Pe Yesus ipe lakopwi yi ihpa, “Sane ndre honu-us lon ndrinen ndramat hassa kiu ti hanahnan ndramat illa mo-on odo madan Lapan. Lon ndrinen ndramat ti intawe tawene mo-osa pe pahna. Lon ndrinei ti intawe tawene odo up ndramat kimet, ndramat impo kowos ile tam pedih pe kamal mbrulndrat, pe ndre-em putmo-oi. Lon ndrinei ti intawe taheweh, ndringsis sane ta lau homou yi, mah-ah pwi odo punou mo-on, ndramat hassap sa, taninen ndramat homou yi pe sane sulo-on mo-osa yi. Iy sane kuti honu-us lon ndrinen ndramat pe henahnan ndramat illa mo-on odo madan Lapan.”

Pedih Homou odo Fonisia Ipu Bilip ndre Ndrokene ile ta Yesus

(Matyu 15.21-28)

²⁴ Inum pe Yesus pe su disaipel Tadan ha-au odo Galili, pe hala lok sehir ise tolau ea. Su helihir koson siti odo Tair. Tair ti ise koson ndras mandra-an Mediterenia. Yesus ipe sa lau hohtuno sa pe heltuwe Iy kolwii. Iy ile lon um sim, odoke Iy itong ta sa lau tahit. ²⁵ Pedih homou ihtunon ihpa ndre Yesus

ti insa. Iy nedun pihin ti sinel imin pule-en pe inahnan iy ile sik. Iy iporitai kopwi ile hu Yesus pe pandrukku-un ile poi idu kendrun ndriken. ²⁶ Pedih kuti iy odo Yuda pwi. Iy ti odo Fonia, ise lok mandra-an Siria.† Iy idu purmadan Yesus pe ihndremte puko-on ipe Yesus ki-es sinel odo mundren nedun pihin. ²⁷ Odoke Yesus ipe ihpa, “Tidu titawe song ana’ su nonkom ti kile ta mweh kolwii. Su nonkom ti hoyo-on oh uu ndre kenon su.”

²⁸ Odoke pedih kuti ipe ihpa, “Ou ampa ti imel, lau il, odoke mweh ndre iso pahndran tepol ti ina-an tikin lehe’ su nonkom yi.”

²⁹ Yesus ipe ile tadan ihpa, “Ou apa ihpa kirtih? Eri ka emin eleng pe ala yi ndre ndrongo nedum. Sinel indra-au odo pule-en.”

³⁰ Pedih ti ile yi ndre omwen pe iltuwe nedun pihin ti inemetir iyin lok. Sinel indra-au odo pule-en ndre ndrokene.

Yesus Iyes Sik tan Orngon Homou Walul pe Pohpiw

³¹ Yesus ipe kise yi ndre Galili, ile pe Iy itlang odo mukehe Tair pe ile tolau ea, pe ihir Saïdon. Inum pe Iy isondrih ndrokoron lok uu pe ilihir Dekapolis.‡ ³² Pe sa lau hekuni orngon homou ile hu Yesus. Orngon kuti isentahrunng lok pwi pe inolou idu ke lon kolon. Sa lau hosohou karundrum ile ta Yesus, hapa Yesus kiduwe lumwen kile pule-en. ³³ Ile pe Yesus ikuni orngon kuti ile mahun odo ta sa lau ndre sulo-on. Iy iduwe kopwen lumwen hala lon ndrangan orngon kutih. Inum pe Yesus imburnguh ile kopwen lumwen oh pe iduwe ile kalilmen orngon kutih. ³⁴ Pe iy indre-et ile eleng ile heven, ihti ngohon puko-on, pe ipe ile tan orngon kuti ihpa, “Efata!” (Iy erti ihpa, “Erwei!”) ³⁵ Eri pe orngon ti ihrung lok lakopwi. Hangka-an ndre inehndrepti kalilmen ti iyeu, pe iy isohou ile huyen.

³⁶ Pe Yesus isinip ana’ sa lau we hendreninen pwi. Iy isinip ana’ su odoke su heninen lakopwi. ³⁷ Sa lau ndre sulo-on hehretek pe hemesi-iy. Sa hapa ihpa, “Orkom, Iy impo sane ndre sulo-on ti huyen kopwi. Sa lau ndre poho’ sa pwi ti Iy inahnan sa henosohou yi, pe sa ndre ndranga’ sa pwi ti hentahrunng yi.”

8

Yesus Ipu Song ile Poho’ Su Lau ndre Pohangoh (4,000) (Matyu 15.32-39)

† **7.26** Siria. Lok mandra-an ise ngerin Ndras Mediterenia pe provins sih ta Rom. Idu mahkele ti sa kah hoyuw lok erti ile Lebenon. Kantri Siria odo mahkele ti ndre lok hene yi. ‡ **7.31** Dekapolis. Lok sehir taon ndre sungoh hoso eriy, ile woron kup rai odo Ndras Galili.

¹ Idu petsih yi, eri pe lau pohpou pohpou hesetahrung Yesus. Su ana' su song pwi, ile pe Yesus iyuwen su disaipel Tadan pe ipe ihpa, ² "Yu ukarndrundrumwi sa lau kutile. Su hodo ndroda yu rang kah tul, pe ana' su song pwi. ³ Uh Yu kupwe kile ta su ha-au, eri su we mada' su kinun pe helkis odo sal, odosa su hamat song pe Yu undrupo song ile ta su pwi tih. Su se ti ho-us alau pe hasa ketih."

⁴ Su disaipel Tadan hapa ile Tadan ihpa, "Lok tidu tito eriy keti ndramat hesento eriy pwi, pe tidu we titpondriti song odo kehe pe titawei kile ta sa lau hoyo-on?"

⁵ Yesus ihndremte su ihpa, "Oduu bret heski idu ndrongo oduu?"

Su hahpah, "Ndrotulihir kopwi."

⁶ Yesus ipe ile ta sa lau ndre sulo-on hemin poi. Iy ikuni bret ndre ndrotulihir kuti ise lumwen, pe Iy ide ureh ile ta Lapan. Inum pe Iy ipatan bret pe iduwe hala lumwe' su disaipel pe su disaipel hetlenge ile ta sa lau. ⁷ Netnedun ni se mone hodo yi, ile pe Yesus ide urehen Lapan ile eriy yi. Pe Iy ipe ile ta su disaipel hatlangan yi. ⁸⁻⁹ Lau ndre pohangoh (4000) ti hoyo-on pe ilruson ndre sa. Su disaipel hetparngan tikin song irswe ti pe hedehen ndrop ndre ndrotulehet ile eriy. Yesus ipe ile ta sa lau ha-au yi, ¹⁰ inum pe Iy ndroda su disaipel Tadan sowin kopwi hondroh ile ndrol pe hala Distrik Dalmanuta.

Su Paraseo Hehdremte Yesus Hapa Iy Kipu Handrai Mirakulo

(Matyu 16.1-4)

¹¹ Su Paraseo hapa hehkelmene Yesus ile pe su hala pe helehkike-ei nolou ndrodan Iy. Su hapa ile Tadan ihpa, "Yesus, opo handrai mirakulo, kile pe odu edehtuno odu ihpa ndre Ou ti ompo maryan Lapan. Pe kile pe odu edeltuwei kihpa ndre puko-on ta Lapan ti imin ndrongo Ou."

¹² Yesus ihkalmanan munden ile pede-en pe Iy ihti ngohon ile puko-on. Iy ipe ihpa, "Ihpa kehe pe su lau odo mahkele ti waso-o' su hendre-et handrai mirakulo tih? Odoke Yu kupwe kile ta oduu. Pwi, we etndrendre-et pwi." ¹³ Iy iyeyu ta su, pe indreh ile yi ndre ndrol ndroda su disaipel Tadan pe ha-au ile ngerin ndras hodoh.

Yesus Ide Palan Nolou ile Yis ta Su Paraseo Pe Herot

(Matyu 16.5-12)

¹⁴ Su disaipel kolo' su isumwen pe hendretakun song sulo-on pwi. Bret sehir kopwi su hokunii ti ke imin lon ndrol ndroda su. ¹⁵ Yesus ipakolou su ihpa, "Edempahar odo yis ta su Paraseo, pe yis ta Herot."*

* **8.15** Herot. Herot Antipas. (endre-et 6.14) Iy king odo Galili idu 4 B.C.-39 A.D.

16 Su disaipel, homou iparuhur ile ta homou pe hapa ihpah, “Iy kihne kimpa kuti odosa, tidu song pwi ti ndreh?”

17 Yesus tunon homosa su hampa ti, ile pe ihndremte su, “Oduu edenesohou ile ‘bret pwi’ ti ile sa? Oduu ti mapwi edentut, eri? Oduu ti kolo’ oduu murun, eri? 18 Mada’ oduu ti henendre-et ndre pwi? Ndralnga’ oduu ti hertahrung ndre pwi? Oduu edentahorongon ndre pwi? 19 Idu kalmene-en Yu uptan bret ndre limihir pe su lau ndre polimngeh (5000) hoyo-on, pe tikin herswe ti oduu etehen ile ndrop ndre heksi?”

Su hahpa, “Sungoh-pe-ruhet.”

20 Pe Yesus ihndremte yi ihpa, “Pe idu Yu uptan bret ndrotulihir ile ta sa lau ndre pohangoh (4000), oduu etehen tikin ndre herswe ti ile ndrop hesiki?”

Su hahpa, “Ndrrotulehet.”

21 Eri pe Yesus ipe ihpa, “Oduu tuno’ oduu oh, pe ihpa kehe pe ma edentawene hudut? Yu usempa song ti pwi.”

Yesus Idetuhne Su Disaipel Tadan

(Sapta 8.22–10.52)

Yesus Ihnan Madan Orngon Homou ile Huyen

22 Yesus pe su disaipel hehir hala Betsaida. Pe sa lau se hokuni orngon homou ile hu Yesus. Orngon ti madan pwi, ile pe su lau ti hosohou karundrum ile ta Yesus, hapa Yesus kiduwe lumwen kile pule-en. 23 Iy ikuni orngon kuti ile ngerin lok, pe Iy imburnguh ile madan orngon kutih. Inum pe Iy lumwen ile madan orngon kuti pe ihndremte, “Ou eneltuwe hangka-an ndre pwi?”

24 Orngon ti isori madan pe ipe ihpa, “Yu uneltuwe sa lau, odoke su hahpa ndre kei henelila hasa pe hala.”

25 Ile pe Yesus iduwe lumwen ile madan orngon kuti petsih yi. Pe orngon ti ihlilis puko-on pe madan inim ndresale pe indre-et sane ile huyen. 26 Inum pe Yesus ipe ile tadan ihpa, “Owou ndresale ala emwem. Nombrun ala yi ndre Betsaida.”†

Pita Ipe ile Moleu, Ihpa Ndre Yesus Ti Iy “Ndramat Ndre Lapan Ipe We Kise Lokpoi”

(Matyu 16.13-20 pe Luk 9.18-21)

27 Yesus pe su disaipel Tadan hapa hala lok se mone odo koson taon Sisaria Filipai.‡ Su ma hodo sal ti pe Yesus ihndremte su, “Sa lau hapa Yu ti si?”

† 8.26 Betsaida. Betsaida ti ise tolau rai odo ngerin Ndras Galili. ‡ 8.27 Sisaria Filipai. Taon sih ise tolau. Idu Ndras Galili pe ile eriy ti kilomita hangoh (40).

28 Su hapa ihpah, “Sa se hapa Ou ti Jon Baptais, sa se hapa Ou ti Elaijah, pe sa se yi ti hapa Ou ti homou profet odo ndre pihe.”

29 Yesus ihndremte su, “Pe oduu? Oduu atpa Yu ti si?”

Pita ihpah, “Ou ti Kristus.” §

30 Ile pe Yesus isinip ana’ su ihpa, “Etninen nolou kiti kile ta homou lau kolwii.”

Yesus Inen Ngendre-en pe Mat Tadan

(Matyu 16.21-28 pe Luk 9.22-27)

31 Inum pe Yesus kah idetuhne su disaipel Tadan. Yesus ipe ihpah, “Lapan iduwe Nedun Ndramat ise poi ti odo we kisikun ngendre-en mandra-an. Su lau ndre hene-en munen odo lotu ti we hehbore su Iy, pe mandra-an ta su pris ile ndroda su tisa odo lo ti we mbore’ su Iy. Pe sa ndramat we hapwi Iy kimet. Odoke rang tul kinum ti pe Iy we kile yi ndre moren pe kitlang yi.”

32 Iy inen pede-en pe ngendre-en ndre sulo-on ndre Iy we kikun ti ile ke moleu ile ta su disaipel. Ile pe Pita ikuni Yesus ile mahun pe ipe ile Tadan ihpah, “Yesus. Ou apa kihpa kiti kolwii.”

33 Odoke Yesus madan ile yi ndre ta su disaipel pe ihrurute ile tam Pita ihpah, “Satan, ala ndrue! Ou kolum ti indrahpa ndre kolon Lapan ti pwi. Kolum ti kolon ndramat odo lokpoi.”

34 Inum pe Yesus iyuwen su lau ndre sulo-on ndroda su disaipel hala hun Iy. Pe Iy ipe ile ta su ihpa, “Iy si lau ndre ipe kile lewi, eri kiduwe sane ndre iy ipe kipu ti hala ke tuwei, pe iy kisoru kei tondrih tadan, pe kise ki-us Yu. 35 Odoke iy si lau ndre kihmboren sengin kikun pede-en pe kimet, eri mulwen we kimin mo-on. Odoke iy si lau ndre kimet, odoke iy ti lewi pe ininen gutnius Todo, eri mulwen we kimin huyen. 36 Uh homou lau kikuni tadan lokpoi ndre sih, odoke mulwen we kimet, eri sane tadan ndre sulo-on kuti we hehnuwii iy kihpa kehe? 37 Sane ndre sulo-on tadan kiti handrai kindranon kishinnen mulwen kile eriy pwi. 38 Ndramat odo mahkele ti hendretawe ndrue’ su ile ta Lapan, pe hompo ke punou mo-on. Ile pe uh si lau ndre kimah-ah Todo, pe kimah-ah odo nolou Todo, eri Yu* we kumah-ah tadan. Yu we kumah-ah tadan kidu mundrun ndre Yu we kukuni puko-on tan Tomo, pe kuse yi ndroda su engel tih.”

9

1 Pe Yesus ipe ile ta su ihpa, “Yu upwe ndre ndrokene kile ta oduu. Sa se lau ndre ka hentahung Yu hodo keti we

§ 8.29 Ile nolou Grik ti ‘Kristus’, pe ile nolou Hibru ti ‘Mesaiah.’ Mining tadan ti ‘ndramat odo takun sa ndramat hala yi ndre ndrongo Lapan.’ * 8.38 yu. Buk se ti hapa ‘Nedun Ndramat.’

hendrimat mapwi, pe su we hendre-et puko-on mandra-an tan kapman ta Lapan, kidu kapman ta Lapan kihir tih.”

*Yesus Idepelyen Iy ile Handrai Yi
(Matyu 17.1-13 pe Luk 9.28-36)*

² Rang on inum oh ti pe Yesus ikuni Pita, Jems pe Jon, pe su ho-us Iy hala puliy sih elwe-en. Sa homou lau indru-us su pwi. Su hapa hendre-et ti pe Yesus mundren inna handrai yi. ³ Kolson ti inna peren peren lakopwi. Homou lau odo lokpoi kindranon kindresingi kolau kinna peren kihpa ndre erti pwi. ⁴ Inum pe su heltuwe Elaijah horu Moses herihir yi, pe herenesohou ndroda Yesus.

⁵ Pita inlou ile ta Yesus ihpa, “Tisa todo. Huyen lakopwi odo tidu tito ketih. Yu pe Jems pe Jon we otumon pandrol tulpwing. Sim Tadam, sim tam Moses pe sim tan Elaijah.”

⁶ Pita ipe kuti porah kopwi, odosa su ti honoh ile mo-on.

⁷ Inum pe kohut hene ihir pe kanunuwen isorohe su. Pe pohon Lapan ihir odo lon kohut kuti pe ipe ihpa, “Iy kuti Nedu. Yu wasu-u Iy lakopwi. Oduu atahrung nolou Tadan.”

⁸ Su hendre-et ile sehir pe sehir, pe mada’ su ihpilpil kopwi ti pe Yesus Iy kopwi idu. Elaijah horu Moses ti herndrela hepe yi.

⁹ Su ka hana-au hasa yi ndre pwoi, pe Yesus ipe ile ta su ihpa, “Sane ndre oduu etndre-et mahkele, eri etninen kile ta homou lau kolwii, kenon ndre Nedun Ndramat ti kimet oh pe ndre kindretalang yi.”

¹⁰ Su hendrininen ile ta homou pwi, odoke su ke ndre su ti hampa ihpa, “Talang odo mat ti homosa?”

¹¹ Pe su hehdremte Yesus, “Ihpa kehe pe su tisa odo Lo ti hapa Elaijah ti we kihir ki-in munen oh, kinum pe Kristus we kihir?”

¹² Yesus ipe ihpa, “Nolou kirti ndre ndrokene. Elaijah ti we kise ki-in munen pe kisahnan sane ndre sulo-on he-en kile huyen. Odoke ihpa kehe pe nolou iyin Buk ta Lapan ti ipe Nedun Ndramat ti we kilnget ngendre-en sulo-on pe sa we mbore’ sa tahrung Iy tih? ¹³ Yu kah kunen kile ta oduu. Elaijah ti insa kah. Odoke sa lau hepupu-uh punou mo-on ile pule-en, ihpa ndre nolou iyin Buk ta Lapan ipe we kihpa ndre eriy tih.”

*Yesus Iyes Sinel odo Pule-en Anah Homou Netlehyen
(Matyu 17.14-21 pe Luk 9.37-43)*

¹⁴ Yesus, Pita, Jems pe Jon kah hehir yi ndre ndroda su disaipel huren tih. Pe su heltuwe sa lau sulo-on lakopwi hodo ndroda su disaipel se yi tih. Pe su tisa odo Lo ti henehkike-ei ndroda su disaipel. ¹⁵ Sa ndre sulo-on hendroni Yesus ti pe hehretek ile mo-on. Sa hohtot hala pe hopwo-es Iy.

16 Yesus ihndremte ihpa, “Oduu edenekhike-ei ile sa?”

17 Orngon homou idu lenga’ su lau ti inlou ihpa, “Tisa, yu usetudou nedu kamal ise hun Ou. Sinel imin pule-en pe inahnan iy isenolou pwi. 18 Sinel ti inak ile pule-en pe inahnan iy intaketi illa pwoi, pe lehen inehndrepit, pe mbruse-en pohon ihir, pe mundren ndre homou ineselke-e. Yu uhndremte su disaipel Tadam upwe su hahnan iy kile huyen, odoke su handranon pwi.”

19 Yesus ipe ile ta su ihpah, “Oduu lau kiti taduu bilip pwi. Yu we kumwin ndrodan oduu elwe-en kihpa ndre kehe yi? Yu we kukun pede-en ta oduu pat hesiki yi? Atakuni anah ti kise!” 20 Su lumwe’ su ise lumwen anah kuti ile hu Yesus.

Sinel imin pule-en anah kuti indroni Yesus ti pe ihnan anah ti iselke-e, pe anah ti ideketi ile poi pe ingkilkil. Anah ti mbruse-en le. 21 Ile pe Yesus ihndremte taman anah kuti ihpa, “Iy impo ihpa kuti kah rang heski?”

Taman anah ti ihpa, “Iy mapwi lehyen ti impo ihpa ke kutih. 22 Hangka-an ndre inahnan iy ti ipe kinahnan iy kimet, ile pe impiyen iy ile lo yih pe lo wo. O Yesus, uh Ou owonon, eri akarundrum pe ehnuwii oru nedu.”

23 Yesus ipe ihpah, “Yu uwonon, odosa Lapan kenon kipu sane ndre sulo-on odo henuwii si ndramat ndre tadan bilip tih. Odoke ou ti opo bilip ndre pwi?”

24 Taman anah kuti isomwi Yesus sowin kopwi ihpah, “Yu upu bilip, odoke bilip todo ti mandra-an pwi. Ehnuwii yu, kile pe bilip todo kile mandra-an.”

25 Yesus iltuwei ihpa ndre sa lau ka henendur hala koson, ile pe Iy inlou puko-on ile ta sinel ti ihpa, “Singlen walul pe pohpiw, yu upwe ile tadam, asa moleu pe owou odo mundren anah kirtih, pe ala yi kolwii!”

26 Sinel ti idehel ile mo-on, pe irson anah kuti ile poi, inum pe indreh iyeu. Anah kurti hepe mehleu pwi iyin poi, pe sa lau ndre sulo-on hapa yi iy indrimat. 27 Odoke Yesus lumwen ile lumwen pe isori iy imin eleng. Anah ti moren pe idu eleng.

28 Idu ndre omur, Yesus pe su lewen kopwi hodo lon um ti pe su hehdremte Yesus ihpa, “Ihpa kehe pe odu etndranon etndre-as sinel kuti pwi tih?”

29 Pe Yesus ipe ihpa, “Tapa surok kopwi kenon ki-es su iy ihpa ndre kurtih. Handrai pe handrai yi ti indranon pwi.”

*Yesus Inen Mat Tadan Petsih Yi
(Matyu 17.22-23 pe Luk 9.43-45)*

30 Yesus pe su disaipel ha-au odo lok ertih. Su ha-au ho-us Galili ea. Yesus mboren sa lau hehtuno sa Iy imin kehe tih, 31 odosa Iy mapwi intatuhne su disaipel Tadan tih. Iy ipe ile ta su ihpah, “Sa we heduwe Nedun Ndramat ti we kile lumwe’

sa lau. Sa lau we hapwi Iy kimet. Pe rang tul kinum ti pe Iy we kitlang yi.”

³² Su hendretakuni lon nolwo-on ti pwi, odoke su horu-ur pe hendrehndremte Yesus pwi.

Si Mandra-an Lakopwi?

(Matyu 18.1-5 pe Luk 9.46-48)

³³ Su hehir Kaperneam pe hala lon um. Inum pe Yesus ihndremte ihpa, “Oduu edenekhike-ei sa mahkele odo sal tih?”

³⁴ Odoke su kolo’ su ke ndruwot. Su hendrepahran pwi odosa, su hodo sal ti pe henehkike-ei ile si we madan kiso pule-e’ su tih.

³⁵ Yesus imin pwoi oh pe iyuwen su, pe ipe ile ta su ihpah, “Iy si lau ndre ipe ki-in munen eri kiduwe iy kise pahndra’ sa ndre sulo-on, pe kiduwe iy kile ndramtan marai ta sa ndre posingat.”

³⁶ Iy ikuni anah homou netlehyen pe iduwe iy idu munen. Inum pe Iy isokohan anah kuti pe ipe ile ta su disaipel ihpah, ³⁷ “Si lau ndre kidawonon Yu pe kipu huyen kile ta homou kom ihpa ndre homou kudu, eri impo huyen ile Todo. Pe si ndre kipu huyen kile Todo, eri impo huyen ile tan Iy si ndre ihtakalan Yu use tih.”

Iy Ndramat ndre Kisempo Mo-on Kile ta Tidu Pwi Ti Iy ta Tidu

(Luk 9.49-50)

³⁸ Jon ipe ile ta Yesus ihpa, “Tisa, odu etndroni orngon homou ina-as sinel ile rangam, pe odu atpa iy kipu kahrii, odosa iy ti isemin ndrodan tidu ti pwi.”

³⁹ Yesus ipe ihpa, “Oduu etsinip anan kolwii. Si ndramat ndre impo mirakulo ile rongo, eri we kindripo nolou mo-on kile puli-i pwi. ⁴⁰ Odosa iy lau ndre kisempo mo-on kile ta tidu pwi, eri iy ta tidu. ⁴¹ Uh homou lau kihlingi ou kile hepe kangkahan wo odosa ou ti tan Kristus, eri Yu kupwe ndre ndrokone kile taddu, iy lau erti we kikuni ndre mbrunen.”

Punou Mo-on ndre Ingkotitye-en Bilip

(Matyu 18.6-9 pe Luk 17.1-2)

⁴² Yesus ipe lakopwi yi ihpah, “Iy si lau ndre kihnan pe homou nenkom kideketi odo bilip ile Todo, eri kimpahar. Kile huyen ti lehpe iy kindrahnan homou kom ti mapwi eri sa lau hehndrusi pat mandra-an kile won pe hepiyen iy kile lon ndras. Odosa, pede-en odo iy kihnan homou nenkom kideketi odo bilip ile Todo ti mandra-an lakopwi. ⁴³⁻⁴⁴ Uh hakai lumwem kihnan ou opo to-ir, eri emndrelei pe epiyen ke-eu. Kile huyen ti ou lumwem ke hakai pe ala heven. Kihne ou lumwem ndre rukei pe sa hepiyen ou ala hel. Yih odo hel ti

isemat pwi.* 45-46 Pe uh ndrikem hakai ti kihnan ou opo to-ir, eri ou emndrelei pe epiyen ke-eu. Ou ndrikem ke hakai pe ala heven ti huyen. Kihne ou ndrikem rukei pe sa hepiyen ou ala hel.† 47 Pe uh sih madam ti kirwi ou pe ou opo to-ir, eri etluhtii pe epiyen ke-eu. Kile huyen ti ou madam ke sih pe emin lon kapman to Lapan. Kihne ou madam ndre ruweh pe sa hepiyen ou ala hel. 48 Odo hel, eri ul ndre henenen sengi' su ti hesenum pwi, pe yih ndre intune-en su ti isemat pwi.

49 "Sa hentawe sol illa mundren song pe yohou odo ofa ndre sulo-on, kile pe ofa ti kile huyen odo madan Lapan. Yih ti ihpa ke eriy. Yih ti we kihir ta sa lau ndre sulo-on.

50 "Sol ti huyen, odoke uh kanyan ti kinum, eri ou we ahnan kanyan kihir yi ti kihpa kehe? Sol ti intawe kanyan song illa huyen, ile pe oduu yi ti edihir kihpa ndre sol huyen, pe etawe penuw kimin lenga' oduu homou homou."‡

10

Lo Odo Somendrih Osou (Matyu 19.1-12 pe Luk 16.18)

1 Yesus itlang odo lok erti pe ile distrik odo Yudea. Inum pe Iy ihtor wo Yordan ile hodoh, pe sa lau sulo-on hala hun Iy. Iy idetuhne su ile nolwo-on Lapan ihpa ndre Iy impo munen tih.

2 Su Paraseo hala hu Yesus pe hapa hahnan Iy kipe handrai nolou odo lon lo kihrut. Su hapa ile Tadan ihpah, "Yesus, kehe apa eh. Lo ta tidu ti ipe we sa kamal ha-as mbrulu' sa ha-au ndre pwi?"

3 Yesus ipe ihpah, "Moses ti iduwe Lo sa ile taduu?"

4 Su hapa ihpah, "Moses ti ipe huyen. Moses ipe uh homou kamal ipe ki-es mbrulun ke-eu, eri iy kamal erti we kidetorwe nolou odo somendrih osou, kinum pe kiduwe kile lumwen iy pedih ti pe ki-es iy ke-eu."

5 Odoke Yesus ipe ile ta su ihpa, "Oduu ti lau odo tahrung nolou pwi, ile pe Moses idetorwe Lo erti pe iduweile ta oduu. Odoke iy erti Lo ta Lapan pwi. 6 Idu ndre lin eri nolou ti ihpa, 'Lapan ihnan su hala pedih pe kamal.' 7 'Iy eti uu pe kamal ina-au odo hun taman pe tinen pe inohtok ile ndrodan mbrulun, 8 pe horu harla ke ndramat homou.*' Ile pe horu ti ndramat rumuu pwi. Horu ti ndramat ke homou. 9 Ile pe homosa ndre Lapan indrehtungon inna hondroh, eri ndramat kisomondrihi kolwii."

* **9.43-44** Sa sape ndramat se ti hapa nolou sehir ti iyin lain kuti yi, ihpah, "Odo lok eriy, eri ul ndre hana-an sengi' su ti hesenum pwi. Pe yih ndre intune-en su ti isemat pwi." † **9.45-46** Endre-et toksave odo 9.43-44. Endre-et lain 48. ‡ **9.50**

Nolou Grik indrepahran lain 49 pe 50 ti inna huyen pwi. * **10.8** Endre-et Lin 1.27 pe Lin 2.24.

¹⁰ Inum ti pe Yesus pe su disaipel hala yi ndre um. Pe su disaipel hehdremte Iy ile yi ndre Lo odo osou inemendrih tih. ¹¹ Yesus ipe ile ta su ihpah, “Iy lau ndre ki-es mbrulun pe kesou pedih homou yi ti indrahnan to-ir mandra-an ile pule-en mbrulun. ¹² Pe iy pedih ndre ke-eu ta mbrulun pe kesou kamal homou yi ti indrahnan to-ir mandra-an yi.”

Yesus pe Su Kom Mone

(Matyu 19.13-15 pe Luk 18.15-17)

¹³ Sa lau hokuni su kom mone hala hu Yesus. Su hapa Yesus kiduwe lumwen kile pule-e’ su. Odoke su disaipel hehrurute idu pule-e’ sa lau kutih. ¹⁴ Yesus iltuwei punou ta su disaipel kuti, pe Iy ihwak ana’ su pe ipe ihpah, “Su kom mone ti hasa hu Yu. Oduu adahnan su kolwii, odosa kapman ta Lapan ti ta su lau ndre hahpa ndre su kom kutih. ¹⁵ Yu kupwe ndre ndrokene kile ta oduu, iy si lau ndre kindretakuni kapman ta Lapan kihpa ndre su kom mone hentakun ti pwi, eri we kindrimin lon pwi. Pwi ndre pwi tih.” ¹⁶ Inum pe Iy ikuni su kom mone ti hala kanahan. Iy iduwe lumwen ile pule-e’ su homou homou pe isurkon su.

Orngon Homou Tadan Sane Sulo-on

(Matyu 19.16-30 pe Luk 18.18-30)

¹⁷ Yesus itlang pe illa iyeu, pe orngon homou ihtot ile pe pandrulku-un ile poi idu purmadan, pe ihndremte Yesus ihpah, “Tisa huyen, yu we kupu homosa lakopwi pe we kule heven?”

¹⁸ Yesus ihndremte iy ihpah, “Ihpa kehe pe ou apa Yu huye? Homou ndramat huyen pwi, tapake Lapan kopwi ti huyen. ¹⁹ Ou ti tunom Lo tih: ‘Nombrun etruhe ndramat kimet. Oduu tasou ti etmetir ndrodan mbrulu’ oduu koson. Oduu etpahna kolwii. Oduu etaheweh kot kolwii. Oduu etruwi sane ta ndramat homou ke porah kolwii. Oduu etso pahndran tamai pe tinei pe etahrung nolou ta su.’†”

²⁰ Orngon kuti ipe ile ta Yesus ihpah, “Tisa, idu ke ndre yu mapwi kom uu pe isito mahkele, eri yu undretumbru-e handrai Lo kiti pwi.”

²¹ Yesus indre-et ile tadan pe ihwaso-on iy. Iy ipe ile tan orngon kuti ihpah, “Handrai kopwi yi ou tadam mapwi. Ala pe ekuni tadam sane ndre sulo-on pe sa lau hesihnen ta sa. Pe moni ou okuni odo sane tadam ti eduwe kile ta sa lau ndranuno, kile pe ou we tadam sane sulo-on odo heven. Kinum pe ou asa owus Yu.”

²² Orngon ti ihrungi nolou ta Yesus kuti pe iy madan ihmo-on. Iy ikarundrum iy lakopwi pe iyeu, odosa iy ti tadan sane sulo-on sulo-on.

† **10.19** Endre-et Kisim Bek 20.12-16

²³ Yesus indre-et ile ta su disaipel Tadan pe ipe ihpa, “Sa lau ndre ta sa sane sulo-on ti hehnengkarundrum, odosa su we hapa hala lon kapman ta Lapan odoke iy erti we kinna mangsan ewehen kile ta su pwi.”

²⁴ Su disaipel hehretek ile nolou kutih. Odoke Yesus ipe yi ihpah, “Oduu nedu, mangsan ewehen pwi. Ou si ndre apa ala lon kapman ta Lapan ti we ndre ekeles kile keles. ²⁵ Kamel we ki-us lon ngaden sou ti mangsan ewehen ile tadan. Odoke ke iy lau ndre tadan sane sulo-on pe ipe kile heven eri we mangsan puko-on lakopwi.”

²⁶ Nolou Yesus ipe kuti ihnan su disaipel hehretek pe tawene ta su ihrut ile puko-on lakopwi. Homou madan ile ta homou pe hapa ihpa, “Orkom! Homou lau kindranon kinna lok huyen pwi.”

²⁷ Yesus indre-et ile ta su pe ipe ihpah, “Ndramat eri indranon pwi, odoke Lapan eri kenon kipu sane ndre sulo-on.”

²⁸ Pita ipe ile ta Yesus ihpah, “Odu ada-au ta sa murwo’ odu, emwe’ odu, pe tadu sane ndre sulo-on pe etndresa hun Ou, pe edenu-us Ou.”

²⁹ Yesus ipe ihpah, “Ndre ndrokene ndre ndrokene. Iy si ndre kiduwe ndruwen kile tan tinton pe timso-on su, kiduwe ndruwen kile tan taman pe tinen, ke-eu ta su nedun, pe ke-eu odo lonen, odosa iy idawonon Yu pe ipu marai odo Gutnius ta Lapan, ³⁰ eri tadan sane ti we hehir kile sulo-on sulo-on. Iy mapwi ndre kimin lokpoi eri Lapan we kihngahang iy sane sulo-on sulo-on, we kihluwen sane ndre iy tadan munen tih. Lapan we kihlingi iy um sulo-on, tinton sulo-on, timso-on sulo-on, tinen sulo-on, nedun sulo-on pe poi sulo-on. (Odoke sa ndramat we hampa ke iy pe henahnan mandro-on killa mo-on.) Pe ndre omur ti iy we kile lok huyen ndroda Lapan. ³¹ Sa lau sulo-on ndre mahkele he-en munen eri we hala omur, pe sa lau sulo-on ndre hodo omur mahkele, eri we hala munen.”

*Kah Patoloh Yesus Ipe Iy We Kimet pe Kitlang Yi
(Matyu 20.17-19 pe Luk 18.31-34)*

³² Yesus pe su disaipel tadan kah hehir sal ndre illa Yerusalem, pe su kah henelila hala eriy. Yesus inelila iyin munen. Tawene ta su disaipel ti ihrut pe su hentawene hudut. Sa lau ndre ho-us su ti honoh. Yesus ikuni su ndre sungoh-pe-rumuu ti hala mahun odo ta sa lau, pe petsih yi Iy inen homosa ka we kihir kile tadan odo Yerusalem. ³³ Iy ipe ihpah, “Atahrung. Tidu kah titlalih Yerusalem. Odo Yerusalem, eri sa ka we heduwe Nedun Ndramat ilih lumwe’ su pris mandra-ane pe su tisa odo Lo. Sa ka we helilyan Iy kidu kot, pe sa ka we heduwe nolou kile hondroh pe heruhe Iy kimet. Kinum pe sa ka we heduwe Iy kile ta sa lau odo lok

hokor yi, ³⁴pe sa lau hokor yi we hetulyan Iy, we hehngowen Iy, we hemburnguhi Iy, we heruhe Iy kile wisiu‡, pe we hapwi Iy kimet. Pe rang tul ndre kilnum oh pe Iy we kitlang yi.”

*Hehndremte tan Jems Horu Jon
(Matyu 20.20-28)*

³⁵Inum pe horu nedun Sebedi, Jems horu Jon, harla hu Yesus pe harpa ile Tadan ihpah, “Tisa, oru arpa erehndremte Ou kile ka-an handrai, pe oru waso-o’ oru Ou eduwe taru.”

³⁶Yesus ihpa, “Oruu waso-o’ oruu homosa?”

³⁷Horu harahpah, “Uh Ou ala King odo lokpoi, eri oru waso-o’ oru Ou eduwe oru homou ndruhun kise lumwem mudon pe homou kise lumwem kamweu.”

³⁸Yesus ipe ile ta horu ihpah, “Oruu ti tuno’ oruu homosa oruu erehndremte kiti pwi. Oruu ti aranon eri-ing homosa ndre Yu ka we ku-ing tih? Yu ti we kulngget pede-en pe kumwet, pe oruu ti we aranon arahpa ndre Yu tih?”

³⁹Horu harahpa, “Oru aranon.”

Yesus ipe ile ta horu, “Ndre ndrokene, oruu ti we artakun pede-en kihpa ndre Yu. ⁴⁰Odoke hehndremte taruu ti Yu kundranon kundripa hangka-an odo eriy pwi. Iy si we kimin lumwe mudon o kamweu ti sane ta Lapan. Lapan Iy ndre Iy indripa ipe si we kimin sia kehe pe si we kimin sia kehe.”

⁴¹Su disaipel ndre sungoh ti hohtuno su ndremte tan Jems horu Jon ile ta Yesus, pe su hopo loroh ile ta horu. ⁴²Yesus iyuwen su ndre sulo-on pe ipe ile ta su ihpah, “Oduu tuno’ oduu ihpa ndre sa lok ndre tuno’ sa Lapan pwi ti ta sa ndramat hene-en poho’ sa, pe sa lau ndre sulo-on hentahrunng ke iy. Iy kipe sa hopo homosa, eri sa we hehrung ke iy.

⁴³Odoke oduu ti we etndrahpa erti pwi. Uh iy si ta oduu ipe kile mandra-an, eri iy we kile lewen marai ta sa ndre sulo-on.

⁴⁴Pe uh iy si ta oduu ipe ki-in mune’ oduu, eri iy we kile hono-on marai ke porah ta sa lau ndre sulo-on. ⁴⁵Odos, oduu etndre-et kile tan Nedun Ndramat ti oh. Nedun Ndramat ti insa odo kile pe sa ndramat hopo maryan ti pwi. Iy ise ti we kipu marya’ sa ndramat, pe we kimet, kile pe we kisihnen yi ndre sa sulo-on.”

*Yesus Ihnan Madan Orngon Homou Jeriko ile Huyen
(Matyu 20.29-34 pe Luk 18.35-43)*

⁴⁶Yesus pe su disaipel Tadan hehir taon odo Jeriko. Inum pe su hatlang odo Jeriko, pe sa lau sulo-on ho-us su. Su hasa ngerin taon ti pe orngon homou imin eriy. Orngon ti rangan Bartimeus. (Taman ti rangan Timeus.) Bartimeus ti madan

‡ **10.34** wisiu. Wisiu odo roh ndramat ta su Rom ti osukei handrai puko-on, pe sorun osukei kuti sa hentawe petpedun haen hosso eriy. Ile nolou Inglis ti sa hoyuw *whip*.

pwi, ile pe iy immin ngerin sal pe iyuw moni pe sane ile ta sa lau ndre henehrik tih. ⁴⁷ Iy ihrungi ihpa ndre Yesus odo Nasaret ke ipei, ile pe iy iyuw ile puko-on ihpah, “Yesus, Ou Nedun Devit, § akarndrundrumwi yu.”

⁴⁸ Sa lau sulo-on hehyek anan, hapa iy kimin kopwi. Odoke iy iyuw ile puko-on lakopwi, “Nedun Devit, akarndrundrumwi yu!”

⁴⁹ Yesus ihndro pe ipe ihpah, “Etyuwen iy kise.”

Ile pe sa hoyuw ile tadan pe hapa ihpah, “Ndrinem keweh. Odo eleng. Iy iyyuw ou.” ⁵⁰ Iy ipiyen siot elwe-en tadan iyew, iy indreh idu eleng pe ile hu Yesus.

⁵¹ Yesus ipe ihpah, “Ou ereh sa?”

Orngon madan pwi ti ihpah, “Tisa, yu upwe modo kihir pe kundre-et sane.”

⁵² Yesus ipe ile tadan ihpah, “Eri huyen, ou ka owou. Bilip tadam indrahnan ou ala huyem.” Idu ke ndre erti pe iy madan ile huyen pe indre-et lok, pe iyus Yesus odo sal ile Yerusalem.*

Yesus Inget Ngendre-en, Imet, Pe Itlang

Yi

11

(*Sapta 11–16*)

Yesus Ihir Yerusalem Ihpa ndre King

(*Matyu 21.1-11 pe Luk 19.28-40 pe Jon 12.12-19*)

¹ Yesus pe su disaipel Tadan kah handrila mukehe Yerusalem. Su kah hapa hehir hala Betpage pe Betani.* Lok ndre rukur kuti horso puliy Oliv. Pe Yesus ihtakalan horu disaipel Tadan rumuu harla munen. ² Iy ipe ile ta horu ihpah, “Arla lok ilso munen ilso kitih. Oruu we erihir kopwi ti we erndroni donki homou, sa heduwe osukei ise tadan iseu. Homou lau indrimin pule-en pe illa mapwi. Oruu oruwyon iy pe erkuni kise. ³ Uh homou kihndremte oruu, eri oruu arpa kile tadan kihpah, ‘Lau Mandra-an Tadan marai idu eriy.’ Kinum oh pe Iy we kiporitai kisetawei yi.”

⁴ Horu disaipel ti harla pe herndroni donki homou, mapwi inek tapa eriy. Sa heduwe esukei ise tadan ise madan pohngkiu. Horu hereneruprup ti pe ⁵ sa lau se hodo erti hehdremte horu, “Oruu erempo sa ile tan donki kitih?”

⁶ Horu harpahran nolou ta Yesus ile ta su, ile pe su handripa

§ **10.47** Nedun Devit. Iy kuti rangai ndre su Yuda hoyuw Mesaiah (Kristus) ile eriy tih. * **10.52** sal ile Yerusalem. 10.32-52 ti sane hehir idu kalmene-en Yesus

inu-us sal pe ke ile Yerusalem. * **11.1** Betpage pe Betani. Betpage ti ise rai odo Yerusalem. Alau odo eriy ti kilomita sih. Betani yi ti ise rai odo Yerusalem. Alau odo eriy ti kilomita toloh.

hangka-an pwi. ⁷ Horu hartakuni donki ti ile hu Yesus, pe hartalahtan siot elwe-en ta horu ile pule-en. Inum pe Yesus inek ile ndritan pe imin pwoi pule-en donki. ⁸ Sa lau sulo-on henswi siot elwe-en ea ha-au odo mundre' sa pe hatlahtan hala sal. Sa se ti hemndrel ndrاندran kei odo ngerin sal pe hatlahtan hala sal. ⁹ Lau sulo-on hala munen pe lau sulo-on hala omur, pe Yesus imin pule-en donki imin ndrokoron. Sa ndre sulo-on hoyyuw pe henesangar ihpah,

“Hosana!† Etsori rangan Lapan!”

“Lapan kipu huyen kile Tadan,
odosa Iy ikuni pohon Lapan!”

¹⁰ “Lapan kipu huyen kile tan King ta tidu,
iy ihir odo ndrاندren papo' tidu Devit!”

“Hosana! Etsori rangan Lapan imin lok eleng!”

¹¹ Yesus ihir Yerusalem pe ile lon omwen surok mandra-an. Iy iturtur sane ndre sulo-on, odoke lok ti ke ipe kile lukumwen, ile pe Iy iyeu ile yi ndre Betani. Su disaipel Tadan ndre sungoh-pe-rumuu ti ho-us Iy.

*Yesus Irsan Poh Ile Pule-en Fik He-ei
(Matyu 21.18-19)*

¹² Su hemtir hodo Betani, pe ndre meseren sei yi, eri su halla hala yi ndre Yerusalem. Su honu-us sal ti pe Yesus imet song. ¹³ Iy indroni fik he-ei, pe illa ile kendrun. Iy ipe kihne fik ti sengin, kile pe Iy kiyon. Iy ihir kendrun fik ti, odoke fik ti sengin hendre-en pule-en pwi. Fik ti ndrowuyen mapwi, ndron kopwi iyin pule-en. ¹⁴ Ile pe Iy ipe ile tam fik ti ihpa, “Homou lau ka we kinyo-on sengim pwi yi.” Su disaipel hehrungi Iy ipe nolou ile tan kei kutih.

*Yesus Iyes Sa Lau Hompo Suhen odo Lon Omwen Surok Mandra-an
(Matyu 21.12-17 pe Jon 2.13-22)*

¹⁵ Yesus pe su disaipel Tadan helihir yi ndre Yerusalem. Iy ile lon sariy odo omwen surok mandra-an pe iyes sa lau hompo suhen hodo eriy. Iy iruhten tepol ta su lau ndre hompotili-it moni, pe pai ta su lau ndre heduwe pal odo sihsih he-en eriy tih. ¹⁶ Pe Iy isongodi sa odo takun sane odo suhen odo lon sariyen omwen surok mandra-an. ¹⁷ Inum pe Iy ipahran ile ta su ihpah, “Nolou ndre Lapan ipe pe su profet hadatorwei ti ihpah,

“ ‘Yu emwe ti sa we heyuwen kile omwen surok
ta sa kantri ndre sulo-on.’‡

Odoke oduu etndrahnan ile ihpa ndre ndrاندhun tudong ta sa raskel.”§

† 11.9 Hosana. Nolou Hibru ihpa ndre nolou Kurti “Etsori rangan Lapan.”

‡ 11.17 Nolou kuti iyin Aisaiah 56.7 § 11.17

¹⁸ Su pris mandra-ane pe su tisa odo Lo hehrungi nolou ta Yesus ti pe lon ndrine' su inei. Su hapa hehreh sal odo we hapwi Iy kimet, odoke su honoh Tadan. Su honoh Tadan, odosa sa lau ndre sulo-on hehrungi suhwon ti pe hehretek ile eriy pe hemesi-iy.

¹⁹ Lok ile ndre pehon ti pe Yesus pe su disaipel Tadan ha-au yi odo lon siti odo Yerusalem, pe hala ndre Betani.

Bilip pe Surok
(Matyu 21.20-22)

²⁰ Mapping sei yi ti su hala yi ndre Yerusalem. Su hala sal ti pe heltuwe fik ti ndre he-ei indremi-is. ²¹ Pita idehorungan pe ipe ile ta Yesus ihpah, "Tisa, endre-et oh, kei ndre Ou orson poh idu pule-en ti ndre he-ei indremi-is!"

²² Yesus isomwii ihpah, "Otpo bilip kile ta Lapan. ²³ Uh homou lau ipe kipe kile ta sih puliy kityuh kile lon ndras, pe iy ipu bilip ihpa ndre puliy ti we kityuh, eri puliy ti we kityuh, odosa iy mundren pe tawene tadan hepe indrohrok pwi tih. ²⁴ Ile pe Yu kupwe kile ta oduu, sa ndre sa oduu edehndremte kidu lon surok, eri otpo bilip ihpa ndre oduu etndretakunii, kile pe we kihir kihpa ndre eriy. ²⁵ Pe uh, oduu otto eleng pe etsurok, pe atawonon homou lau ipu handrai punou mo-on ile pule-e' oduu, eri oduu ada-amelyen, kile pe Tama' oduu ilmin heven ti kolon ke-eu odo to-ir taduu."

Sa Hehdremte Yesus ile Si Iduwe Puko-on ile Tadan pe Iy Impo Sane Kutih
(Matyu 21.23-27 pe Luk 20.1-8)

²⁷ Yesus pe su disaipel hala yi ndre Yerusalem. Yesus inelila iyin lon sariyen omwen surok mandra-an ti pe su pris mandra-ane, su tisa odo lo, pe su lau nusuwo' su odo lotu hala hun Iy. ²⁸ Su hehdremte Iy ihpah, "Ou okuni puko-on kiti odo kehe pe ompo sane kitih? Si iduwe puko-on odo po sane kiti ile Tadam?"

²⁹ Yesus ipe ile ta su ihpah, "Yu we kuhndremte oduu kile nolou handrai. Uh oduu atpahrn, eri Yu we kupahrn si iduwe puko-on ile Todo tih. ³⁰ Atpa kile Todo, si iduwe puko-on ile tan Jon pe iy itou baptais tih? Lapan ndre pwi ndramat?"

³¹ Su hehkike-ei idu lenga' su pe su hahpah, "Uh tidu titpa 'Lapan,' eri Iy we kipe kihpah, 'Pe ihpa kehe pe oduu mbore' oduu otpo bilip kile ta Jon?' ³² Pe uh tidu titpa 'ndramat,' eri we kihpa kehe? Sa lau ndre sulo-on ti hapa Jon ti iy profet."

Su honoh ta sa lau ³³ ile pe su hapa ile ta Yesus ihpah, "Odu tuno' odu pwi."

Yesus ipe ile ta su ihpah, “Oduu etndrepahran pwi, eri Yu ti kundrepahran Todo ti pwi yi. Yu we kundrepahran si iduwe puko-on ile Todo ti pwi yi.”

12

Palan Nolou ile Ta Su Lau Mada' Su Iso Langah odo Kei Wain (Matyu 21.33-46 pe Luk 20.9-19)

¹ Yesus mapwi imin ndre lon sariy odo omwen surok mandra-an odo Yerusalem pe Iy ipehre sohous ile ke palan nolou ile ta su lau ihpah, “Orngon homou idohon lok hombrul ile wain. Iy ide sariyen, pe isu-ei ngat sih odo lisi sengin wain, pe itmon omwen ndram ise lo langah tadan tih. Iy iduwe sa lau se mada' su ise langah tadan, pe we hompo marai kile eriy, pe iy we kinesihnen su. Inum pe iy iyeu ilndrou ile lok hokor yi.

² “Iy ma insa mapwi ti pe sengin wain tadan ti ihmmandran pe sa ka hokun. Iy waso-on se mbrwen wain kuti, ile pe iy ihtakalan lewen marai tadan homou ile odo kiltakun. ³ Odoke sa lau mada' sa isso eriy ti hondrotowe lewen marai tadan kuti, hapwi iy, pe ha-as iy iyeu yi. ⁴ Ile pe orngon ndre tadan wain kuti ihtakalan lewen marai tadan homou yi ile. Su hetpili palan ile kei, pe hahnan iy imah-ah ile ke mo-on.

⁵ Taman wain kuti ihtakalan ndramat homou yi ile, pe iy ndramat kuti su hapwi iy imet. Iy ihtakalan sa lau sulo-on se yi hala, odoke su lau ndre mada' su iso wain kuti hapwi su se pe heruhe se hamat.

⁶ “Ndramat ke homou kopwi mapwi imin ti orngon kuti waso-on lakopwi. Iy erti lilin nedun kamal. Orngon kuti ipe ihpah, ‘Huyen, yu ka we kuhtakalan nedu kamal kile. Su lau ti tuno' su iy. Uh nedu ti kihir hu su ti we su hondrupu mo-on kile tadan pwi, odoke su tuno' su ihpa ndre iy ti lilin nedu tih.’

⁷ “Odoke su lau ndre hompo marai ile wain kuti hapa ihpah, ‘Iy ndramat kuti we kikuni ndrurun taman. Tidu titruhe iy kimet, kile pe langah kuti we ta tidu.’ ⁸ Ile pe su hondrotowe iy pe hapwi iy imet, inum pe hepiyen iy ile ndrurun sariy odo langah.

⁹ “Oduu atawene ihpa kehe? Taman langah odo wain kuti we kipu sa? Iy we kise pe kiruhe su lau kurti hamat pe kiduwe langah kuti kile ta sa lau se yi. ¹⁰ Oduu ti tuno' oduu nolou iyin Buk ta Lapan ti ndre pwi? Nolou ndre ipe ihpah,

“ ‘Pat kuti sa lau odo tumwe um ti hapa mo-on
pe heduweile mahun,

eri kah inna ndrurun ndrorkornu-um.

¹¹ Lapan Iy ndre Iy ihnan pe tidu titpwo-es kile eriy.*

“Nolou kuti oduu tuno' oduu ndre pwi?”

* 12.11 Endre-et Buk Song 118.22-23

¹² Sa lau mandra-asa ta su Yuda heltuwe ihpa ndre Yesus ti impa palan nolou ile ta su. Ile pe su hehreh sal ile puko-on lakopwi hapa hondrotowe Yesus, odoke su honoh ta sa lau. Ile pe su hendripo hangka-an inna Tadan pwi, pe su ha-au.

*Sa Lau We Hepiyi Takis Kile ta Sisar ndre Konan?
(Matyu 22.15-22 pe Luk 20.20-26)*

¹³ Su lau mandra-ane odo Yuda hapa hahnan Yesus kipe handrai nolou kihrut, kile pe su helilyan Iy. Ile pe su hah-takalan su Paraseo ndroda su lewen Herot se hala. ¹⁴ Su hala pe hapa ile ta Yesus ihpa, “Tisa, Ou ti esentaheweh pwi. Nolou ndre sulo-on Ou ampa ile ta sa lau ti hemel kopwi. Ou ti esenoh ta homou lau pwi yi. Homosa ndre Ou apa apa kile ta si lau, eri Ou esenoh pwi. Ou antatuhnnon sa lau ile punou ta Lapan. Ile pe piyi takis ile tan king Sisar odo Rom ti huyen ndre mo-on? Kehe apa eh? ¹⁵ Tidu titpo takis ndre konan?”

Yesus tunon tawene ta su, ile pe Iy ipe ile ta su ihpah, “Oduu atpa ataheweh Yu ti ile sa? Otpo hendrek moni kise pe Yu kundre-et.”

¹⁶ Su heduwe moni hendrek ile Tadan. Pe Iy ihndremte su ihpah, “Palan si pe rangan si iyin eriy tih?”

Su hahpah, “Palai ti palan Sisar pe rangai ti rangan Sisar.”

¹⁷ Eri pe Yesus ipe ile ta su ihpah, “Sane ta Sisar ti atawei kile ndre ta Sisar, pe sane ta Lapan ti atawei kile ndre ta Lapan.” Su hehrungi nolou Iy ipe ti pe hehretek pe hemesi-iy.

*Ndramat Handrimat ti Henesou ndre Pwi?
(Matyu 22.23-33 pe Luk 20.27-40)*

¹⁸ Inum pe su Sadyusi hala hu Yesus. Su Sadyusi ti su lau ndre hapa uh, taha tihmat, eri we titndretalang pwi yi. Su hala hu Yesus pe hehdremte ihpah, ¹⁹ “Tisa, Moses idetorwe Lo handrai ta tidu ti ipe uh homou kamal kindripo nedun pwi pe kimet, eri tinton ti we kesuwon nau tadan tih. Kile pe pedih kuti kipu nedun, pe kom ti we nedun tinton ndre indrimat tih. ²⁰ Ile pe idu petsih, eri su madan tinton ndre ndrotulmuu hodo. Iy munen ti iyeesou, odoke homou nedun pwi pe imet. ²¹ Tinton homou yi ti ikuni pedih nau kutih, odoke iy yi ti homou nedun pwi pe imet. Tinton homou yi ti ikuni pedih nau kurtih, odoke ihpa ke horu rumuu ndre herndremat tih. ²² Su madan tintoi ndre ndrotulmuu ti hasuwon ndre pedih kuti ea, odoke su homou indripo homou nedun pwi pe hamat. Inum pe pedih kuti imet yi. ²³ Ile pe uh kidu mundrun ndre sa lau ndre sulo-on ndre handrimat ti we hatlang yi, eri iy si lakopwi ta su ndre ndrotulmuu ti we mbrulun pedih ertih?”

²⁴ Yesus ipe ile ta su ihpah, “Oduu ti tuno’ oduu nolou he-en lon Buk ta Lapan ti pwi. Oduu ti tuno’ oduu puko-on ta Lapan

ti pwi yi, ile pe nolwo-o' oduu ti indremimel pwi. ²⁵ Kidu rang omur kihir pe sa ndramat mat ndre sulo-on hatlang yi, eri we osou pwi. Sa ndramat ti we hahpa ndre su engel odo heven. ²⁶ Oduu yi ti atpa sa ndramat handrimat ti we handretalang pwi yi. Oduu ti edendroni nolou iyin buk ta Moses ti ndre pwi? Idu kalmene-en kei innul pe Lapan isohou ile ta Moses ti oduu tuno' oduu ndre pwi? Idu mundrun erti eri Lapan ipe ile ta Moses ihpa, 'Yu ti Lapan tan Abraham, Lapan tan Aisak, pe Lapan ta Yakop.' ²⁷ Etdre-et oh, Iy ti Lapan ta sa ndramat handrimat ti pwi. Iy ti Lapan ta sa ndramat more' sa. Abraham, Aisak pe Yakop ti handrimat ndre pihe odoke mulwe' su ti mapwi hodo, ile pe Lapan ipe ihpah, 'Yu ti Lapan tan Abraham, Lapan tan Aisak pe Lapan ta Yakop.' Ile pe nolou ta oduu Sadyusi ti indrohtot sal pwi. Tawene ta oduu ti indremimel pwi!"

*Lo Mandra-an Lakopwi ta Lapan
(Matyu 22.34-40 pe Luk 10.25-28)*

²⁸ Orngon homou idu pe intahrunng nolou ndre Yesus impa ile ta su Sadyusi tih. Orngon kuti tadan sape mandra-an odo Lo. Iy ihrungi nolou ta Yesus ti ndre ndrokene, ile pe iy ihndremte Yesus ihpah, "Lo kehe ndre iyin pule-en Lo ndre sulo-on tih?"

²⁹ Yesus ipe ihpah, "Lo mandra-an lakopwi ti kurtih: 'Oduu Israel atahrunng kehii. Lau Mandra-an ti Iy homou kopwi, pe Iy Lapan ta tidu. ³⁰ Ahwasu-um Lapan, pe eduwe ou ndre homou kile Tadan. Eduwe ndrinem, eduwe mulwim, eduwe palam, pe eduwe puko-on tadam ndre sulo-on kile ke ta Lapan.'† ³¹ Lo ndre ise pahndran ti kutih: 'Ahwasu-um ndramat homou yi ti kihpa ndre ou wasu-um ke ndre ou.'‡ Handrai Lo yi indre-en pule-en Lo ndre rundrei kuti pwi."

³² Orngon kuti ipe ile ta Yesus ihpa, "Tisa, Ou apa ti imel kopwi. Ndre ndrokene lakopwi ihpa ndre Ou apa tih. Lapan ti Iy ke homou, pe homou Lapan yi indrimin hepe pwi. ³³ Tidu tidehwaso-o' tidu Iy kile ndrime' tidu, pe kile pala' tidu, pe kile puko-on ta tidu. Pe tidu tidehwaso-o' tidu su ndramat se yi, ihpa ndre tidu waso-on ke ndre tidu tih. Lo ndre rundrei kuti here-en pule-en ofa handrai pe handrai ndre tidu tidempo tih."

³⁴ Yesus indroni ihpa ndre orngon ti isohou huyen kopwi, ile pe Iy ipe ile tadan ihpah, "Ou ti endrimin alau odo kapman ta Lapan pwi."

Sa honoh ta Yesus, pe homou indrehndremte Iy ile handrai sohoh pwi yi.

† 12.30 Endre-et Lo 6.4-5. ‡ 12.31 Endre-et Wok Pris 19.18

*Kristus ti Nedu Si?**(Matyu 22.41-46 pe Luk 20.41-44)*

³⁵ Yesus imin lon sariy odo omwen surok mandra-an odo Yerusalem, pe Iy intatuhne sa lau ile nolwo-on Lapan. Pe Iy ipe ihpah, “Ihpa kehe pe sa lau tuno’ sa Lo ti hapa Kristus ti Devit we kiduwe Iy? ³⁶ Lapan Mulwen iduwe tawene ile tan Devit pe Devit ipe ihpah,

“Lapan ipe ile ta Lau Mandra-an todo ihpah,

“Asa emin poi emin lumwe mudon

kenon ndre Yu kuduwe sa ndramat hompo mo-on ile Tadam ti

hasa pahndran lompurdrikem.” §

³⁷ Devit ti iyuw Kristus ile Lau Mandra-an, pe ihpa kehe pe Kristus ti we Devit kiduwe Iy?”

*Edempahar Ta Su Tisa odo Lo**(Matyu 23.1-36 pe Luk 11.37-54; 20.45-47)*

Sa lau sulo-on hentahrunng Yesus, pe su hepwo-es mandra-an ile nolou Tadan. ³⁸ Pe Yesus ipe ile ta su ihpah, “Oduu edempahar ta su tisa odo Lo. Su hentawe kolos elwe-en ea pe waso-o’ su hapa sa lau hompo sikan kile ta su odo ndruluhun suhen. ³⁹ Su hapa we hemmin ndre munen odo omwen surok. Su hapa we hemmin ndre munen odo lon ndrongo handrai pe handrai. ⁴⁰ Su hantawiwih sa pedih nau pe hempahno-o sane ta su. Su hantaheweh hapa su ti lau odo lotu pe hantaleklek odo mada’ sa lau pe heneruwi surok illa elwe-en. Su lau kiti we hokun pede-en mandra-an omur.”

*Pedih Homou Tadan Sane Pwi Itou Moni Ofa ile ta Lapan**(Luk 21.1-4)*

⁴¹ Yesus imandro imin ndruluhun piyi moni odo omwen surok mandra-an, pe inendre-et sa lau halla pe hempiyi moni odo hehnuwii omwen surok ertih. Sa lau ta sa moni sulo-on ti hala pe hempiyi moni mandra-ane ile lon ndruluhun moni.

⁴² Pe pedih homou mbrulun indrimat, pe tadan sane pwi eri ile, pe ipiyen peni rundrik rama-an ile.

⁴³ Yesus iyuwen su disaipel Tadan hala pe ipe ihpah, “Yu kupwe kile ta oduu. Pedih mo-on kuti ihluwen sa ndre sulo-on odo tudou moni. ⁴⁴ Sa se ti hotou mandra-an yi, odoke ta sa moni sulo-on mapwi ilto. Pedih mo-on kuti kopwi ti indretawe hendrek indrimin pwi. Mone-en ndre sulo-on odo sihsih anan song ti iy indrepuyen inna ofa.”

13*Yesus Ipe Omwen Surok Mandra-an Ti Sa We Hatparan**(Matyu 24.1-2 pe Luk 21.5-6)*

¹ Yesus iyeu odo lon omwen surok mandra-an pe illa ise kiu. Iy ise ndre mahun ti pe disaipel Tadan homou madan ile ndre omwen surok pe imesi-iy ihpah, “Ye orkom. Tisa, omwen surok ti mandra-an le. Rahyen tadan ti ndre ilsou lakopwi. Sa hotmon um sim pe sim holto lon sariyen ti ile ke pat, pe we handranon hendretapar pwi.”

² Yesus ipe ihpah, “Eneltuwe um mandra-ane sim pe sim holto kitih? Sih pat we kindrimin ndrurun pwi. Sa we hatparan ndre sulo-on odo ndrohu’ su pe we hesarpata hala poi.”

*Yesus Ipe Su Lewen Ti We Hokun Pede-en Sulo-on
(Matyu 24.3-14 pe Luk 21.7-19)*

³ Yesus imin pwoi odo malal Oliv. Malal erti honto eriy ti pe henendre-et ile hodoh ile pule-en omwen surok odo Yerusalem. Pita kopwi, ndrodan ndre Jems pe Jon pe Andrew hala koson, pe hapa ile Tadan ihpah, ⁴ “Tisa, apahran kile ta odu. Sane Ou ampa kiti we hehir kalmene-e sa? Pe sa mandra-an we kihir ki-in munen oh pe sane Ou ampa kiti we hehir?”

⁵ Yesus ipe ile ta su ihpah, “Edempahar pe mada’ oduu kise eleng, kihne sa lau hadawiwih oduu. ⁶ Lau sulo-on we hopo sane kile rongo pe hapa kihpah, ‘Yu ti Iy,’ pe we haposahi sa lau sulo-on. ⁷ Oduu we atahrung kaunan pahun odo lok mukehe pe pahun odo lok alau, odoke otnoh kolwii. Sane kiti Lapan ipe we hehir, odoke iy erti rang omur ti pwi. ⁸ Kantri we hopo pahun. King homou we kipu pahun kile pule-en king homou. Nunuw mandra-ane we hehir odo lokpoi. Pe song we honum. Sane kiti hahpa ndre ngendre-en ndre pedih ipe kitou nedun pe inehkalmanan.

⁹ “Oduu lewi ti mada’ oduu kise eleng. Sa we hondrotowe oduu pe we helilyan oduu. Sa we hapwi oduu odo lon omwen surok. Oduu ti lau Todo, ile pe sa we herwi oduu atla mada’ sa king pe kapman, pe uh ndre etlato mada’ su eri etpehre gutnius Todo. ¹⁰ Gutnius Todo ti we ndre kinna ta sa lau ndre sulo-on odo lokpoi oh, kinum pe rang omur we kihir. ¹¹ Pe uh sa hohrus kile ta oduu pe hokuni oduu kile madan kot, eri nombrun atawene hudut kile nolou sa oduu we atpa tih. Nolou sa ndre kihir pala’ oduu eri atpa kopwi, odosa sohoun ndre oduu atpa ti suhwo’ oduu pwi. Lapan Mulwen we kiduwe tawene kile ta oduu pe oduu etsohou kile tan kot.

¹² “Sa ndramat se we helilyan ke ndre tinta’ su, pe we hahtakalan sa lau hapwi su hamat. Sa tamai ti we hopo kihpa erti kile ta su nedu’ su ti yi. Pe su kom ti we hehbore su tama’ su, pe tine’ su, pe we hehtakalan sa lau hapwi su hamat. ¹³ Sa ndre sulo-on we anan ke sa oduu odosa oduu ti Todo tih.

Odoke iy si ta oduu ndre kipkwe uu kenon ndre rang omur, eri Lapan we kikuni iy.”

*Hangka-an Mo-on Mo-on We Kihir Yerusalem
(Matyu 24.15-28 pe Luk 21.20-24)*

¹⁴“Oduu we edeltuwe hangka-an mo-on mo-on we kihir, pe lok ndre ka-an ti idu eriy, eri ndrurun ti pwi.” (Ou si ndre ompo ritim nolou kuti ohtunom kehii.) “Kidu ka-an mo-on kuti kihir, eri ou si ndre emin distrik odo Yuda ti oportai owou ala puliy. ¹⁵ Ou si ndre enemiyau emin mbrungyen um, eri nombrun ala yi lon um pe altakun hangka-an. ¹⁶ Si kamal ndre kimpo marai kimin langah ti kile yi um pe kiltakun hene pulngiyen kolwii. ¹⁷ Kidu mundrun eriy, eri su pedih ndre ndriye’ su pe su pedih ndre nedu’ su mapwi hossus ti we hehnengkarundrum lakopwi. ¹⁸ Etsurok Lapan, kile pe sane kuti hehir kidu lon ahai pe lengin kolwii, ¹⁹ odosa, idu ke ndre Lapan itou sane uu pe isito mahkele, eri handrai hangka-an mo-on mo-on ihpa erti indrihir mapwi. Pe we omur ti we hangka-an kindrehluwen pwi. ²⁰ Odoke Lapan indremendrale rangen ka-an mo-on kuti inna murun. Kile Lapan kindretawe kihpa kuti pwi, eri ndramat ndre sulo-on we hamat. Odoke Lapan kolon ile ta su lau ndre Iy ipe Tadan su, ile pe Iy indrahnang rangen ka-an mo-on kuti indrila murun.

²¹“We kidu mundrun ka-an mo-on mo-on kihir kudu, eri uh homou lau kipe kihpah, ‘Etdre-et, Iy kuti Kristus!’ o, ‘Etdre-et, Iy ilto!’ eri otpo bilip kile tadan kolwii. ²² Odosa, kristus taheweh pe profet taheweh, eri sulo-on we hehir. Pe su we hopo mirakulo sulo-on, hapa kile pe herwi su ndramat ndre Lapan ipe Tadan tih. Ipe ye su hanon, eri su we herwi su lau lewen Lapan. ²³ Ile pe oduu mada’ oduu kise eleng, ndrike’ oduu kidu pwoi pe edempahar. Yu undrepahran homosa ndre we hehir omur ti inna ta oduu indrinum.”

*Kinum Ti Pe Nedun Ndramat We Kihir
(Matyu 24.29-31 pe Luk 21.25-28)*

²⁴ Suhwon Yesus ile ta su disaipel ti ile lakopwi yi ihpah, “Kidu ndrurun sane pede-en kuti honum eri,

“ ‘Mundroi we kilik,

ndrou we kindrinai pwi,

²⁵ pudiy we hadaketi odo parar,

pe nunuw mandra-an we kihir lom parar,

pe sane ndre sulo-on odo lom parar we hodut.*

²⁶ “Pe kidu iy ndre sane odo lom parar hohmo-on, eri sa ndramat we heltuwe Nedun Ndramat kise pwoi odo lon kohut, ndrodan ndre pukon pe raman mandra-an. ²⁷ Iy we

* 13.25 Nolou kuti iyin Aisaiah 13.10 pe 34.4

kihtakalan su engel Tadan we hala lokpoi ndre mandra-an, pe hadaparngan sa ndramat ndre Lapan ipe Tadan su tih.”

*Sane Kurti Kalmene-en Ihpe ndre Kei Fik
(Matyu 24.32-35 pe Luk 21.29-33)*

²⁸ “Kei ndre fik ti oduu we etakun se tawene odo eriy. Uh kei kuti nombrun hehir, eri oduu tuno’ oduu ihpa ndre lok ka we kimndroi elwe-en. ²⁹ Sane kuti ihpa ke eriy. Uh oduu etndroni sane Yu umpahre kuti hehir, eri oduu tuno’ oduu ihpa ndre mundrun Nedun Ndramat ti mukehe kopwi kah kihir. ³⁰ Yu kupwe ndre ndrokene kile ta oduu! Sa ndramat odo mahkele ti we se mapwi hodo, pe sane ndre sulo-on kuti we hehir. ³¹ Lok eleng pe lokpoi ti we hornum, odoke nolwu-u ti we kindrinum pwi.”

*Homou Tunon Mundrun Pwi
(Matyu 24.36-44)*

³² “Homou tunon mundrun sane kuti pwi. We kihir rang sa eri homou tunon pwi. Meseren ndre lukumwen eri homou tunon pwi. Su engel odo heven tuno’ su pwi. Nedun ti tunon pwi yi. Taman kopwi Iy ke homou tunon. ³³ Ile pe mada’ oduu kise eleng pe attatilen oduu kile huyen, odo oduu tuno’ oduu mundrun pwi tih. ³⁴ Ihpa ndre orngon homou iyeyu ile lok alau pe ipe ile ta su lewen marai tadan mada’ su ise sane tadan. Pe iy itlangan marai handrai handrai hala ta su. Pe iy ipe ile tan iy lau ndre madan iso pohngkiu ti madan kiseu kehii.

³⁵ “Ile pe oduu mada’ oduu kiseu kehii, odosa taman um we kise mapping, ndre pehon, ndre pwi lukumwen, eri oduu tuno’ oduu pwi. ³⁶ Kihne oduu edemetir pe edehretek tadan kihir. ³⁷ Nolou Yu umpa kurti ile ta oduu, pe ile ta sa ndramat ndre sulo-on. Oduu etmin pe mada’ oduu kiseu.”

14

*Sa Lau Mandra-ane Odo Lo Pe Lotu Hopunou Hapa Hapwi
Yesus
(Matyu 26.1-5 pe Luk 22.1-2 pe Jon 11.45-53)*

¹ Idu ileruu odo range’ su Yuda hantahorunge ile yi ndre rang ndre Lapan ihnuwii su ha-au odo Isip, pe rangen Bret Yis Indrila Lon Pwi, eri sa mandra-ane odo lotu pe sa tisa odo Lo hapa hehreh hesel sal odo hondrotowe Yesus. Su hopunou hapa we hotong kopwi pe hondrotowe Yesus pe hapwi Iy kimet. ² Odoke su hapa ihpah, “Tidu titpo kolwii oh. Iy keti ma mundrun rang mandra-an pe sa lau sulo-on ho-us hendrek pe hendrek hansa Yerusalem. Kihne tidu titpo ti pe sa lau we hohmbrus Iy pe hopo handrai punou kile ta tidu.”

Pedih Homou Iyohi Yesus Ile Ka-an Handrai
(Matyu 26.6-13 pe Jon 12.1-8)

³ Yesus imin um ta Saimon odo Betani. Saimon pihe ti sik lepra idu tadan. Yesus imin pwoi imin ndrurun yo-on song, pe pedih homou ihir. Pedih kuti isori puken wo pus sih. Ka-an handrai ihpa ndre ndrurun ndrilikiya mbrunen mandra-an pe menuhun huyen idu lom puken wo kutih. Pedih ti itm-bru-e kowen wo pus kuti pe iruhten ka-an menuhun huyen kuti ile mburmpalan Yesus.

⁴ Sa lau se ndre hodo ti lon ndrune' su inei. Homou indre-et ile ta homou pe hapa ihpah, "Pedih kuti ineruhten ka-an kuti ile sa? Ka-an ti huyen le. Iy ineruhten ile ke porah. ⁵ Ipe ye iy kipe pe homou kisihnen, eri moni mandra-an we kihir odo eriy. Moni ti we kihir tulpweu, pe lehpe heduwe kile ta sa lau ndre tasa sane pwi tih." Pe sa lau kuti hehrurute idu pule-en pedih kutih.

⁶ Yesus ipe ile ta su ihpa, "Adahnan iy kolwii! Oduu edempa iy ile sa? Iy ti ipu huyen lakopwi ile Todo. ⁷ Sa ndramat tasa sane pwi ti we honto ndrongo oduu sei ihpa ke sei, pe oduu we edenehnuwii su. Odoke Yu ti we kundrumwin ndrodan oduu elwe-en pwi. ⁸ Homosa ndre pedih kuti kenon kipu kile Todo eri iy indripo. Sa we hedoni Yu, ile pe ka-an ndre iy iruhten ile puli-i ti we kidu ndre mundre. ⁹ Yu kupwe ndre ndrokene kile ta oduu, uh sa henen gutnius kile kehe ndre kehe odo lokpoi, eri sa we heninen homosa ndre iy ipu ile Todo kuti yi. Sa ndramat odo lokpoi we hentahorongon iy kise eriy."

Yudas Ipe Ile Ta Sa Mandra-ane Ipe We Kiduwe Yesus Kile Lumwe' Su
(Matyu 26.14-16 pe Luk 22.3-6)

¹⁰ Yudas Iskariot ti iy homou odo lo' su lewen Yesus ndre sungoh-pe-rumuu. Iy ile hu su pris mandra-ane, pe ipe ile ta su ipe we ki-in munen su, pe su hondrotowe Yesus. ¹¹ Su pris hepwo-es ile nolou ta Yudas, pe hapa we hesihnen iy kile moni. Ile pe Yudas intametme-et rang kehe ndre iy we kiduwe Yesus kile lumwe' su tih.

Yesus Iyo-on Song Ndroda Su Disaipel
(Matyu 26.17-25 pe Luk 22.7-14; 22.21-23 pe Jon 13.21-30)

¹² Into Krismas sih pe sih, eri su Yuda hantahorongon rang odo Bret Ndre Yis Inna Lon Pwi tih. Pe into mundrun eriy, eri su hantahorongon rang ndre su hodo Isip pe heduwe ndraren sipsip hala pohngkiu odo kile pe engel ta Lapan we kindrapwi nedu' su kamal pwi tih. Ile pe mundrun Bret Ndre Yis Inna Lon Pwi ti kah indrihir, pe su ka we horoh sipsip odo tawonon rang ndre Lapan ihnuwii su odo Isip. Rang ti kah indrihir, ile pe su disaipel hehdremte Yesus ihpa, "Ou apa

odu adannan song mandra-an ti kidu kehe? Ou ereh idu kehe lakopwi?”

¹³ Ile pe Yesus ipe ile ta horu rumuu ihpah, “Oruu arla lon taon odo Yerusalam. Pe orngon homou inesursor kur sehir wo idu lon we kihrah taruu. Oruu oru-us iy arla um kehe ndre iy kile eriy tih. ¹⁴ Pe arpa kile tan taman um ti kihpah, ‘Tisa ipe rum Tadan ti kehe? Iy ndroda su disaipel Tadan we hasa eriy pe hoyo-on song mandra-an odo kastam ta taha ti hodo eriy.’ ¹⁵ Pe iy we kipahran rum sih mandra-an ise eleng odo um etih. Tepol pe sia holto lon rum ertih. Oruu arla pe arlahnan ana’ tidu song odo rum etih.”

¹⁶ Horu disaipel harla taon, pe sane ndre sulo-on hehir ihpa ke ndre Yesus ipe tih. Pe horu harahnan song.

¹⁷ Mundroi ndre inna pwoi pe lok irkweh, pe Yesus ndroda su disaipel ndre sungoh-pe-rumuu hala taon. Su hala rum mandra-an ndre song iyin eriy tih. ¹⁸ Su hodo pwoi pe hoyo-on song. Su ma ndre hana-an song ti pe Yesus ipe ihpa, “Yu kupwe ndre ndrokene kile ta oduu, homou odo lenga’ oduu ti we kiduwe Yu kule lumwe’ sa lau ndre mbore’ sa Yu tih. Homou erti ina-an song kemin ndroda Yu mahkele.”

¹⁹ Su disaipel hehrungi nolou kuti pe tawene ta su ihrut. Su homou homou ihndremte Yesus ihpah, “Kihne yu, erih?”

²⁰ Yesus ipe ihpah, “Homou erti iy odo lon oduu ndre sungoh-pe-rumuu. Homou erti iy pe Yu erena-an song into hondroh pe erenelila iso hondroh. Pe mahkele eri oru ertawe lumwe’ oru ile lom palet ke sih pe oryo-on song. Mahkele ti oru orputon bret taru ile lom palet ke sih. ²¹ Ndre ndrokene, Nolwo-on Lapan iyin buk ti ipe we Nedun Ndramat ti kimet, odoke iy lau ndre iduwe Nedun Ndramat ile lumwe’ su lau mo-osa ti ihnan hono-on karundrum lakopwi. Kile huyen, eri lehpe tinen kindretawe iy pwi.”

Song ta Yesus

(Matyu 26.26-30 pe Luk 22.15-20 pe 1 Korin 11.23-25)

²² Su hana-an ndre song ti pe Yesus ikuni bret ise lumwen, Iy ide ureh ile ta Lapan, Iy iptan, pe itou ile ta su disaipel pe ipe ihpah, “Atakunii pe otyo-on. Iy kurti sengi.”

²³ Inum pe Yesus ikuni kap ndre wain idu lon tih. Iy ide ureh ile ta Lapan yi, Iy iduwe kap ti ile ta su pe su ndre sulo-on he-ing. ²⁴ Pe Yesus ipe ile ta su ihpah, “Iy kurti ndrayi. Ndrai kurti ndrai odo poromis, pe we kimuw kile sihnen sa lau sulo-on. ²⁵ Yu kupwe ndre ndrokene kile ta oduu, Yu we kundri-ing yi hepe wain pwi, kenon ndre kapman ta Lapan kihir pe Yu ku-ing wain morowin.”

²⁶ Inum pe su hopo weriy handrai odo lotu oh pe ha-au hala kiu, pe hanak hala puliy Oliv.

Yesus Ipe Pita We Kipe Tunon Iy Pwi

(Matyu 26.31-35 pe Luk 22.31-34 pe Jon 13.36-38)

²⁷ Pe Yesus ipe ile ta su ihpah, “Bilip ta oduu we ke-eu odo Todo, pe oduu we ada-au Todo, odosa nolwo-on Lapan iyin buk ti ipe ihpa,

“ ‘Yu we kuruhe ndramat ndre madan iso ta sipsip, pe sipsip we hasarpat.’

²⁸ Odoke Yu we kutlang yi, pe we kunemunen kule Galili.”

²⁹ Pita ipe ile ta Yesus ihpa, “Su ndre sulo-on ti bilip tasu we kideketi pe su we ha-au Tadam. Yu kopwi ti pwi.”

³⁰ Yesus ipe ile tadan ihpah, “Yu kupwe ndre ndrokene kile tadam, Pita. Mahkele lukumwen eri pawol we kindritang peruweh mapwi, pe ou we apa tunom Yu pwi kihndre patoloh.”

³¹ Odoke Pita ihkike-ei puko-on ihpah, “Konan, sa we hapa hapwi yu kumwet ndrodan Ou, odoke yu we kundranon kundripa upwe yu tuno Ou pwi ti pwi. Yu we kundripa pwi ndre ndrokene.” Su disaipel ndre sulo-on hapa ihpa ke Pita ti yi.

Yesus Isurok Odo Getsemani

(Matyu 26.36-46 pe Luk 22.39-46)

³² Yesus pe su disaipel Tadan helihir lok sehir, rangan Getsemani. Iy ipe ile ta su disaipel ihpah, “Otto ketih. Yu kule kulsurok kule ilsou.” ³³ Iy ikuni ke Pita, Jems pe Jon ho-us Iy. Iy mundren ile pede-en, pe lom mundren ndre homou ti ngendre-en ile puko-on lakopwi. Pe Iy inuh ile mo-on. ³⁴ Pe Iy ipe ile tam Pita, Jems pe Jon ihpah, “Yu uhnangkarundrum. Mo-o kah le. Lon ndrine pe polo indrehndrepit, pe Yu uhkalmaman ihpa ndre upwe kumwet. Odu otto keti pe mada’ oduu kiseu.”

³⁵ Iy ile ndre alau hepe ti pe ideketi ile poi, pe isurok ipe uh Lapan waso-on, eri kiduwe ngendre-en ndre Iy kawé kikun ti ke-eu. ³⁶ Iy isurok ihpah, “Aba, a Tomo, Ou owonon opo sane ndre sulo-on. Ekuni kap kuti ke-eu odo Todo. Odoke Ou owus reh Todo ti kolwii. Ou reh Tadam apa we kihpa kehe eri kihpa ke ndre eriy.”

³⁷ Iy ile ndre ndrongo su disaipel ndre tulmuu pe iltuwe su hendremetir, ile pe Iy ipe ile tam Pita ihpah, “Saimon, ou enemetir ile sa? Ou andranon endrimin hepe eleng elwe-en pwi, erih? ³⁸ Oduu otto eleng pe etsurok, kihne tawene mo-on hehir ta oduu pe oduu ataketi. Reh pe waso odo po sane huyen ti idu, odoke mundrei ti puko-on odo po pwi.”

³⁹ Yesus ile ndre mahun petsih yi, pe ilsurok ihpa ndre surok Iy ipu ndre mamunen. ⁴⁰ Inum pe Iy ise yi ndre ndrongo su disaipel ndre tulmuu kuti, odoke su mada’ su imeh ile mo-on pe hendremetir yi. Su hehretek ti Yesus insa

yi pe inolou ile ta su, odoke su tuno' su nolou sa su we hapa kile Tadan ti pwi. Ile pe Iy ilsurok petsih yi.

⁴¹ Yesus ise petsih ti su henemetir, ise peruweh ti su henemetir, pe ise yi kah patoloh ti su henemetir yi. Ile pe Iy ipe ile ta su ndre tulmuu ihpah, "Oduu mapwi edenemetir pe edemiyau, erih? Kah kahrii! Sa ka we heduwe Nedun Ndramat kile lumwe' sa lau mo-osa. ⁴² Atalang pe tidu tida-au. Etdre-et oh, iy lau ndre we kiduwe Yu kule lumwe' sa lau mo-osa ti insa mukehe!"

*Yudas Iduwe Yesus Ile Lumwe' Sa
(Matyu 26.47-56 pe Luk 22.47-53 pe Jon 18.3-12)*

⁴³ Yesus ma impa ise pohon ti pe Yudas ihir. Yudas ti iy homou ta sa lau ndre sungoh-pe-rumuu ta Yesus. Iy ihir ndroda sa lau sulo-on. Sa lau kuti eri su mandra-ane odo Lo pe lotu hahtakalan su ho-us Yudas. Su hokuni semel pe kapwiy pe helpondrih Yesus.

⁴⁴ Yudas indripa munen ile ta su ihpah, "Iy si lau ndre yu kuyahah kile won pe kuhngi purmadan, Iy eti Yesus. Oduu edehrus kile Tadan pe atakuni Iy." Yudas indripa ile ta su ihpa kuti munen kah, ⁴⁵ ile pe iy ile ndresale ile hu Yesus pe ipe ihpa, "Tisa todo," pe ihngwi purmadan. ⁴⁶ Eri pe sa lau hohrus ile ta Yesus pe hadakepti Iy. ⁴⁷ Pe su homou disaipel ti iporepti painat hondrou pe irson ile ta lewen marai homou ta su pris, pe isimndri ndrangan hakap iyeu.

⁴⁸ Yesus isohou ile ta sa lau ihpah, "Oduu etakuni semel pe kapwiy, pe atpa etsaroh pe etndrotou Yu ti ile sa? Oduu atpa Yu ti homou raskel? ⁴⁹ Yu unesohou sei ihpa ke sei ile tadu odo lon sariy odo omwen surok mandra-an odo Yerusalem, pe ihpa kehe pe oduu etndrendrotowe Yu odo eriy pwi? Odoke konan, odosa sane kuti we ndre hehir, kile pe nolou iyin Buk ta Lapan ti kihir ndre ndrokene."

⁵⁰ Pe su disaipel ndre sulo-on hohtot ha-au. Yesus Iy ke homou indriso ndre lumwe' sa lau mo-osa.

Anah Homou Eleheu Ihtot Iyeu

⁵¹ Anah homou eleheu ti idu ndruwen Yesus pe ile, odoke sa hondrotowe iy. Anah ti idesan kolau peren. ⁵² Odoke sa hohrus ile tadan ti pe iy ipkwe, ile pe kolau ti iseket pe iso ndre lumwe' sa. Iy kolowen ke pwi pe ihtot iyeu.

*Sa Hokuni Yesus Ile Hu sa Lau Mandra-ane Ta su Yuda
(Matyu 26.57-68 pe Luk 22.54-55; 22.63-71 pe Jon 18.13-14;
18.19-24)*

⁵³ Su lau ndre hondrotowe Yesus ti hokuni Iy ile um ta hetpris. Su pris mandra-ane ndre sulo-on, su lau mandra-ane odo lotu, pe su sape ndramat odo lo, su ndre sulo-on ti hodo um ta hetprisa. ⁵⁴ Pita ti iyus sa ile, odoke iy isella mukehe

pwi, iyeu into ke ndre mahun. Iy ile lon sariy odo um ndre sa mandra-ane hodo lon tih. Iy imin pwoi ndroda su polis pe ireng yih.

⁵⁵ Su pris mandra-ane pe su sape ndramat odo lo, ndroda su lau mandra-ane odo lotu, hapa hehreh handrai hangka-ndre Yesus ipu ihrut, kile pe su hapwi Iy kimet, odoke su hehreh tahit. ⁵⁶ Su witnes sulo-on hala pe holsohou taheweh, odoke suhwo' su inna ke handrai pwi.

⁵⁷ Inum pe sa lau se hodo eleng pe hadaheweh ihpah, ⁵⁸ "Odu atahrungi Iy ipe ihpah, 'Yu we kutparan omwen surok mandra-an odo Yerusalem, pe Yu we kutmon yi kidu lon rang ndre tul. Omwen surok ndre Yu we kutparan ti sa ndramat hotmon ile lumwei, odoke iy ndre Yu we kutmon ti we lumwen ndramat kindretumon pwi!' " ⁵⁹ Odoke nolou su hopo kuti inna ke handrai pwi yi. Homou ipe ile hesel pe homou ipe ile hesel.

⁶⁰ Inum pe hetpris itlang idu eleng pe ihndremte Yesus ihpah, "Ou mborim sohou, erih? Ou nolou sa ile nolou ndre su hampa ile puli-im kutih?" ⁶¹ Odoke Yesus indripa handrai nolou pwi. Ile pe hetpris ihndremte Iy ihpah, "Ou ti Nedun Lapan Mandra-an Imin Eleng, tih? Ou ti Kristus tih, erih?"

⁶² Yesus ipe ihpah, "Ewuh, Yu ti Kristus. Pe oduu we etndroni Nedun Ndramat we kimin sia ise lumwei mudon ea ta Lapan, pe oduu we etndroni Iy kimin lon kohut pe kise pwoi." a

⁶³ Hetpris iy ndre iy ire-ei kolson pe ipe ihpah, "Orkom! Tidu tidenehereh nolou sa yi? ⁶⁴ Oduu etndretahrungi Iy mahkele kopwi impa nolou mo-on ile pule-en Lapan tih! Oduu atawene ihpa kehe?" Su ndre sulo-on hapa Iy indretaparan Lo mandra-an, ile pe we hapwi Iy kimet.

⁶⁵ Su se ha-amburngihi Iy. Su hehndrusi kolau ihndrepit idu madan. Inum pe su ho-up Iy ile mbrutulumwe' su pe hampa ile Tadan ihpah, "Iy si irson lumwen ile Tadam tih? Kehe apahran eh?" Pe su polis ta hetpris ti hala hekuni Iy iyeu, pe hentalahantan lompurlumwe' su ile mundren.

Pita Ipe Iy Tunon Yesus Pwi

(Matyu 26.69-75 pe Luk 22.56-62 pe Jon 18.15-18; 18.25-27)

⁶⁶ Pita mapwi imin lon sariyen um ta hetpris, pe enihin homou lewen marai ihr. ⁶⁷ Iy iltuwe Pita ireng yih, pe iy ihlilsil Pita, pe ipe ihpah, "Ou yi ti lewen orngon Naseret ndre Yesus tih!"

⁶⁸ Odoke Pita ipe ihpah, "Yu tuno pwi. Yu tuno homosa ou ampa ti pwi." Pita itlang pe ipe ke-eu kile kiu, odoke iy ma idu ke ndre sal ti pe pawol ideng.

⁶⁹ Pita ma inu-us sal ile kiu ti pe enihin kuti ile pe ipe ile ta sa lau hodo eriy ti ihpah, “Orngon kuti iy homou ta su.”

⁷⁰ Odoke Pita ipe ihpah, “Enihin ti intaheweh, yu ti pwi.”

Indralau ke pwi ti pe sa lau ndre hodo pohngkiu ti hapa ile tam Pita ihpah, “Ou adaheweh kolwii. Ou ti homou ta su, odoa ou yi ti odo Galili.”

⁷¹ Odoke Pita idamumoi ihpah, “Mondre eleng, yu tuno iy lau ndre oduu edempa kiti pwi!”

⁷² Idu ke ndre erti pe pawol ideng petsih yi, pe Pita idehorungon nolou ta Yesus. Pingi kopwi ti Yesus ipe ile tam Pita ihpah, “Pawol we kindritang peruweh mapwi, pe ou we andripa patoloh apa tunom Yu pwi.” Pita idehorungon nolou kuti pe iy ideng ile mo-on.

15

Sa Hokuni Yesus Ile Hum Pailat

(Matyu 27.1-2; 27.11-14 pe Luk 23.1-5 pe Jon 18.28-38)

¹ Idu mapping ndre lik ti pe su pris mandra-ane, sa lau mandra-ane odo lotu, pe su sape ndramat odo lo, ndrodan ndre su jas ndre sulo-on ta su Yuda, heduwe tawene ile ke sih. Pe su hehndrusi lumwen Yesus ile osukei inum pe hokuni Iy ile um tam Pailat. ² Pailat ihndremte Yesus ihpah, “Ou ti king ta su Yuda, erih?”

Yesus ipe ihpah, “Ihpa ndre Ou andripa tih.”

³ Su pris mandra-ane henehtuduwen Yesus ile nolou taheweh sulo-on, ⁴ ile pe Pailat ihndremte Iy petsih yi, “Ou we esei Ou ndre pwi? Endre-et oh, su heduwe nolou hudut inna puli-im.”

⁵ Odoke Yesus kolon ke ndruwot. Pailat idawene hudut, pe imesi-iy idu ke kolon.

Pailat Ipe Yesus We Kimet Kile Kei Tondrih

(Matyu 27.15-26 pe Luk 23.13-25 pe Jon 18.38–19.16)

⁶ Into lon krismas sih sih, eri Pailat ineruwyon ndramat homou odo kadapus. Iy si kadapus ndre sa lau hereh idu tadan, eri Pailat ineruwyon iy ina-au, into mundrun ndre su Yuda hantawanon rang ndre Lapan ihnuwii su odo Isip tih.

⁷ Eri pe idu mundrun kudu, eri sa lau se hodo kadapus. Su lau erti heruruwon sane odo Yerusalem pe hapwi ndramat homou imet. Orngon homou rangan Barabas idu lon rurrou kuti yi, ile pe iy ti ke imin kadapus. ⁸ Ile pe sa sulo-on ka hala hun Pailat pe hehndremte, hapa iy kah kiruwyon homou kadapus ke-eu.

⁹⁻¹⁰ Pailat ti tunon ihpa ndre Yesus ti indripo hangka-an mo-on pwi. Su pris mandra-ane kopwi lon ndrinen su inei

ke porah ile Tadan. Ile pe Pailat ihndremte su ihpah, “Oduu waso-o’ oduu atpa yu kuruwyon king odo Yuda ke-eu?”

¹¹ Odoke su pris mandra-ane hetsulke londrine’ sa lau, ile pe sa hoyuw ile tam Pailat ihpah, “Odu waso-o’ odu ou eruwyon Barabas.”

¹² Pe Pailat ihndremte su, “Pe Iy lau ndre oduu atpa king ta su Yuda ti yu kupu sa kile Tadan?”

¹³ Su hasangar ihpah, “Opo nilim Iy kile kei tondrih!”

¹⁴ Pailat ipe ile ta su yi ihpah, “Odoke Iy ipu sa mo-on?”

Odoke su hedehel pe hasangar puko-on lakopwi ihpah, “Opo nilim Iy kile kei tondrih! Opo nilim Iy kile kei tondrih! Opo nilim Iy kile kei tondrih!”

¹⁵ Pailat ipe kipasi sa lau, ile pe iy iruwyon Barabas ihpa ndre su hereh tih. Iy ipe, pe su soldia odo Rom hapwi Yesus ile wisiu. Inum pe iy iduwe Yesus ile lumwe’ su soldia, pe ihtakalan su hokuni Iy kile pe holpo nilim Iy kile kei tondrih.

Su Soldia Odo Rom Hepsen Osukei Pudon Hopus Pe Heduwe Imin Palan Yesus

(Matyu 27.27-31 pe Jon 19.2-3)

¹⁶ Su soldia hokuni Yesus ile lon sariy odo um tam Pailat, pe heyuwen su soldia ndre sulo-on hala. ¹⁷ Su heduwe kolos sih rama-an ile mundren, inum pe su hepsen osukei pudon hopus pe heduwe ile palan. ¹⁸ Inum pe su hoyyuw illa Tadan ihpah, “Mapping Tadam, king ta su Yuda!” ¹⁹ Su hokuni kei pe heneruson ile palan, pe hena-amburnguh ile Tadan. Su hentawe pandrulku-u’ su illa pwoi odo purmadan pe hompo ruru ile Tadan. ²⁰ Su hetulyan Iy ihmo-on oh, pe ndre ilnum ti su hedaso-o kolos rama-an ti iyeyu odo mundren yi, pe heduwe yi ndre kolson ti ile mundren. Ndre ilnum pe su hokuni Iy odo lon sariyen um tam Pailat ile kiu, pe ka we holpo nilim Iy kile kei tondrih.

Su Hopo Nilim Yesus Ile Kei Tondrih

(Matyu 27.32-44 pe Luk 23.26-43 pe Jon 19.17-27)

²¹ Su hahrah tan orngon homou rangan Saimon. Iy ti odo taon Sairini. Iy ipe kile Yerusalem odoke su soldia hehkikiyan iy pe iy isursor kei tondrih ta Yesus. (Saimon kuti ndre nedun Aleksenda horu Rufus tih.) ²² Su hokuni Yesus ile lok ndre sa heneyuwen ile Golgota. Mining tan Golgota ti ‘Ndruhun Palndramat’ ile nolou Aram. ²³ Su hehir Golgota ti pe hotou wain ile ta Yesus hapa Iy ki-ing. Wain kuti marsin idu lon, pe sa heni-ing odo we kihnan mundrei ngendre-en kinum. Odoke Yesus indri-ing pwi. ²⁴ Eri pe su soldia kah hopo nilim Iy ile kei tondrih, inum pe hedotinen idu eleng. Inum pe su hopo ndruwot laki ile kolos Tadan.

²⁵ Mundroi ti kah idu ihpa ndre 9 kilok mapping, pe su soldia hopo nilim Yesus ile kei tondrih. ²⁶ Pe sa heduwe kei hendrek malahan idu padan kei tondrih. Kei malahan erti sa hopo nilim ise pule-en Yesus. Pe sa hadatorwe rong sa ndre Iy ihnan ti iyin eriy. Sa hadatorwei ihpah, “King Ta Su Yuda.”

²⁷ Sa hopo nilim horu lau rumuu mo-o’ horu yi. Homou idu kei tondrih he-ei idu mudon, pe homou idu kei tondrih he-ei idu kamweu, pe Yesus idu ndrokoron. ²⁸ Ile pe nolwo-on Lapan iyin buk ti ihir ndre ndrokene. Nolou erti ipe ihpah, “Pe sa hondrumon Iy yi ndroda sa lau mo-osa!”*

²⁹⁻³⁰ Sa lau ndre henehrik sal ti madan sa ile ta Yesus ingakik ise kei tondrih ti pe henehngunguu Iy pe hampa ihpah, “Apa yi puko-om ti ka asa pwoi! Ou apa we etparan omwen surok mandra-an odo Yerusalem oh pe otmon yi kidu ke rang tul, eri pe ka asa pwoi pe amat kolwii.”

³¹ Su pris pe su tisa odo Lo yi ti hampa ihpa ke eriy. Su ke ndre su henesohou into lenga’ su pe henehngowen Iy. Pe su hampa ihpa, “Iy inahnan sa lau se hala huyen, odoke Iy ndre Iy ti kindranon kindrehnuwii Iy pwi. ³² Ipe ye Iy ti Kristus pe Iy king odo Israel ti eri kah kise pwoi odo kei tondrih, kile pe tidu titpo bilip kile Tadan.” Horu lau ndre sa hopo nilim horu ile ndrodan Iy ti heruson poh idu pule-en yi.

Yesus Imet

(Matyu 27.45-56, pe Luk 23.44-49 pe Jon 19.28-30)

³³ Idu 12 kilok ti pe lik ihir lok ndre mandra-an. Lik ti idu aua ihndre toloh. ³⁴ Idu 3 kilok ti pe Yesus ideng puko-on ile nolou Aram ihpah, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?”† Mining tadan ti ihpah, “Lapan Todo, Lapan Todo, Ou andra-au Todo ti ile sa?”

³⁵ Sa lau se ndre hodo mukehe ti hehrungi Yesus iyuw pe hapa ihpah, “Atahrung oh, Iy ti iyyuw ile tan Elaijah.” ³⁶ Ile pe orngon homou iporitai itlaman palan kolau ile lon wain tudo-on, inum pe ihndrusi ile palan kei sehir, pe itou ile pohon Yesus, ipe Yesus ki-ing. Orngon eti ipe ihpa, “Otto oh. Kihne Elaijah kise pe kikuni Iy kile pwoi.”

³⁷ Odoke Yesus idehel sehir kopwi, pe imet.

³⁸ Idu ke ndre Yesus imet ti pe kolau mandra-an ndre ingkakik pe issorohe rum nembuwen lakopwi odo lon omwen surok mandra-an odo Yerusalem ti iseket ile ndre rumbrul, idu eleng uu pe ile ndre poi. ³⁹ Pe kapten ta su soldia ndre hapwi Yesus ti indre-et ile mat ta Yesus ti ipe ihpah, “Ndre ndrokene lakopwi, Iy lau kurti Nedun Lapan!”

⁴⁰ Su pedih se hodo ke ndre mahun pe henendre-et. Su se odo lo’ su pedih kuti eri Maria odo taon Makdala, pe Maria

* 15.28 † 15.34

homou yi. Iy Maria kuti tinen Josep pe Jems lehyen tih. Salome ti idu lenga' su pedih kuti yi. ⁴¹Odo Galili, eri su pedih kuti henehnuwii Yesus. Sa pedih sulo-on ndre ho-us Iy hasa Yerusalem ti hodo pe henendre-et yi.

Su Heduwe Yesus Ile Ngat

(Matyu 27.57-61 pe Luk 23.50-56 pe Jon 19.38-42)

⁴²⁻⁴³ Lok ti kah pehon odo rang Paraide. Kah mukehe kopwi pe Sabat kah kihir. (Sabat ti into Paraide mundroi ile pwoi uu pe ilento ndre Sarere pehon mundroi ile pwoi.) Idu pehon Paraide eriy, orngon homou rangan Yosep ile. Yosep ti iy odo taon Arimatea.‡ Iy ti lau mandra-an homou odo lo' su lau ndre ndrotulngeh ndre hetpris ine-en munen su pe su hempunuwon mandro-o' su Yuda tih. Iy ti lau huyen, pe ingkeli-iy kapman ta Lapan. Ile pe iy indrinoh pwi. Iy ile hun Pailat pe ihndremte ipe kikuni Yesus pe kiltonii.

⁴⁴ Pailat ihrung ihpa ndre Yesus ti indrimat eri pe iy ihretek. § Iy ipe kihne Yosep kintaheweh, ile pe iyuwen kapten ta su soldia ti pe ihndremte iy, pe kapten inen ndrangan. ⁴⁵ Pailat ihrung suhwon kapten inum pe iy ipe ile ta Yosep ihpah, "Huyen, Iy ke indrimat ndre ndrokene. Ou ka ala pe okuni Iy kise pwoi pe eltoni Iy."

⁴⁶ Yosep isihnen kolau hapal mandra-an. Inum pe iy ile pe ikuni Yesus ise pwoi pe ipulngi Iy ile kolau kutih. Ndre ilnum pe iy iltawe Iy ile ngat sih, sa hali ise padan pat. Inum pe Yosep ikotitye-en pat hene malahan pe mandra-an isorohe madan ngat. ⁴⁷ Maria odo Makdala pe Maria ndre tinen Yosep ti horto pe herenendre-et, ile pe horu ti tuno' horu lok kehe ndre hedoni Yesus idu eriy tih.

16

Yesus Itlang Yi

(Matyu 28.1-8 pe Luk 24.1-12 pe Jon 20.1-10)

¹ Sabat inum ti idu mundroi ile pwoi odo Sarere pehon. Eri pe Maria odo Makdala, Maria tinen Jems, pe Salome hala pe hesihnen ndronun sane ndre menehun huye' sa tih. Su hapa we hokuni hala pe halara-ai kile mundren Yesus.

² Ile pe idu Sande mapping ndre lik eri su hala ngat. ³ Su ma ndre honu-us sal ti hapa ihpah, "Kede si lau we kihnuwii tidu pe kinurwon pat ke-eu odo pohngat tih?" ⁴ Odoke su hapa mada' su kile ti pe pat mandra-an ndre idu pohngat

‡ **15.42-43** Arimatea. Taon sih ise tolau ahai odo Yerusalem. Elwe-en odo Yerusalem ile eriy ti kilomita tulngeh-pe-limweh. § **15.44** ihretek. Pailat ihretek odosa sa lau ndre su Rom hompo nilim ile kei tondrih ti hossou rang

inehndre ruu pe tul ea oh pe hamat. Yesus ti indrisou elwe-en ihpa ndre erti pwi.

ti indra-au, pe lon ngat idu kopwi. ⁵ Su hoportai hala pe ndresale hala lon ngat. Pe su hehretek tan orngon homou eleheu iduwe kolos peren pe imin pwoi imin lon ngat, ile lumwei mudon ea.

⁶ Pe iy ipe ile ta su ihpah, “Oduu edehretek kolwii. Yu tuno, oduu ti edempondrih Yesus odo Nasaret ndre sa hopo nilim Iy ise kei tondrih pe Iy imet tih. Iy indrimin keti pwi! Iy indretalang yi! Etdre-et oh, ndruluhun ndre sa heduwe Iy iyin eriy ti kutih. ⁷ Oduu atla ndrongo Pita pe su disaipel se yi ti, pe etlaninen kile ta su. Atlapa kile ta su kihpah, “Iy we kinemunen kile Galili. Oduu we atla pe atlandre-et Iy odo eriy, ihpa ndre Iy ipe pihe ile ta oduu tih.”

⁸ Su pedih ti honoh ile mo-on. Su henehretek pe hohtot ha-au. Su hendreninen inna ta homou lau pwi odosa su honoh ile mo-on.

**Yesus Ihir Ile Madan Maria Odo Makdala
(Matyu 28.9-10 pe Jon 20.11-18)*

⁹ Yesus itlang yi idu Sande maping ndrelik. Pe Iy ihir ile ndrongo Maria odo Makdala. Pihe ti Yesus iy es sinel ndre ndrotulmuu odo pule-en tih. ¹⁰ Maria odo Makdala ile pe ilninen ile ta su lewen Yesus. Su hantang pe henemutuu hodo, ¹¹ pe Maria odo Makdala ilninen ile ta su. Iy inen ipe Yesus ti inna ndre moren pe ihir ndrongo iy. Odoke su hondrupo bilip ile tadan pwi.

*Yesus Ihir Ndrongo Horu Disaipel Rumuu Odo Sal
(Luk 24.13-35)*

¹² Idu ndruwen kurti pe horu disaipel rumuu herenelila odo sal, pe Yesus ihir ndrongo horu ile handrai yi. ¹³ Pe horu harlaninen ile ta su disaipel se yi tih. Odoke su hondrupo bilip ile ta horu pwi.

*Yesus Ihir Ile hu Su Disaipel Ndre Sungoh-pe-Homou
(Matyu 28.16-20 pe Luk 24.36-49 pe Jon 20.19-23)*

¹⁴ Inum pe Yesus ke ilihir ile ndrongo su disaipel ndre sungoh-pe-homou. Su hana-an song, idu Iy ihir ile hu su tih. Iy ihrurute ile ta su, odosa su tasu bilip pwi. Pe idu sa henen ile ta su, hapa Iy indretalang yi ti pe su hondrupo bilip pwi yi.

¹⁵ Pe Yesus ipe ile ta su ihpah, “Oduu atla lokpoi ndre mandra-an pe etninen gutnius kile ta sa ndramat ndre sulo-on.

* **16.8** Idu 16.9-20 eri sa sape ndramat sulo-on hapa Mak indritatorwei pwi. Su hapa ndramat homou yi idetorwei idu omur. Sa sape ndramat se hapa nolou sehir murun yi into ndruluhun nolou erti. Nolou erti ihpah, “Ile pe su pedih kuti halpa ile tam Pita pe su se yi tih. Su henen nolou ndre orngon eleheu imin ngat ipe ile ta su tih. Ndre omur ti pe Yesus Iy ndre Iy ile pe ipe ile ta su, ipe su hala lokpoi ndre mandra-an pe henen. Yesus ipe su henen nolwo-on Lapan ndre Lapan ipe kikuni yi ndre sa ndramat hala hun Iy tih. Nolou kuti nolwo-on Lapan pe we kindrinum pwi.”

¹⁶ Ndramat ndre kipu bilip pe kipu baptais, eri Lapan we kikuni iy yi. Odoke iy ndramat ndre kindripo bilip pwi, eri we Lapan ki-es iy. ¹⁷ Lapan we kiduwe puko-on kile ta su ndre hopo bilip ti pe su we hepupu-uh mirakulo. Su we ha-as sinel kile rongo, pe su we hosohou nolou handrai yi. ¹⁸ Su we hondrutou mot. Su we he-ing sane ndre ihnanan ndramat imat, odoke we handrimat pwi. Su we heduwe lumwe' su kile pule-e' sa lau sik, pe sa we hala huye' sa."

*Maryan Yesus Indrinum pe Lapan Ikuni Iy Ile ndre Heven
(Luk 24.50-53 pe Aposel 1.9-11)*

¹⁹ Lapan Yesus isohou ile ta su oh, pe Lapan ikuni Iy ile heven. Pe Iy ile ndre ndrurun ise lumwen Lapan mudon. ²⁰ Inum pe su disaipel hala lok ndre sulo-on. Pe hepehre Nolwo-on Lapan ile ta sa lau. Lapan immin ndroda su disaipel, pe inahnan mirakulo hehir, ile pe sa lau henehtuno sa ihpa ndre Nolwo-on Lapan su hentudou ti ndre ndrokene lakopwi.

Pas Tam Pol Ile Ta Su Galesia

Nolou Ile Munen

Galesia ti provins sih ise lon lok Asia Minor. Sa ndramat odo lok kuti su Yuda pwi pe hesenehtot Lo tam Moses ti pwi. Pol ile lok kuti pe idetuhno su ile nolou ta Yesus pe ihnan su hala Kristen. Pol isohou puko-on ipe mandra-an ti bilip kopwi ndre we kiduwe ndramat hodo huyen ndroda Yesus. Iy ipe Lo tam Moses ti hangka-an ke porah.

Hendremte sih ti ihpa kuti: iy ndramat ipe kile Kristen huyen ti kihtot bilip ndrodan ndre Lo tam Moses o kihtot ke bilip koson? Ndruwen Pol iyeu odo Galesia ti su ndramat se heneyuwen su Yuda eri hasa ngo su Kristen kuti pe hapa su hohtot bilip ndrodan ndre Lo tam Moses odo kile pe su hala huye' su odo mada' Lapan. Su hampa ile ta su Kristen odo Galesia, hapa su hemndrele kalatun merse-e' su ha-au.

Pol ihrungi nolou kuti ile pe iy idatorou ile ndrongo su ndramat Kristen odo Galesia odo kihna su hohtot yi ndre tatuhne huyen pe bilip ndrokene. Nolou iy isohou iyin munen ti iy ipesikiyan iy ti aposel ta Yesus. Lapan Iy ndre Iy iduwe iy ile eriy odo kinen nolou ta Yesus kile ta sa ndramat ndre su Yuda pwi tih. Ndruwen ti iy isohou ipe bilip kopwi we kiduwe ndramat hodo huyen odo madan Lapan. Ndrundrum sohous tadan ti ile Kristen punou ndre ihir odo punou huyen ndramat hompo ile ta ndramat. Iy punou huyen kuti ihir odo bilip ile ta Yesus.

1.1-10 Nolou ile munen

1.11-2.21 Pol ile aposel ti ihpa kehe

3.1-4.31 Pol ipehre huyen ta Lapan

5.1-15 Kristus indreruwyon su Kristen odo pahndran Lo

5.16-6.10 Pol ipakolou pe ipunou su Kristen

6.11-18 Num tam pas

¹ Yu Pol, aposel homou odo pehre Gutnius ta Yesus Kristus. Homou ndramat indrehtakalan yu pwi. Tawene tan ndramat indrahnan yu upu marai kuti pwi. Lapan Taman, Iy ndre isohrunge Yesus Kristus odo mat pe Yesus Kristus, Horu ndre Horu hertawe yu upu marai kutih. ² Yu pe su ndramat Kristen odo kede atawe pas kuti ile ta oduu sios sih sih oto lok hokor hokor odo Galesia.

³ Lapan, Tama' tidu pe Yesus Kristus, Mandra-an ta tidu, hertawe huyen ta Horu pe penuw ta Horu kimin lenga' oduu.

⁴ Kristus ihran Iy ile ta su Yuda pe su hapwi Iy imet. Kristus imet ti odo singi to-ir ta tidu ke-eu pe kirwe tidu tida-au odo

lo sane mo-on odo mehkele. Iy ipu kuti ile pahndran reh ta Lapan. Iy mandra-an ta tidu pe Tama' tidu. ⁵ Tidu titposan Lapan pe titsori rangan sei kihpa ke sei, kinehpa ke eriy. Ndre ndrokene.

Gutnius Sih Kopwi

⁶ Lapan iyuwen oduu yi ile ndrongon Iy ile pahndran huyen Tadan iyus tang Kristus. Oduu etsentahorngon kuti pwi pe edena-au ile ye gutnius sih yi. Yu uhretek ile sa oduu edempo kiti odosa, mundrun inna elwe-en mapwi pe kolo' oduu ke inesumwen Lapan. ⁷ Ndre ndrokene, sih gutnius yi pwi. Odoke yu upwe kuti odosa sa ndramat se hapa hanahnan tawene ta oduu kihndrolyut. Su hantatuhne hapa hopotulwen Gutnius ta Kristus pe hotou taheweh kile lon. ⁸ Yu kupwe kile ta oduu. Kipe ye odu ndre pwi su homou engel odo heven kipehre sih gutnius ndre ile handrai yi odo iy ndre odu etpehre ile ta oduu eri, ea saleu, Lapan kiduwe iy kile hel ndreh! ⁹ Odu etndrepa munen kah pe yu kupwe petsih yi. Iy si ndre kipehre gutnius ile handrai yi odo Gutnius ndre oduu etndretakunii, eri yu urih Lapan kiduwe iy kile hel.

¹⁰ Yu usengkeles upwe kundrehposan ndramat pwi. Yu ti upwe kuhposan Lapan. Kipe ye yu kumposan ndramat ti lehpe kundrunum lewen marai tang Kristus.

Pol Ile Lewen Marai Tan Kristus

¹¹ Oduu tinto, yu kupwe kile ta oduu. Gutnius ndre yu umpahre ti ndramat handrita lin pwi. ¹² Yu undretakuni odo ngo homou ndramat pwi. Homou ndramat yi indritatuhne yu inna eriy pwi. Yesus Kristus Iy ndre Iy ipaniniyan Gutnius kuti ile todo.

¹³⁻¹⁴ Oduu tuno' oduu. Pihe ti yu undrotowe punou ndre su papo' odu Yuda hemin ile eriy ti ile puko-on. Ehe eleheu hesep ndre adentatuhne sane punou kuti yu une-en pule-e' su odo eriy. Yu umpo marai puko-on ile pahndran lotu ta su Yuda. Ile pe yu usengkarundrum sios ta Lapan pwi. Yu untawe ngendre-en ile ta sa Kristen pe untasarpada su.

¹⁵⁻¹⁶ Odoke nino indretawe yu mapwi ti Lapan insusuwon yu munen odo po maryan. Iy kuti ile pahndran karundrum Tadan. Iy ispaniniyan Nedun ile todo, odo kile pe yu kipehre Gutnius tan Nedun kile ta sa ndramat Yuda pwi. Yu undretakun Gutnius kuti odo ndrongon homou ndramat pe upahre pwi. ¹⁷ Yu undrila ndrongo su aposel ta Yesus munen hodo Yerusalem pe undrehndremte su inna sa yu kupaniniye ti pwi. Yu ule ke kantri Arabia pe ndruwen ti yu use ndre taon Damaskus yi.

¹⁸ Krismas toloh ndre inum oh pe yu kah ule Yerusalem pe ulsohou tam Pita. Yu ulmin ndrongon iy rang ke sungoh-pe-lim. ¹⁹ Yu undrendre-et homou aposel yi pwi tapake Jems ndre tinton Yesus. ²⁰ Yu undritaheweh pwi, Lapan tunon, sa yu umpa ile ta oduu ti ndre ndrokene. ²¹ Ndruwen yu unum odo Yerusalem ti yu ule lok se odo Siria pe Silisia Provins. ²² Kalmene-en erti ndramat lewen sios odo Judia ti tuno' sa yu pwi. ²³ Su honohrung ke nolou ihpah, "Orngon ndre inepwi tidu pe intawe tidu ile kou pihe ti ke impehre bilip ile tang Kristus. Bilip erti iy petsih ipe kidehepuson pe kitsarpadan." ²⁴ Ile pe su ndramat Kristen odo Judia Provins hohrung Lapan ipotulwen yu, ile pe su hehposan Iy.

2

Pol Pe Su Aposel Se Yi

¹ Krismas sungoh-pe-hahuu inum ndre oh pe yu ule ndre Yerusalem yi ndrodan Banabas. Yu ukuni Taitus iyus oru yi. ² Yu ule Yerusalem odosa Lapan ipe ile todo ipe yu kule eriy. Yu upaniniyan Gutnius ndre yu umpehre ile ta sa ndramat Yuda pwi ti ile ta su lau mandra-ane odo sios into lo sohoh ta odu. Yu wamolou kihne marai yu umpo munen pe iy ndre yu umpo omur ti kinna hangka-an ke pwi.

³⁻⁵ Su ndramat se hapa kalatun martai ti hempini kina-au ile pahndran Lo ta su Yuda. Su ndramat kuti hadaheweh hapa ye su Kristen pe hopto su ise lo sohoh tadu. Su hasa heselulu-ou odu. Odu ndramat ndre oto pahndran Yesus ti Lo tasu Yuda ti indrehndrusi odu pwi. Ile pe su lulo-ou kuti hapa heduwe odu atla pahndran Lo tasu Yuda, pe atakun pede-en odo eriy. Odoke odu hepe etndretaryan nolou ta su pwi, odo kile pe ndrokene tang Gutnius ti ki-in ndre ndrurun. Ile pe etndre-et oh, Taitus, ndramat ndre iyus yu ti iy Grik, odoke su mandra-ane kuti homou indrehkike-ei ipe hepini kalatun martan ke-eu ti pwi.

⁶ Su ndramat se ti su lau mandra-ane odo lo sios. Odoke ile tawene todo, eri rangai mandra-an ihpe kehe ndre kehe ti hangka-an ke porah. Lapan ti isenehliit ndramat pwi. Ndramat rangan inehnding o pwi ti hala ke hondroh. Su mandra-an odo sios kuti hendripotili-it hangka-an inna ye Gutnius yu umpehre ti pwi. ⁷ Pwi ndre pwi. Su heltuwe ihpa ndre Lapan indretawe marai odo pehre Gutnius ile tasu Yuda pwi ti ile todo, ihpa ndre Iy iduwe Pita kipehre Gutnius kile ta su Yuda. ⁸ Odo tapa ile puko-on Tadan kuti Iy iduwe yu ule aposel odo kupu marai kile ta su Yuda pwi, ihpa ke Pita ile aposel odo kipu marai kile ta su Yuda tih. ⁹ Jems, Pita, pe Jon, su hahpa ndre su kakah, heltuwe ihpa ndre Lapan indretawe marai

kuti inna moryo. Ile pe su hopo sikan ile lumwe' oru Banabas. Iy kuti idekalmene-en odo odu otpo marai kile hondroh. Su hapa huyen odo we oru Banabas erpehre Gutnius kile ta su ndramat odo lok se yi, pe su hepehre kile ta su Yuda. ¹⁰ Su hehdremte ke oru hapa oru artahorngon su ndramat ndre ta su sane pwi odo ndrongo su. Iy erti sa yu umpo marai pukoon ile eriy tih.

Pol Idu Pule-en Pita

¹¹ Idu Pita ise pe imin Antiok ti yu upandrensi iy idu mada' su ndramat Kristen odosa, sa ndre iy ipu ti mo-on. ¹² Iy immin Antiok ti iy ina-an song imin ndroda su ndramat matlok* Kristen. Jems ihtakalan su ndramat se hala Antiok, eri pe Pita itmusuw iyeyu ta su ndramat ndre iy ina-an song ndroda su ti pe inyo-on song ndroda su pwi yi. Pita inuh ta su lewen Jems, odosa su ti Yuda, pe hapa su matlok Kristen ti hepini kalatun marta' su ti ha-au. ¹³ Su ndramat Yuda Kristen ndre hodo Antiok ti honoh ihpa ke Pita, ile pe ha-au ta su ndramat matlok Kristen kutih. Banabas ti idu ke ndruewe' su pe iyeyu ihpa ke eriy.

¹⁴ Idu iy ndre yu ultuwe Pita pe su Kristen ndre honto hondroh ti punou ta su indremimel ile ndrokene ta Gutnius pwi, eri pe yu uhrurute anam Pita idu mada' su, "Ou ti ou matlok pwi. Ou ti Yuda. Odoke ou ndre ou esenehtot Lo ndre sulo-on tam Moses ti pwi. Ile pe nombrun ehkikiyan su matlok Kristen hohtot kastam tatidu Yuda."

Lapan Ikuni Ndramat Yuda Pe Yuda Pwi Ile Bilip

¹⁵ Yu unlou lakopwi ihpa, "Pita, ndre ndrokene toru ti toru Yuda. Pihe ti toru tarsa pahndran Lo tam Moses pe tarampa ihpah, 'Su lau matlok ti huye' su odo madan Lapan pwi.' ¹⁶ Odoke mahkele, tidu tuno' tidu ihpa ndre tapa bilip ile ta Yesus Kristus we kiduwe ndramat kihir kile huyen odo madan Lapan. Lo ti isenahnan ndramat isela huyen odo madan Lapan ti pwi. Ile pe ndramat ndre kihtot homosa ndre Lo ipe ti we kinna huyen odo madan Lapan pwi. Tidu se ndramat Yuda ti titndrekakik ile ta Yesus Kristus, pe we titmin kile huyen odo madan Lapan ile pahndran bilip kurtih. Inna pahndran Lo ti pwi."

¹⁷ Uh tidu titpa titmin kile huyen odo madan Lapan pe titpo bilip ile ta Yesus, pe tideltuwei ihpa ndre tidu Yuda ti ndramat odo to-ir ihpa ke su ndramat matlok, iy erti kawé titpa kihpa kehe? Kristus ipe to-ir ti huyen ndreh? Pwi! Iy kuti indren hesel sal pwi ndre pwi. ¹⁸ Pihe ti yu umwin pahndran Lo, odoke yu ka undra-au odo eriy. Ile pe uh yu kule yi ndre pahndran Lo, eri yu ti ndramat odo tumburu-et Lo lakopwi.

* **2.12** matlok Kristen. Su Kristen ndre su Yuda pwi.

¹⁹ Yu ti undrunum odo pahndran Lo tih. Lo madan ke inso puli-i pwi, ihpa ndre Lo ti indrapwi yu undrumat. Iy kuti odo we kile pe mandro todo ndroda Lapan ti we kile huyen. Yu ti uhpa ndre undrumat ndroda Yesus use kei tondrih. ²⁰ Mandro ndre yu ko umwin eriy, eri ke ile huyen, ile pahndran bilip todo ile ta Nedun Lapan. Nedun Lapan ti eden yu pe imet ile nuhe. Ile pe mandro kehe ndre yu umwin ile eriy ti todo pwi. Yu umwin ile reh tang Kristus. ²¹ Yu undrehwamulu huyen ta Lapan pwi. Uh, Lo tam Moses ti intawe taha tihla huyen odo madan Lapan, eri Kristus imet ti porah kopwi.

3

Lo Ndre Bilip

¹ Yesus Kristus imet idu kei tondrih ti oduu tuno' oduu. Oduu atahrungii eri ihpa ke lehpe oduu otndroni ile mada' oduu tih. Iy si ipusahi oduu? Oduu Galesia ti pala' oduu pwi. ² Oduu atakun Lapan Mulwen ti odo oduu odompo sane ihpa ndre Lo irih ti, erih? Pwi, oduu atakuni Lapan Mulwen ti iyus tahrung Gutnius pe bilip ile eriy. ³ Oduu ti pala' oduu pwi ndre ihpa he? Mandro huyen ta oduu ti ihir odo pukoon ta Lapan Mulwen. Oduu ka we etndrumwii kile pahndran pukoon ta sengiy? ⁴ Ngendre-en ndre sulo-on ndre oduu atakun ti hala hangka-an ke porah ndreh? Yu undrupo bilip pwi! ⁵ Lapan ihlingi oduu Mulwen pe ipu mirakulo imin lenga' oduu. Iy erti odosa oduu otpo bilip ile Lo tih? Ndre pwi Lapan ipu kuti odo oduu atahrungii Gutnius pe otpo bilip ile eriy?

⁶ Atawene kile sa ihir ile tan Abraham. Nolou ta Lapan ipe ihpah, "Abram iduwe tawene tadan pe iy ndrehomou ile ta Lapan. Ile ke bilip tan Abram erti pe Lapan iyuwen iy 'lau kapin' pe ihposan iy."* ⁷ Etdre-et oh, ndramat ndre ta su bilip ti nedun Abraham ndre ndrokene. ⁸ Su ndramat ndre Yuda pwi ti we Lapan kiduwe su hodo huyen, ile pahndran bilip ta su ile Tadan. Iy kuti nolou ta Lapan ipaniniyan munen. Ile pe Gutnius eri nolou ta Lapan ipahran ile tan Abraham munen ihpa, "Odo tadam pe Lapan we kipu blesim sa ndramat ndre sulo-on odo lokpoi."† ⁹ Abraham ipu bilip pe Lapan ipu blesim iy. Iy we kipu blesim si ndramat ndre ipu bilip ihpa ndre Abraham ti yi.

¹⁰ Sa ndramat kehe ndre henelila ile pahndran Lo ti kihne hapa ye su ti huye' su odo madan Lapan. Pwi. Su ti hemin pahndran tineh, odosa nolou ta Lapan ti ipaniniyan ihpah, "Iy si ndramat imin ile pahndran Lo, o kitmbru-e handrai Lo

* 3.6 Endre-et Lin 15.6 † 3.8 Endre-et Lin 12.3

ti imin pahndran tineh.”‡ ¹¹ Homou ndramat we kindrimin huyen ile madan Lapan ile pahndran Lo ti pwi. Odosa nolou ta Lapan ti ipe ihpa, “Mandro huyen ile madan Lapan ti inuus bilip.”§ ¹² Lo ti indrahpa ndre bilip ti pwi. Lo ti ndre handrai, pe bilip ti ndre handrai. Nolou ta Lapan ti ipe ihpa, “Si ndramat ndre kihtot ndrاندran Lo ndre sulo-on pe kindretumbru-e handrai pwi, eri we kimin huyen ile madan Lapan.” ¹³ Kristus ise kei tondrih ti ile pahndran nolou ta Lapan ndre ipe ihpa, “Si ndramat ndre kimet kingkak kise kei ti imin pahndran tineh.”* Kristus iduwe Iy ile pahndran tineh kuti pe irwi tidu tida-au odo pahndran tineh. ¹⁴ Yesus imet ise kei tondrih ti isihnen taha tih-au odo pahndran tineh kutih. Yesus ipu kuti pe Lapan we kipu blesim su ndramat odo lok se yi ihpa ndre Iy ipu blesim Abraham, pe tidu we titakuni Lapan Mulwen ihpa ndre iy indriipo poromis. Iy we kipu ndre rundrei kuti kile pahndran bilip ile ta Yesus.

Lo Pe Poromis

¹⁵ Oduu tinto, ile sane tidu tidempo, rumuu ndramat hertawe tawene kile hondroh pe horpo sain kile eriy, eri horu homou o homou yi ndramat we kindretaparan pwi, ndre pwi kitou hangka-an yi kile pule-en. ¹⁶ Etdre-et oh, Lapan ti ipu poromis ile tan Abraham pe yayan homou. Nolou ta Lapan ti indriipa yayan Abraham sulo-on pwi, homou kopwi, iy erti Kristus.

¹⁷ Lapan ipu poromis ile tan Abraham ti munen. Krismas hangat-pe-tulnggeh (430) ndre inum yi oh, pe kah Lapan iduwe Lo ile tam Moses. Ile pe Lo iy iduwe ile tam Moses ti we kindranon kindraho poromis tadan kuti pwi. Poromis kuti we kindrinum pwi. ¹⁸ Odo uh, ipe ye hangngahang ta Lapan ti imang isso Lo, eri kawe kindrimang kinso poromis ti pwi. Odoke Lapan ihngahang Abraham ti iyus poromis. Indri-us Lo ti pwi.

¹⁹ Eri pe Lo ti ka odo handrai sa? Hahngahang ta Lapan ti iyus poromis, ile pe Iy itou Lo ti odo sa yi? Iy iduwe Lo ti odo kipahran sane mo-on taha ndramat tihempo. Lo ti we ki-in uu kenon ndre Kristus, yayan Abraham ndre Lapan ipu poromis ile tadan ti kinsa. Engel odo tudou nolou ile pe ise, ikuni Lo kuti odo hu Lapan pe iduwe ile tam Moses. Moses ikunii pe iduwe ile ta sa ndramat odo Israel. ²⁰ Odoke ndramat odo tudou nolou ile pe ise ti indrimin lom poromis ta Lapan ile tan Abraham ti pwi. Lapan Iy ke ndre homou kopwi iduwe poromis kuti ile tan Abraham. Homou ndramat indrimin ndrokoron odo takun nolou ile pe ise ti pwi.

‡ 3.10 Endre-et Lo 27.26, Jeremaiah 11.3 § 3.11 Endre-et Habakuk 2.4 * 3.13 Endre-et Lo 21.23

²¹ Iy kuti ihpa kehe? Lo ti intahepiyen poromis ta Lapan? Pwi! Lo isentahepiyen poromis ti pwi. Ipe ye taha tihtakun handrai Lo ndre we kiduwe taha tihto huyen odo madan Lapan, eri taha ndre sulo-on tihehtot eriy kehii. Odoke we kindrahpa erti pwi. ²² Nolou ta Lapan ti ipe lokpoi ndre sih ti puko-on tan to-ir insorohei, ile pe hangahang ta Lapan, Iy ipu poromisim ile pahndran bilip ile ta Yesus Kristus, eri ndramat ndre hopo bilip ile tang Kraisi ti we hokun.

²³ Bilip ile ta Yesus indrihir mapwi ti, eri taha ndre sulo-on ti Lo ihndrusi taha ihpa ndre tihto kou, iyenon ndre bilip kuti ihir ise rang. ²⁴ Ile pe Lo madan ise ta tidu iyenon ndre Kristus ihir. Iy kuti odo kile pe kiduwe taha tihla huyen odo madan Lapan, ile pahndran bilip ile tang Kristus. ²⁵ Mehkele bilip kuti mundrun indrihir. Lo kah madan inso ta taha pwi.

Oduu Ti Nedu Lapan Yi

²⁶ Ile pahndran bilip eri oduu ndre sulo-on ti atla nedun Lapan ile hotok ta oduu ndroda Yesus Kristus. ²⁷ Oduu otndrohtok ile ndroda Yesus idu oduu otpo baptais tih. Mandro-on pe lila-an ti oduu etndretakunii. Oduu etndretakuni Iy ndre homou. ²⁸ Ile pe ndramat odo lok kehe o kehe, kamal o pedih, o ndramat handrai sa, eri hala ke hondroh.† Su ndre sulo-on ti hala ke homou ile hotok ta su ndroda Yesus. ²⁹ Ou si ndramat ta Yesus eri ou ti yayan Abraham yi, pe we okun sa ndre Lapan indripo poromisim Abraham ile eriy tih.

4

¹ Nolou yu umpa ti ihpa ndre kutih: Orngon homou tadan sane sulo-on. Orngon kuti nedun kamal homou. Uh anah ti mapwi lehyen pe taman kimet, eri sane tan taman ti iy we kile taman. Odoke idu anah kuti ma lehyen, eri iy ti ihpa ke homou ndramat lewen marai mbrunen pwi. ² Iy mapwi lehyen ti sa ndramat se yi mada' sa ise tadan pe sane tadan, kenon ndre mundrun ndre taman indretawei ti kihir. ³ Tidu ti ihpa ke eriy. Mulou mo-on odo poi heduwe tidu titndrela pahndra' su. ⁴ Odoke Lapan ihtakalan Nedun ise idu mundrun ndre Iy indretawei. Pedih ndramat iduwe Iy pe Iy imndra imin pahndran Lo ta su Yuda. ⁵ Iy ise ti odo ruprup taha odo pahndran Lo, kile pe Lapan kikuni taha tihla nedun. ⁶ Lapan iduwe Mulwen Nedun ise lon ede' tidu eri ipaniniyan ihpa ndre tidu ti nedun. Mulwen Nedun kuti impa inehpa, "Tomo, yu tomo." ⁷ Ou ndramat homou homou ti anna nedun Lapan. Ou ka endrimin ihpa ndre lewen marai keporah ti pwi. Odo ou anna nedun Lapan, pe Lapan we kihlingi ou sane ndre sulo-on tadan.

† **3.28** Su ndre sulo-on ti hanna ihpa ndre homou kopwi.

Pol Ikarundrum Su Galesia

⁸Idu munen oduu tuno' oduu Lapan mapwi ti oduu ti lewen sane mulou mo-on. Sane mulou kuti Lapan pwi. ⁹Odoke mehkele ti oduu kah tuno' oduu Lapan pe iy tunon oduu. Su mulou kiti hepe puko-o' su pwi. Ile pe ihpa kehe pe oduu ka atawe ndrue' oduu ile ta Lapan, pe atla ndre ndrongo mulou ke porah kuti? Oduu atpa atla ndre lewen marai ke porah ta su yi ti ile sa? ¹⁰Oduu adentawene mandra-an ile sane ndrongo odo rang sei sei, ndrui sih sih, mundrun hesep hesep pe krismas sih sih, odo atpa kile pe atla huye' oduu odo madan Lapan. ¹¹Yu ukarndrundrumwi oduu. Sane oduu odompo ti kihne kihnan pe sane marai ndre yu undrupo ile henuwii oduu ti hendrihir hangka-an pwi.

¹²Oduu tinto, yu ti undrunum odo pahndran lo. Yu uhn-dremte oduu puko-on upwe oduu ada-au odo eriy pe adahpa ndre yu tih.

Munen ti oduu etndrepe hangka-an mo-on inna todo pwi. ¹³Oduu tuno' oduu yu upehre Gutnius ile ta oduu ndre mamunen ti sik idu mundre. ¹⁴Sik todo ti iduwe mundrungot ile ta oduu tapai, odoke oduu etndrehmbore oduu yu pe etndresingte yu pwi. Yu ule ngo oduu ti oduu etpwo-es yu pe etkuni yu ule eseu ta oduu. Oduu otpo kuti ile todo ti ihpa ke lehpe oduu otpo kile ta su homou engel ta Lapan, o otpo kile ta Yesus Kristus. ¹⁵Oduu etpwo-es yu ile ke mo-on idu yu use ngo oduu. Lehpe ta oduu hangka-an ndre oduu ede' oduu ile eriy lakopwi ti etawe todo, kihpa ndre adapa mada' oduu pe etawe modo, kipe ye mada' ti hanapai tih. Yu udamumoi lehpe oduu otpo kuti kile todo, odoke mehkele ti reh ta oduu erti inna he? ¹⁶Ke indrehpa kehe? Yu umpahre nolou ndrokene ile ta oduu ti ke indrahnan oduu pe oduu ka anan ndrue' oduu yu ndreh?

¹⁷Su ndramat ndre hapa oduu odohtot Lo tam Moses ti hereh mandra-an hapa tawene ta oduu ti kihpa ndre tawene ta su. Iy kuti inna handrai hangka-an huyen pwi. Su hapa kile pe tawene ta oduu ti kise ke henuwii su. ¹⁸Su hereh puko-on hapa hokuni oduu kile ngo su ti huyen, kipe ye sa su hapa hokun oduu kile eriy ti huyen. Odoke su hopo kuti kiseu kopwi, nombrun kinto ke ndre iy ndre yu umwin ndrongo' oduu. ¹⁹Oduu nedu, ngendre-en ndre su pedih hentudou kom pe hentakun ti yu untakun ihpa ke eriy odo ta oduu. Ngendre-en kuti we kinsou kenon ndre oduu etndrela nedun Lapan ihpa ndre Kristus. ²⁰Yu reh todo upwe kidu kuti yu kumwin ndroda oduu, odoke yu kuse kihpa kehe? Yu upwe kumwin ndrongo oduu kile pe nolou sa yu unolou puko-on ile ta oduu iyin pas kuti yu kutmangsahan kehii kile ta oduu.

Yu tuno homosa yu kupu odo henuwii oduu ti pwi odosa yu kolu insop. Yu ungarundrum oduu lakopwi.

Ihpa Ndre Heka horu Sarah

²¹ Oduu kehe ndre atpa otpo sane kile pahndran Lo tam Moses eri atpa kile todo. Oduu tuno' oduu handrai sa Lo kuti ipe ti ndre pwi? ²² Nolou ta Lapan ti ipe Abraham ti nedun kamal rumuu: Homou tam pedih mbrulun ndrokene, pedih ndre impo sane ile reh, pe homou tam pedih lewen marai ke porah. ²³ Ismael, nedun tam pedih lewen marai ke porah ti ihir odo ndrayen kamal pe pedih inehtok pe kom ihir. Odoke Aisak, nedun tam pedih impo sane ile reh, ti ihir odo pahndran poromis ndre Lapan iduwe ile tan Abraham.

²⁴ Horu pedih kuti herehpa ndre poromis ndre runi ta Lapan. Hene Iy iduwe ile tan Abraham pe hene ile tam Moses odo puliy Sainai. Heka ti ihpa ndre poromis Lapan iduwe ile tam Moses odo puliy Sainai. Ile pe nedun su ti we honto ke pahndran Lo ndre Lapan iduwe ile tam Moses. Su we hala ke lewen marai mbrunen pwi. ²⁵ Heka ti ihpa ndre puliy Sainai ilso Arabia. Heka ti ihpa ndre siti odo Yerusalem mehkele, odo Yerusalem ndrodan ndre nedun su ti honto ke pahndran Lo. ²⁶ Odoke Yerusalem* ilso eleng ti inso pahndran Lo ti pwi. Iy ti tine' tidu Kristen, odo tidu ti tidempo sane ile reh ta tidu. Tine' tidu ihpa ndre tine' tidu Sarah tih. ²⁷ Nolou ta Lapan ipe ihpa,

“Pedih ndre osompo nedun pwi,

pe esentakun ngendre-en odo tudou kom pwi ti engei, erkei pe epwo-es.

Odosa pedih ndre mbrulun iyeyu tadan ti we kipu nedun sulo-on,

kidepelwem pedih ndre mbrulun imin ndruluhun iy tih.”

²⁸ Ile pe oduu Kristen ti nedun Lapan ihpa ndre Aisak, ile pahndran poromis Lapan iduwe ile tan Abraham. ²⁹ Idu kalmene-en erti, kom ndre ihir odo ndrayen kamal pe pedih inohtok ti ineruhe kom ndre ihir puko-on ta Lapan Mulwen, pe intawe ngendre-en ile tadan. Mehkele ti ihpa ke eriy, ndramat ndre hodo pahndran bilip ile ta Lapan ti hentakun ngendre-en inu-us ta su ndramat ndre hodo pahndran Lo tih. ³⁰ Nolou ta Lapan ipe yi ihpa, “Awas pedih lewen marai ke porah horu nedun hara-au, odosa sane tan tama' horu kom kuti we iy kom nedun pedih lewen marai ke porah ti kindretakun pwi. Sane ndre sulo-on tan tama' horu ti we tan kom ndre tinen immin ile reh tih.”† ³¹ Ile pe oduu Kristen,

* 4.26 Yerusalem ilso eleng: erti sios pe ndramtan ndre hempo bilip ile ta Yesus Kristus. † 4.30 Nolou kuti iyin buk Lin 21.10

tidu ti nedun pedih ndre lewen marai ke porah ti pwi. Tidu ti nedun pedih ndre impo sane ile reh tadan tih.

5

Atakorwe Mandro Ile Reh Ta Oduu

¹ Kristus indreruwyon tidu. Lo kah madan inso tatidu pwi. Ile pe ndrike' oduu kihes, nombrun adahran oduu kile lumwe' sa ndre we hahnan oduu kile ndramta marai ke porah.

² Atahrung kehii. Yu Pol umpa ile ta oduu. Kipe ye oduu adahran su ndramat kuti hepini keltun marta' oduu ha-au, pe etkakik kile Lo ta su Yuda, eri marai ndre Kristus ipu ti we hepe kindrehnuwii oduu pwi. ³ Adampahar, yu kupwe petsih yi. Iy si ndramat ndre kihran pe hepini keltun martan ke-eu, eri nombrun kitmburu-e handrai Lo. Lo ndre sulo-on ti iy kihtot ndre eriy kenon. ⁴ Oduu kehe ndre edengkeles atpa atla huye' oduu odo madan Lapan ile pahndran Lo, eri ndrokoro oduu pe Kristus ti indremendrih. Oduu ti etndre-au odo huyen ta Lapan.

⁵ Tidu Kristen ndramat, ile puko-on ta Lapan Mulwen impo marai ile pahndran bilip ta tidu ile ta Yesus Kristus, eri tidu titreh titpa Lapan we kiduwe tidu titla huyen odo madan. Iy kuti sa tidu tidengkelyen tih. ⁶ Tidu titndrehtok ndroda Yesus Kristus, ile pe kalatun martai kile pini ndre pwi, eri porah kopwi. Sa mandra-an lakopwi ti tapa bilip ile pahndran reh ta tidu ile ta sa ndramat se yi.

⁷ Bilip ta oduu ile ta Yesus Kristus ti inehtot huyen. Iy si ihnan pe oduu otnum tahrung nolou ndrokene tih? ⁸ Lapan ti pwi. Iy ti iyuwen oduu atla Kristen ndre mamunen kopwi. ⁹ Yis ti hepe kopwi odoke inahnan palawa ndre sih intaptap. ¹⁰ Yu tuno ihpa ndre Lapan we kihnuwii oduu, pe oduu we odohtot tawene todo tih. Yu tuno, oduu we otndrohtot ye sih tawene pwi yi. Iy si ndramat ndre inehyan tawene ta oduu, eri Lapan we kihndrusi iy.

¹¹ Kipe ye ihpa ndre su hapa, yu mapwi kumpehre kupwe sa kamal hepini keltun marta' su ha-au, eri ihpa kehe pe su Yuda ma hontudou ngendre-en ile todo tih? Oduu Kristen ndramat todo, etndre-et kile todo oh. Kipe ye ndre ndrokene, yu ma kuntatuhne ndramat kile eriy, eri nolou ndre yu umpehre upwe Yesus Kristus imet idu kei tondrih ti we kindrahyan tawene ta sa lau pwi. ¹² Yu wasu-u upwe su ndramat ndre henahnan tawene ta oduu ile mo-on ti hepini keltun marta' su ha-au pe hada mburuwe' su kile ndrodan yi.

¹³ Oduu bilip ndramat todo, Lapan ke indretakuni oduu yi, ile pe oduu kah fri. Oduu ka oto ile reh ta oduu. Odoke nombrun etawe reh kuti kiduwe oduu otpo sane mo-on kile

pahndran waso ta sengiy. Homou ahwasu-um homou, pe edehnuwii iy si ndre tadan marai. ¹⁴ Odo Lo ndre sulo-on kehe ndre iyus ndrongoon Moses ti hala ke handrai hemin komanmen sih. Komanmen erti kurti, "Ehwasu-um ndramat homou yi ihpa ndre ou wasu-um ou ndre ou tih." ¹⁵ Odoke kipe ye oduu adata-at oduu pe otyo-on oduu kihpa ndre puyep eri adampahar, kihne oduu ndre sulo-on edehrut ndresale.

Lapan Mulwen pe Sengiy

¹⁶ Homosa yu upwe kupwe ti kutih. Mandro pe lila ta oduu ti etawe Lapan Mulwen ki-in munen, kile pe oduu we etndrepo sane mo-on ndre sengi' oduu irreh ti pwi. ¹⁷ Odo sane ndre sengi' tidu irreh ti Lapan Mulwen ti mboren pe sane ndre Lapan Mulwen waso-on eri sengi' tidu ti wamolon. Horu ndre rundrei ti handrai impo pahun ile pule-en handrai. Ile pe kipe ye Lapan Mulwen ki-in munen mandro pe lila ta oduu ti oduu etndranon etndrepo sa ndre sengi' oduu irreh ti pwi. ¹⁸ Odoke kipe ye oduu etawe Lapan Mulwen ki-in mune' oduu, eri Lo ti tadan puko-on odo we kihndrusi oduu ti pwi.

¹⁹ Punou mo-osa ndre sengiy waso-on ti he-en ke moleu:
punou mo-on puso-on ihpa ndre punou ta mweh,
pirihe mo-on pe ndramat kamal pe pedih hementir su ke
porah kopwi,

²⁰⁻²¹ lotu isela ta Lapan ndrokene ti pwi,
tapupu-uh sane ihpa ndre ngam,
purku-um pe sane posing,
ndramat hanta su ile nolou,
henendringis sane ta ndramat homou yi pe hompo loroh,
ndramat hapa hosor ranga' su,
ndramat tuno' su sa ndramat se yi ti pwi,
ndramat hemir hemir henesarpat pe hompo pahun ile pule-e'
su,
koloi inehrut ile sane ta sa ndramat,
koloi inehrut ile ta sa ndramat se yi,
homo pahun pe horoh sa,
heni-ing wo puko-on ea ineluhen palai,
koloi inehrut ile ta sa ndramat ndre mandro-o sa huyen, pe
sane punou mo-on se sulo-on yi.

Yu kupwe kile ta oduu ihpa ndre yu undripan munen tih. Su kehe ndre hompo kerit sane mo-on kuti we hanna pahndran kapman ta Lapan pwi.

²²⁻²³ Odoke Lapan Mulwen inahngahang sane kutih:
herreh tan ndramat,
pwo-es,
ndrinei ineweh,

ndrinei isenai sowin pwi,
 hangahang sane,
 huyei illa tan ndramat homou yi,
 hohtot ile punou huyen rang sei sei,
 homou intamangsan homou ile huyen,
 pe ndramat henehndrepti su odo tawene mo-on.
 Sih Lo indranon we kihndrehndrusi si ndramat ndre impo
 sane punou huyen kuti pwi.

²⁴ Su ndramtan Yesus Kristus ti hendrepiyen punou mo-on odo sengi' su ti indra-au ndresale. Punou mo-on erti su hopo nilim ile kei tondrih pe indrimat. ²⁵ Lapan Mulwen iduwe laip ise tatidu, ile pe tidu tidahran Iy ki-in munen tidu odo lila-a tidu ndre sulo-on. ²⁶ Titmesi-iy ke ndre tidu kolwii, titakursi ndrinen ndramat se yi kolwii, titndringis sane o ndramat se yi kolwii.

6

Otpo Huyen Kile Tan Ndramat Sulo-on

¹ Oduu bilip ndramat todo, kipe ye oduu homou Kristen ndramat kipu hangka-an to-ir mo-on, eri oduu kehe ndre etmin huyen ile mulwei ti otsohou kehii kile tadan, pe atawe iy kimin kile huyen yi. Mada' oduu kise ta oduu kehii odo sane sa ndre oduu edempo, kihne oduu ataketi kile ndre sal mo-on yi. ² Homou ehnuwii homou kile pede-en tadan. Ile ke sal kuti oduu we edohtot Lo tang Kristus. ³ Taha Kristen ndramat ti tihla ke hondroh. Ile pe si ndramat ipe ye iy ti iy mandra-an ihpa kehe ti intaheweh - iy intawiwih ke ndre iy. ⁴ Ndramat homou homou kindre-et pe kihkelmene punou sa iy impo ti huyen ndre mo-on. Uh sane iy impo ti huyen, eri iy kimesi-iy iy. Odoke nombrun kimesiyen ke ndre iy, pe kipe iy ti ihluwen sa ndramat ile po sane. ⁵ Odosa ndramat homou homou ti we kisoni ke ndre pede-en tam punou tadan.

⁶ Iy si ndramat ndre intakun tatuhne ile nolwo-on Kristen bilip, eri kihnuwii ndramat ndre intatuhne iy ti kile sane ihpa ndre lehmweh pe song.

⁷ Nombrun atawiwih ke ndre oduu. Lapan ti homou isentawiwih Iy pwi. Iy tunon sane ndre sulo-on. Hangka-an ou si ndramat odohon ti we ekuni ke ndre sengi hangka-an erti. ⁸ Uh ou kolum kisso ke sane ndre sengiy irreh, eri we opondriti mat odo eriy. Odoke uh ou opo sane huyen kile pahndran henuwii ta Lapan Mulwen, eri Lapan Mulwen we kiduwe ou okuni kendrin marai tadam. Kendrin erti mandro huyen ndrokene ndre isenum pwi tih.

⁹ Ile pe tidu titpo les odo pupu-uh punou huyen kelwii. Odo uh tidu titpo marai kiseu kopwi, eri we titakuni kendrin

huyen kidu patmundrun. ¹⁰ Ile pe mapwi tidu tidanon titpo huyen kile ta ndramat ndre sulo-on, eri titpo. Mandra-an lakopwi, eri titpo huyen kile ta su ndramat ndre hopo bilip ile ta Lapan.

Keltu Martai Ki-eu Ti Porah - Tapake Taha Tahir Kile Huyen Yi Tih

¹¹ Nolou kuti yu ndre yu udatorou. Etdre-et tatorou todo mandra-an le oh.

¹² Su ndramat ndre hengkeles puko-on hapa keltu' marta' oduu ti hepini ha-au ti odosa, su honnoh ta su Yuda. Uh su henen hapa kei tondrih ta Yesus kopwi we kikuni ndramat kile hu Lapan, eri su Yuda we hetulyan su. ¹³ Su ndramat ndre henehran keltu marta' su hempini ha-au ti hesempo sane ndre sulo-on ndre Lo ta su Yuda ipe su hopo ti pwi. Inum oh pe su hapa hepini kalatun ka-an ta oduu ha-au, odo hapa hesursor ke ranga' su kile mandra-an.

¹⁴ Yu Pol, eri we kunsursor rongo kinna hangka-an odo sen-giy ti pwi. Yu kusursor tapa rangan Yesus Kristus. Iy imet idu kei tondrih. Marai Kristus ihnan idu kei tondrih ti indrahnan sane odo lokpoi ti handrimat odo tawene todo. Pe yu ndre yu ti undrimat udu kei tondrih, ile pe yu kawé kundruto omur ta sane odo lokpoi pwi. ¹⁵ Kalatu' martai ke-eu ti hangka-an ke porah. Kalatu' martai kiseu ti hangka-an ke porah yi. Homosa mandra-an lakopwi ti Lapan we kihnan taha tahir petsih yi. ¹⁶ Ndramat ndre sulo-on kehe ndre honohtot ile sal yu undripa kudu, eri Lapan we kikanndrundrumwi su, pe we kiduwe ndrine' su keweh. Su ndramat kuti su Israel ndre ndrokene ta Lapan.

¹⁷ Kundrumwi sohohu todo kidu kutih. Nombun homou ndramat kitou pede-en kile todo yi, odosa lekte' suwa he-en mundre ti hapaninayan ihpa ndre yu ti lewen marai ta Yesus.

¹⁸ Oduu tinta, karundrum ta Mandra-an tatidu, Yesus Kristus, imin ndrodan mulwe' oduu homou homou.

Ndrokene.

Nambawan Pas Tam Pol Ile Hun Timoti

Nolou Ile Munen

Timoti ti ma eleheu pe iy ti Kristen. Iy ti odo lok Asia Minor. Asia Minor ti mehkele hoyuu Teki. Tinen ti odo Yuda pe taman ti odo Grik. Iy imin Efesus pe Pol idetorou ile ndrongon iy. Iy ti ndramat Kristen huyen pe inehnuwii Pol ile maryan Lapan. Pol isohou ile sane ndre tulndrei iyin lon pas tadan ile hun Timoti.

Pol ipandrehndreh Timoti ile ta sa ndramat hontudou taheweh tatuhne. Taheweh tatuhne kuti inu-us ndrongo su Yuda pe sa ndramat se yi. Bilip tan tatuhne kuti ipe lok poi ti lonen sinel. Bilip erti ipe ndramat homou homou we hala ndrongo Lapan ti we ki-us tawene tungye. Bilip erti isinip ana' sa lau odo osou, pe ipe sa honyo-on sane song se kelwii.

Pol isohou yi ile maryan ndramat ndre hene-en munen lotu pe surok. Iy ipunou su ile pasin huyen ndre su lida odo sios we honohtot eriy tih.

Ndre ilnum ti Pol ipunou Timoti ile sal huyen ndre Timoti we kihtot eriy, kile we iy kile lewen marai huyen ta Yesus. Pe Pol ipahran marai kehe ndre Timoti we kipupu-uh odo henuwii sa bilip ndramat hemir hemir.

1.1-2 Nolou iyin munen

1.3-3.16 Pol ipunou sios pe su lewen marai ta sios

4.1-6.21 Pol ipunou Timoti ile marai

¹ Yu Pol, aposel homou ta Yesus Kristus tih. Yu usini pohon pe umpo marai Tadan ihpa ndre Lapan ipe yu kupu. Lapan indrekuni tidu yi pe Yesus, tidu tidenkelyen.

² Timoti, yu nedu ou ndre ndrokene ile pahndran bilip tadam. Yu udetorwe pas kuti ise ndrongo ou pe usurok ou ile ta Lapan, Iy Tama' tidu, pe Yesus Iy Mandra-an ta tidu. Horu harla huye' Horu kile tadam, hartawe karundrum ta Horu kile tadam, pe hartawe penuw ta Horu kimin ndrodan ou.

Pandrehndreh Odo Taheweh Tatuhne

³ Yu urih upwe ou emin ke ndre Efesus ihpa ndre yu upwe ou emin eriy idu kalmene-en ndre yu upwe kule Masedonia. Sa ndramat se odo kirti hontudou taheweh tatuhne illa ta sa ndramat se yi. Tatuhne kuti indre-en bilip ta sios ti pwi. Ayahat ana' su ndramat hontudou taheweh tatuhne kuti pe su honum. ⁴ Apa kile ta su pe su honum ninen tatili-iy pe pohtidi-iy ta su. Tatili-iy pe pohtidi-iy kiti hentawe ndramat hanta sa, pe handranon hendrehnuwii bilip ta sa ndramat

ile ta Lapan pwi. Sane ndre Lapan waso-on ti tapa ihhir odo bilip ta ndramat. ⁵ Pas todo kuti odo we kiduwe taha tihreh tataha. Tihreh tataha ki-us ede' tidu, tawene huyen pe bilip ndre ndrokene. ⁶ Su ndramat se erti handra-amelyen sane kuti, ile pe honolou sane ke porah. ⁷ Su hapa ye tuno' su Lo ta Lapan ti ile huyen, pe hapa hadatuhne sa lau kile eriy, odoke su tuno' su Lo kuti indrahii pwi. Su hontut odo nolou sa ndre su hampa tih.

⁸ Taha Kristen tuno' taha, Lo kuti huyen kipe ye taha tihtawe Lo kuti ki-in ndre ndrurun. ⁹ Tihentahorngon, Lo sa hanahnan ti ta sa ndramat huyene ti pwi. Lo sa hanahnan ti odo ta sa lau mo-osa. Sa lau mo-osa kuti ndre hontumbrue lo pe hontulei sane mo-on, hontumbrue Lo ta Lapan odo sengiy pe mulwei, honopwi tama' sa pe tine' sa hamat, honu-up ndramat hamat ke porah. ¹⁰ Lo ti odo ta su ndramat ndre henemetir ndrodan kamal pe pedih ke porah, ndramat kamal imentir ndrodan ndramat kamal, pe ndramat hompo suhen illa ndramat ile lewen marai mbrune' su pwi. Lo ti tasu ndramat ndre hentaheweh pe hentamumoi ke porah, pe hompo sane ndre mo-o' su ndre indre-en lon tatuhne tang Kristen bilip pwi tih. ¹¹ Tatuhne erti iyin lon Gutnius. Gutnius erti nunuwen. Iy iyus hu Lapan. Lapan erti Iy kapin. Iy iduwe ise todo odo yu kupweninayan.

Pol Ide Urehen Lapan Odo Karundrum Tadan

¹² Yu ude urehen Yesus, Mandra-an ta tidu, odosa Iy ipuko-on yu pe iduwe tawene ile polo, odo yu kupu marai Tadan. Yu ude urehen odosa Iy tawene Tadan ipe yu uwonon pe iduwe yu upu marai Tadan. ¹³ Munen yu una Kristen mapwi ti umpo nolou mo-on ile pule-en, unepwi su lewen pe untulyan su. Odoke Lapan ikarndrundrumwi yu, odosa yu tuno sa mo-on yu umpo ile Tadan ti pwi. ¹⁴ Orkom! Reh ta Yesus, Mandra-an ta tidu, ile todo ti mandra-an lakopwi idepelwen to-ir todo. Bilip todo ile Tadan, pe reh todo ile ta sa Kristen ndramat, ti ihir odo reh mandra-an Tadan kuti.

¹⁵ Yesus ise lokpoi ti odo takun yi ndre taha to-ir ndramat titla yi ndre ndrongo Lapan. Tihkuni nolou kuti pe tiho bilip kile eriy, odosa iy nolou kuti ndre ndrokone. Yu ti mo-o lakopwi umwin lenga' sa to-ir ndramat kurti. ¹⁶ Odoke Lapan ikarndrundrumwi yu, odo kile pe Yesus kililingan ihpa ndre Iy ti isemportai loroh pwi. Yu ti to-ir todo mo-on lakopwi, odoke Iy ikuni yu yi, kile pe sa ndramat heltuwe huyen ta Yesus ile todo kurti, pe hopo bilip kile Tadan. Pe uh su hamat, eri mulwe' su we hala hu Lapan.

¹⁷ Iy ti King pe Lapan homou kopwi,
Iy isemat pwi,

Iy we kindrimin pe kindrimin,
heseneltuwei pwi.

Pwo-es kile Tadan pe rangan kile sursor,
sei ihpa ke sei, kindre-en pe kindre-en,
kindrinum pwi. Ndre ndrokene.

¹⁸Timoti, yu nedu ou ile rangan Lapan. Yu kupwe kurti kile tadam, ile pahndran nolou su profet pihe hendripa hapa we kihir kile tadam tih. Antahorungon nolou kuti pe opo marai kile pahndran, odo we kipuko-on marai tadam. ¹⁹Adakorwe bilip tadam. Pe tawene tadam huyen ti kimin kehii. Su ndramat se ti hendritahorngon su odo tawene huyen kuti pwi pe hendreruhten bilip ta su, ihpa ndre ndrole' yap iruh. ²⁰Himeneus horu Aleksander ti horu rumuu odo ndroda su lau kutih. Ile pe yu uduwe horu herndrela lumwen Satan, kile pe hermusou pe hornum piket Lapan.

2

Surok Ile Ta Lapan

¹Yu reh todo mandra-an ti upwe kinto lo surok kile ta Lapan ti sa Kristen henesurok odo henuwii sa ndramat ndre sulo-on, pe hanta urehen odo henuwii Tadan. ²Henesurok pe henehdremte Lapan kile henuwii kapman pe su ndramat hene-en poho marai pe hene-en munen ndramat, kile pe mandro ta taha kimin kile huyen, ndriner' taha keweh pe tihto huyen odo madan Lapan pe tityoman Iy. ³Lapan ti indretakuni taha yi. Surok ihpa kudu eri illa huyen ile ta Lapan, pe Iy impwo-es illa eriy. ⁴Iy waso-on taha ndramat ndre sulo-on tihehtuno taha nolou ndrokene Tadan, pe Iy kikuni taha kile ndrongon Iy yi. ⁵Lapan ti homou kopwi. Pe ndramat ndre imin ndrokoron pe intaparngan taha ndramat pe Lapan ti homou kopwi yi. Iy erti Yesus Kristus. ⁶Idu mundrun ndre Lapan ipaninyan eri Yesus Iy ndre Iy iهران Iy ile lumwe' sa ndramat pe ilnget ngendre-en, pe imet ile sihnen to-ir ta taha ndramat ndre sulo-on. Iy ipe kikuni taha tihla ndrodan Iy yi. ⁷Ile pe Lapan iduwe yu ule aposel odo kupweninye Gutnius kile ta su ndramat ndre su Yuda pwi, pe kudetuhne su kile Kristen bilip pe nolou ndre ndrokene. Nolou todo kuti ndrokene, yu undritaheweh pwi.

⁸Odo lon omwen surok ndre sulo-on, eri yu wasu-u su kamal heduwe su ndresale kile lumwe' Lapan, pe hosori lumwe' su hala eleng pe hosurok. Su nombrun hopo loroh ndre pwi hada su kile nolou.

Pedih Hemin Lon Omwen Surok

⁹Yu urih upwe su pedih ti hedese ndrihi' su kehii kison pe honuwnou su kile lakopwi kolwii. Numbrun hopo

tili-it ndrampala' su kile handrai pe handrai. Nombrun hehndrulu-ul ndre pwi hotou sane mbrune' su mandra-ane ihpa ndre gol he-en mundre' su. Konan, hopo sane kuti kelwii. ¹⁰ Su pedih ndre hapa su Kristen, eri hopo marai kile huyen, pe heduwe sane marai erti hala nowiye' su.

¹¹ Su pedih nombrun hosohou. Hodo kopwi pe hohrung ke nolwo-o Lapan. ¹² Yu we kundretawe homou pedih kitou tatuhne kile nolwo-o Lapan pwi. Pedih ki-in munen tang kamal kolwii. Su pedih hosohou kolwii. ¹³ Odo Adam ti Lapan ihnan iy iyin munen odo tan Ewah. ¹⁴ Adam ti Satan indritawiwii iy pwi. Satan ti idewiwii pedih pe pedih itmbru-e punou ta Lapan. ¹⁵ Odoke Lapan we kikuni su yi kile pahndran su hotou nedu' su, hadakorwe bilip ta su kile puko-on, hahwaso-o' su sa ndramat, helngwen su odo punou mo-on, pe hedese ndrihi' su kehii odo mada' sa ndramat.

3

Poposun Su Ndramat Hene-en Munen Lotu

¹ Iy nolou kuti ndrokone: Iy si lau irih ipe ki-in pohon marai odo lotu eri huyen, odo marai erti huyen lakopwi. ² Iy lau erti hangka-an kihrut kidu tadan kelwii, mbrulun homou koson, huyen kila ta sa lau, kinta mangsahan iy kila huyen pe kinnus ke iy, waso-on sa lau halla omwen pe iy tunon tatuhne sa lau ile nolou ta Lapan ile huyen. ³ Iy ti ndramat odo ing pwi, lorohon pwi, ndrinen ewehen killa ta sa ndramat pe eden moni pwi. ⁴ Madan kisso ta mbrulun pe nedun su kile huyen pe kimpunuwon nedun su kile huyen, kile pe su hohrung nolou tadan pe heneyoman iy. ⁵ Iy madan kinso ta mbrulun pe nedun su pwi eri we kindroni sios ta Lapan kihpa kehe?

⁶ Iy ndramat ndre ile Kristen tapa eriy ti ki-in pohon lotu kolwii, kihne kissap ke iy pe Lapan kililyan iy kihpa ndre Satan. ⁷ Sa ndramat Kristen pwi eri henehwaso-o' sa punowon, kihne iy punowon mo-on ti pe su hahyan rangan kihmo-on, pe iy kise rikin ta Satan.

Ndramat Odo Henuwii Marai Odo Lotu

⁸ Su ndramat odo henuwii maryan lotu ti hahpa ke su ndramat hene-en pohon marai odo lotu ti yi. Su ndramat huye' su, hesentaheweh pwi, heseni-ing wain sulo-on pwi pe ede' su kisela moni pwi. ⁹ Su hadakorwe Kristen bilip kehe ndre indrihir insa moleu ti kile tawene huyen. ¹⁰ Timothy, oduu edehkelmene marai pe punou tasu kehii oh. Etdre-et uu ndre hangka-an horut kindrihir kindrito ta su pwi, eri etawe su hopo marai.

¹¹ Mbrulu' su ndramat odo henuwii ti punou ta su kile ke huyen, pe hadaninen sane mo-on kelwii, tawene ta su killa ke huyen, pe hopo marai ndre sulo-on killa ke huyen.

¹² Ndramat lewen henuwii marai kuti mbrulun homou koson, pe kindroni mbrulun pe nedun su kehii. ¹³ Iy ndramat lewen henuwii marai kehe ndre impo marai huyen, eri sa Kristen ndramat we hotlon iy, pe iy ndre iy ti we kindrereng-greng odo ninen bilip tadan idu ta Yesus ti pwi.

Nolou Mandra-an Ndrokene Odo Kristen Bilip

¹⁴⁻¹⁵ Yu urih upwe kuse pe kusendre-et ou sowin. Odoke yu untatorou pas kuti ise ndrongoon ou, kile pe uh yu kunsu sowin pwi eri pas kuti we kipahran punou kehe ndre taha lewen Lapan, Lapan ndre isemat pwi, ti we tihmin kile eriy. Tidu ndramat erti sios ta Lapan. Sios erti ihpa ndre ndruiwen ndrokornu-um, intakorwei pe impuko-on bilip ndrokone.

¹⁶ Ndre ndrokene, taheweh pwi, lin nolou ndrokene iyin tunge ihir ile moleu odo mandro huyen odo madan Lapan ti kutih:

Yesus ile ndramat pe ise lokpoi,

Lapan Mulwen ipaninyan Iy ti Lau Kapin,

su engel hendroni Iy,

ninen Iy isini lok ndre sulo-on,

pe ndramat sulo-on odo lokpoi hopo bilip ile Tadan.

Lapan ikuni Iy inna ndre heven.

4

Taheweh Ndramat Hontudou Tatumne

¹ Lapan Mulwen ipahran ile moleu ipe we kidu emur eri sa ndramat se we hepiyen bilip ta sa pe hehrung mulou mo-osa odo taheweh, pe ho-us tatumne mo-on ta su. ² Taheweh tatumne kuti sa taheweh ndramat hontudou. Su ndramat kuti tawene ta su ti mo-on, tuno' su sa huyen pe sa mo-on ti pwi. ³ Su ndramat kuti hapa osou ti mo-on, pe ndramat hasou kelwii, pe sane song se ti mo-on odo yo-on. Odoke Lapan ihnan sane song ndre sulo-on ti odo yo-on. Tidu bilip ndramat ti tihta urehen Lapan odo song kurti kinum oh pe taha tihyo-on. ⁴ Lapan ihnan sane ndre sulo-on ti huyen, taha we tihndrembore taha handrai pwi, odoke titsurok pe tita urehen Lapan ki-in munen, kinum pe tihyo-on ndre pwi tihkun. ⁵ Odoosa surok ta tidu pe nolwo-on Lapan ile puleen sane kuti harndrahnane sane kuti hanna huyen ile reh ta Lapan.

Timothy Lewen Marai Huyen ta Yesus

⁶ Ipe ye ou oduwe nolou kuti kile ta su bilip ndramat, eri ou we ala lewen marai huyen ta Yesus Kristus. Pe ou we okun

puko-on odo nolou huyene ndre tidu tidempo bilip ile eriy. Pe ou we okun puko-on yi odo sape huyene ndre ou endrekunii pe onohtot ile eriy tih. ⁷ Nombrun enen pohtidi-iy mo-on odo lokpoi. Opo marai puko-on odo takun punou huyen ta Lapan. ⁸ Sane ndruwot pe marai odo hepuko-on mundre' taha hala puko-on ti huye' su, odoke marai odo takun punou huyen ta Lapan ti ndre huyen lakopwi, odoa iy erti we kihnan ou emin huyen kidu mahkele pe kilto omur yi.

⁹ Tihkuni nolou kuti pe tihpo bilip kile eriy, iy nolou kuti ndrokone. ¹⁰ Lapan isemat pwi pe Iy intakun taha ndre sulo-on, pe we kikuni taha ndramat lakopwi ndre tihempo bilip ile Tadan. Tidu titndretawe bilip tatidu puko-on inna ta Lapan pe tidenkeliyen Iy. Ile pe tidu tidempuke pe tidempo marai puko-on.

¹¹ Apaniniyan nolou kuti kile ta sa Kristen ndramat pe adatum non su kile eriy. ¹² Nombrun eduwe sa ndramat hendre-et kile tadam pe hapa ou ti ma kom pe tunom sane inna huyen pwi. Ompo ke ndre punou huyen koson, kile pe su Kristen hondronii pe hopo kihpa ndre ou. Elilngan punou huyen kinto lon suhwum pe lila-am. Elilngan punou huyen odo reh pe waso-oi ndramat. Pe elilngan punou huyen odo bilip ile tang Kristus, pe punuwom ti killa ke ndre nime-en.

¹³ Yu kundrihir ndrongon ou mapwi ti ompo ritim buk ta Lapan kile ta sa lau, pe ampaniniye pe antatum ne su kile eriy. ¹⁴ Pihe ti su profet hapaniniyan pe su Kristen ndramat mandra-ane hepiyen lumwe' su ile puli-im pe hapanunuwe ou. Iy kuti presen ta Lapan ihlingi ou ile eriy. Awamelyen kelwii.

¹⁵ Oduwe ou ndre homou kile sane kuti pe opo marai kiseu kopwi kile eriy, kile pe sa ndramat hondroni hotot ta marai tadam. ¹⁶ Elngwen mandro-om pe marai tum ne tadam ti kehii. Ompo sane kuti kiseu kopwi kile pe Lapan we kikuni ou ndroda sa ndramat hentahung ou ti atla ndrongon Iy.

5

Punuwom Ile Ta Sa Ndramat

¹ Uh homou il kipu handrai horut, eri nombrun ehrurute anan. Atmangsahan suhwom kile tadan kihpa ndre lehpe iy ti tamam. Osohou pe opo sane kile ta su eleheu ti kihpa ndre lehpe ou opo kile ta lilin tintom. ² Opo sane kile ta su pedih nusuwo' sa ti kihpa ndre ou ompo ile tan tinem. Endre-et pe opo sane kile ta sa kompihin ti kihpa ndre ou ompo ile ta lilin timsu-um, pe tawene tadam killa ta su ti killa ke ndre nime-en odo madan Lapan.

Su Pedih Nau

³ Su pedih nau ndre nedu' su pwi, pe murwo' su odo hehnuwii su pwi, eri madam kise ta su kehii. ⁴ Odoke iy si pedih nau ndre nedun ndre pwi tinton hodo, eri eduwe nedun su pe tinton su kuti, mada' su kise tadan kile pahndran marai lotu. Adatuhnnon su kile kuti kile pe su mada' su kise tan tine' su, pe hopo muden marai tine' su ndre pwi toddo' su ipu odo hangngahang su tih. Iy punou kuti huyen ile madan Lapan.

⁵ Iy pedih nau ndre homou madan inso tadan pwi, pe iy ke homou immin sehir, erti intawe tawene tadan illa ta Lapan pe inesurok illa Tadan meseren pe lukumwen sei inehpa ke sei, pe inehndremte Lapan ile henuwii iy. ⁶ Odoke iy pedih nau ndre intawe mundren illa ke ta sa kamal pe impo sane ndre odo henuwii sengin, eri iy pedih erti sengin ti moren, odoke mulwen ti indrimat. ⁷ Apa kuti kile ta su kile pe su hopo punou kuti kelwii, kile pe sa ndramat hapandrensi su kelwii.

⁸ Antahorongon. Si lau ndre karmadan kopwi illa tan taman, tinen, tinton pe timso-on ndrodan ndre su marlo-en, pe mboren kihnuwii su, eri iy ndramat Kristen erti indrekotidi odo bilip tadan. Sa ndramat Kristen pwi ti huye' su lakopwi yi odo tadan, odosa su ti mada' su iso ta su murwo' su tih.

⁹ Nombrun okun homou pedih nau yi kile ndroda su ndre ou endretakuni su munen pe sios madan kise ta su, kenon ndre krismas tadan ti kindritapelwen puken onngoh, pe mbrulun ke kamal homou, pe isela ndroda sa kamal se yi pwi. ¹⁰ Okun ke iy si pedih nau kindripo marai huyen, madan ise ta nedun su ile huyen, huyen illa ta sa ndramat lila hala emwen, inesingen ndrike' sa Kristen, madan iso ta sa ndramat honto mo-on, pe impo marai se huyene yi. Okun ke su pedih nau hahpa ndre ertih.

¹¹ Okun su pedih nau ndre mapwi kompihin ti kelwii, kihne reh ta su odo osou ti kihir pe su hasou yi pe ha-amelyen Yesus, ¹² pe hetmburu-ea poromis ndre su hopo munen ile Tadan. ¹³ Su pedih nau erti henelila ke um sim ile sim, hentaninen ke sa ndramat, pe hemputo su ile lon nolwo-o' sa ndramat se yi. ¹⁴ Yu urih su pedih nau kompihin ti hasou yi pe hopo nedu' su, pe mada' su kise tam mbrulu' su, nedu' su, pe omwe' su, kile pe sa ndramat Kristen pwi ti henen tidu Kristen kelwii. ¹⁵ Odosa su pedih nau se ti ka hendripiyen punou ta Lapan pe hanna sal ta Satan.

¹⁶ Iy si pedih Kristen ndre murwon se pedih nau, eri madan kise ta su pedih nau ertih, pe kiduwe pede-en kile ta sios kelwii. Kile pe sios ti madan kise ke ta su pedih nau ndre murwo' su pwi lakopwi tih.

Mbrune' Su Ndramat Nusuwo' Su Odo Sios

¹⁷ Su ndramat ndre hene-en mune marai odo lotu ti hokun mbrune' su. Su ndre hompo marai huyen ti hokun mbrune' su kile eleng. Iy kuti ile tasu lakopwi ndre hentatuhne sa ndramat ile nolwo-on Lapan. ¹⁸ Odosa nolou iyin lon buk nombruwen ta Lapan ti ipe ihpa,

“Nombrun ehndrusumwen pohon makau kidu iy intapurit pedun rais,”* pe nolou handrai yi ti ihpa, “Lewen marai ti kikun mbrunen.”†

¹⁹ Uh homou lau kipe kihpa, “Ndramat ine-en mune maryan lotu ti ihnan hangka-an kutih,” eri ou ohrung kolwii. Kenon ndre rumuu ndre pwi tulmuu lau hehtuduwen iy, eri ou ka ohrung. ²⁰ Odoke su ndre hompo mo-on iseu kopwi, eri odo ngondru' su pe ahwak ana' su kidu madan lau, kile pe su se yi ti horu-ur pe hopo kelwii.

²¹ Ile rangan Lapan, pe Yesus Kristus, pe su engel ta Lapan, eri yu kupwe kuti kile tadam:

Madam kise marai ndre sulo-on ndre yu undripa hala tadam ti kehii, kile pe huyen tadam kile ta sa lau ti killa ke ndre sisihi. Opo huyen kile ke ta su il kolwii. Opo huyen kile ke ta su murwom yi kelwii. Punuwom kile ta sa lau ti killa ke ndre sisihi ea.

²² Nombrun oporitai otou puko-on kile ta homou ndramat pe iy kipu maryan Lapan, kihne to-ir ta sa kisini ou yi. Emin kile ke ndre huyen odo madan Lapan.

²³ Munen ti ou eni-ing wo ke porah. Kah mahkele pe kile, eri eni-ing hepe-ew ea wain odo henuwii ndrinem, odosa ou enelenget mo-on odo ndrinem tih.

²⁴ To-ir ta sa lau se ti he-en ke rang. Sa lau erti hanna kot mapwi, odoke sa ndramat hendrehtuno sa ihpa ndre to-ir erti ndre ndrokene. To-ir ta sa lau se ti ma hala tungye, odoke we hehir hala rang kidu omur.

²⁵ Marai huyene ti hahpa ke eriy. Marai huyen ta sa lau, eri sa ndramat we heltuwe kile ke moleu. Pe marai kehe huyen ndre inna tungye, eri we kihir kise rang kidu omur.

6*Lewen Marai Mbrune' Su Pwi*

¹ Yu urih upwe su Kristen ndramat ndre hompo marai mbrune' su pwi ti hopo huyen kile ta su bos tasu, kile pe homou kinlou mo-on kile ta Lapan pe bilip ta sios Tadan ti kelwii. ² Uh bos ta homou lewen marai ke porah ti iy Kristen, eri lewen marai ti nombrun kidawene kihpa, “Bos todo ti yu

* 5.18 Endre-et Lo 25.4. Makau ti impo marai, ile pe nombrun esinip anan odo yo-o song. Tidu ti yi, iy si ndre kimpo maryan sios eri tidu we mada' tidu kise tadan odo song. † 5.18 Endre-et Luk 10.7

tinto, ile pe huyen, yu we kundretahrung iy pwi.” Pwi! Lewen marai ti tawene tadan kihtot kihpah, “Bos todo ti iy Kristen pe yu wasu-u iy. Yu kupu maryan kile huyen kile pe mandro tadan ti kimin huyen.” Tawene kuti we kihnan lewen marai ti we kipu marai kile huyen. Timoti, opunowon su kile kuti.

Tatuhne Mo-on Pe Edei Moni

³ Iy si ndramat ndre intatuhne sane bilip ndre indre-en sal odo tatuhne ndrokone ta Mandra-an tatidu Yesus Kristus pe bilip tang Kristen sios pwi, ⁴ eri tunon sane pwi. Iy ti inesursor ke rangan. Iy ingkeles ke tanonolou, intamanman kopwi, inendringis ke sane, inehtuduwen sa se yi ile sane. Sane punou kuti hantawe tawene mo-on imin lengan ndramat, ⁵ pe intawe loroh imin lengan lau. Sane punou kuti hanahnan pe sa ndramat hesenehtuno su sane isenehii pwi, pe hesenehtuno su nolou ndrokene ti pwi. Su hapa ye Kristen sios ti sal odo takun moni pe sane.

⁶ Ndrokone, ipe ye tidu tidohtot punou ndre Lapan wason, eri tatidu sane we hohor. Titndringis pe tidehpukun sane kolwi. Tadam lehyen ndre mandra-an ti epwo-es koson. ⁷ Odosa tine' taha hotou taha ise pwoi ti tihsa ke porah. Tihndretaku hangka-an indru-us tidu pwi. Pe tihmat ti we tihndretakuni hangka-an kindru-us tidu pwi yi. ⁸ Ile pe ana' tidu song pe ndrihi' tidu ti iyenon tidu. ⁹ Su ndramat kehe ndre herreh sane sulo-on ti kihne se sane erti herwi to-ir, pe to-ir kihya' su hadaketi odo punou huyen. Su kihne hopo sane mo-on pe sane erti hahya' su.

¹⁰ Edei moni ti lin mo-on handrai pe handrai. Sa ndramat se ti reh ta sa mandra-an ti idu ke moni, pe hesenu-us salan bilip ta su ti pwi. Su ndramat erti hahna' hono-ong karundrum.

Pandrehndreh Tan Timoti Iyus Hun Pol

¹¹ Timoti, ou ti ndramtan Lapan. Ampahar odo sane ndre yu undripa tih. Opo sane kile huyen, ehwasu-um Lapan pe ohrung Iy, opuko-om bilip tadam, ahwasu-um sursor pedeen, ereh ta sa ndramat pe ala huyem kile ta su. ¹² Opkwe kile bilip tadam pe odo omur ta Yesus, kile pe okun mandro huyen ndre isenum pwi tih. Mandro erti Lapan iyuwen ou ile eriy kalmene-en ou apahran bilip tadam ile moleu idu mada' sa ndramat sulo-on.

¹³ Mahkele, idu mada' Lapan ndre ihnan sane ndre sulo-on, pe idu madan Yesus Iy ndre ipahran nolou ndrokene ile tam Pontius Pailat... idu mada' horu eri yu kupwe kuti kile tadam: ¹⁴ Nolou sa ou endretakunii ti ahyan kelwii, kihne sa lau hehdrukton. Ou enohtot ke ndre eriy, kenon ndre Mandra-an tatidu Yesus Kristus kihir yi kidu rang omur. ¹⁵ Rang erti Lapan Iy ndre Iy indrita mundrun ile reh Tadan.

Lapan ndre tidu tidemposan
 pe madan ise pule-en sane ndre sulo-on.
 Iy King ta su king
 pe Mandra-an ta sa ndramat mandra-ane.
 16 Iy kopwi isemat pwi,
 raman inehnelem,
 indranon homou kinna mukehe pwi.
 Homou ndramat isendre-et Iy pwi
 pe we homou kindranon kindre-et Iy pwi.
 Iy puko-on Tadan mandra-an.
 Tidu titsori rangan kile eleng
 kissou kopwi sei ihpa ke sei.
 Ndrokeke.

Ndramat Ta Sa Sane Sulo-on

17 Apa kile ta su ndramat ndre ta su sane sulo-on odo lokpoi ti nombrun hesursor ke ranga' su. Su heduwe tawene ta su kile sane ihpa ndre moni ti kelwii, odosa sane kuti we hendruto ndresale pwi. Su hekeli-iy ke Lapan koson. Lapan ti intawe sane ndre sulo-on huyen ile ta taha odo posan taha.
 18 Apa kile ta su hopo sane kile huyen, hopo marai huyen kile sulo-on, hala huye' su pe hahngahang sane kile ta sa ndramat.
 19 Mandro-o' su huyen omur ti we kihir odo punou ihpa ndre erti. Su hopo sane erti, odosa mandro-o' su huyen omur ti lin we kihir odo eriy. Iy erti laip ndre ndrokeke tih.

Timoti, Madam Kise Marai Tadam Kile Huyen

20 Timoti, adakorowe homosa ndre Lapan indretawe inna tadam ti kehii. Sane mo-on odo lokpoi ndre indre-en tawene ta Lapan pwi ti eduwe ndruwem kile eriy, pe nombrun osohou kile sane ndre hendre-en pahndran Kristen bilip pwi tih. 21 Sa ndramat se hokun tawene kuti pe hendrehpil odo bilip ta su.

Karundrum ta Lapan imin pule-e' oduu.